

SVERIGE, OECD & SKATTEPARADISEN

- ur tre maktperspektiv

C- uppsats i sociologi 15 hp.

Sociologiska institutionen

Göteborgs universitet

Christoffer Snobl

Oskar Engdahl

Mars, 2008

Abstract

- Keywords:** OECD; utlandsenheten; skatteverket; skatteparadis; skatteflykt; informationsutbytesavtal; transparens; skatteharmonisering; skatteplanering; banksekretess; skadliga skattepraktiker; skadliga skatteregimer
- Titel:** Sverige, OECD och Skatteparadisen – ur tre maktperspektiv
- Författare:** Christoffer Snobl
- Handledare:** Oskar Engdahl, fil. dr. i sociologi
- Typ av arbete:** C- uppsats i sociologi
- Antal sidor:** 90
- Institution:** Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet
- Tidpunkt:** Inlämnad mars, 2008
- Syfte:** Syftet är att beskriva en maktkamp mellan Sverige, Norden och OECD å ena sidan, och skatteparadisen och med dem förtrogna skatteplanerare å den andra. Jag ämnar med att utröna det senaste decenniets faktiska utveckling av skatteparadisen – deras fortbestånd, framgång eller eventuella nedgång. Jag hoppas kunna bidra med intressanta infallsvinklar och teoretiska perspektiv på det som varit och hur framtiden skulle kunna se ut. Vidare åsyftas att ge en inblick i hur arbetet *emot* skatteparadisfenomenet, samt *för* detsamma, ser ut.
- Frågeställning:** Hur ser relationen och utvecklingen mellan det svenska skatteverket, OECD och de av dem klassade skatteparadisen, ut ur ett maktperspektiv?
- Metod:** Jag har bedrivit en kvalitativ, induktiv forskningsprocess – en fallstudie i huvudsak utgjord av litteraturstudium. Även tre intervjuer är genomförda, samt så har jag tre olika maktteorier som teoretiska perspektiv. Tidigareforskning presenteras, men det huvudsakliga materialet har jag samlat in själv genom egen forskning.
- Viktigaste resultaten:** Tre epoker i utvecklingen av relationen mellan OECD- medlemmarna och skatteparadisen har urskilts: Tiden innan nittioalet präglades av ickehandling och eventuellt omedvetande från OECD- medlemmarnas sida, men även av lindrigare skatteflykt till skatteparadisen. Nittioalet präglas av ökande skatteflykt samt av att båda parter organiserar sig, men också av en medvetandegörande- process bland OECD- medlemmarna om problemen. Tvåtusentalet och framåt präglas av ett kulminerande av skatteflykten, samt av en aktionsagenda där skatteparadisen enligt OECD skall avveckla sina skadliga skattpraktiker.
- Utvecklingen såg för OECD:s vidkommande lovande ut i början av 2000- talet, för att sedan helt stanna upp 2003, och sedermera bara gå framåt i förhållande till vissa kategorier av den tidigare så homogena gruppen skatteparadis, men fortsatt ha avstannat i förhållande till de flesta skatteparadisen. Innan 2003 präglades relationen mellan OECD och skatteparadisen av en mer instrumentell, tvångsinriktad approach, för att sedan bli av mer kommunikativt, samarbetande slag. Nu handlar det för de enskilda OECD- medlemmarna om att förmå skatteparadis om att knyta bilaterala informations- utbytesavtal, genom att erbjuda, något för dem, tillräckligt önskvärt i gengäld. Här har Norden gått ihop och hitintills identifierats som bland de generösare – på gränsen till vad som är rekommenderat och hitintills praxis inom OECD.
- Lejonparten av alla skatteparadis är inte närmare en, från början medgiven, avveckling av sina skadliga skatteregimer, än vad de var i början av OECD:s skatteparadisprojekt. Främsta anledningarna är att de trots allt förlorar mycket pengar på att göra sig mindre attraktiva för flyktkapital världen över, och att de enligt avtalen med OECD varken i teorin eller i praktiken behöver avveckla sina skadliga skatteregimer förrän alla OECD- länder gjort det samma, vilket inte än hänt. Följaktligen misslyckades OECD kapitalt med sitt projekts stora mål – att till den trettioförsta december 2005 ha avvecklat de skadliga skatteregimerna hos skatteparadisen, minst i form av ett utbyte av information i skatte- som civilrättsliga fall. Framtiden för skatteparadisen, såväl som för OECD:s lycka, hänger främst på USA:s syn och engagemang i frågan, vilket båda parterna verkar vara införstådda med.

Innehållsförteckning

PRELUDIUM	1
Globala fenomen.....	1
Framväxten av skatteparadisen och skatteverken.....	3
Vikten för enskilda individer, och problemområdet	3
Syftet med uppsatsen.....	4
Frågeställning	5
Övergripande frågeställning.....	5
Operativa frågor	5
Avgränsningar	5
METOD	7
Aktualitet.....	7
Tillvägagångssätt	7
Källkritik	9
Hemsidor.....	9
Böcker	9
Vetenskaplig artikel.....	10
Intervjuer.....	10
Mailkorrespondens	11
Metodval	11
Validitet.....	11
Reliabilitet	11
Etik	12
FÖRFÖRSTÅELSE	13
Förkortningar	13
Begrepp.....	13
Vad som tas upp i förförståelseavsnittet.....	14
Utlandsenhetens funktion	14
Skatteparadisens funktion	14
Rent tekniskt, definitionsmässigt	15
OECD:s funktion	16

Skatteplanerarens funktion	19
Ideologi	19
Praktik	20
Nordiska ministerrådets funktion	21
TEORI	22
John Gaventa om makt och deltagande.....	22
Walter Korpi om Maktresurser	24
Makt och konflikt.....	26
Makt och byte.....	27
Omvandlingsprocesser av maktresurser	28
Hannah Arendt Om våld.....	30
Makt	31
Styrka	32
Kraft	32
Auktoritet	32
Summering	33
EMPIRI.....	35
Dragkampen mellan OECD:s vilja och skatteparadisens dito presenterad i kronologisk ordning.....	35
Övriga iakttagelser	40
Nordens avtal med Isle of Man.....	41
1. Informationsutbytesavtalet	41
2. Dubbelbeskattningsavtalet Sjö- och luftfart	42
3. Dubbelbeskattningsavtalet för internprissättningsfrågor	42
4. Dubbelbeskattningsavtal fysiska personer.....	43
Avtalet är av "credit" typ. För förklaring se förra stycket.	43
Defensive measures.....	43
Intervju med Göran Haglund och Katrina Björk på Utlandsenheten, Skatteverket i Stockholm	44
Skatteparadis i förhållande till Utlandsenheten	44
Deras kompetens	44
Utlandsenhetens förhållningssätt till skatteparadiserna.....	44
OECD- samarbetet	45
Hur skatteparadiserna resonerar	45
Intervju med Torsten Fensby, Nordiska ministerrådet	45
Varför nordiskt samarbete?	46
Varför skulle skatteparadis skriva informationsutbytes avtal med Norden?	46
OECD:s måluppfyllnads- misslyckande.....	46
Substantiell lokal affärsverksamhet.....	47
Framgång i informationsutbytesavtalskrivandet bland OECD- medlemmar	47
Nordens förhandlingsprioritet	48
Skatteparadiserna om processen mot ökad transparens.....	48

Kommunikationen med skatteparadisen.....	48
ANALYS	49
Övergripande bild.....	49
Processen: Bort med sekretessen, fram med informationsutbytesavtalen	51
Vad som har gjorts för att låta de olydiga jurisdiktionerna att rätta sig till de samarbetsvilligas led?	55
Skatteverket.....	56
Vart leder allt detta?	57
Sveriges och övriga nordens skatteavtal med Isle of Man	57
Teoriernas bidrag	58
Gaventa	58
Korpi	62
Hannah Arendt	74
Sammanfattande	76
Tidigareforskning	77
Artikeln ”International Tax Cooperation”	77
Artikeln i förhållande till mina undersökningars resultat	84
Återanknytning till frågeställningarna	84
Frågeställning	85
KÄLLOR	89
Internet	89
Facklitteratur	89
Vetenskaplig artikel.....	90
Intervjuer	90
Intervju 1	90
Intervju 2	90
Intervju 3	90
Mailkorrespondens	90
APPENDIX 1	I
APPENDIX 2	II
APPENDIX 3	III
APPENDIX 4	V
APPENDIX 5	VIII

APPENDIX 6.....IX

APPENDIX 7.....XII

Preludium

I inledningens "Globala fenomen"- del ställer jag upp ett spekulativt resonemang om hur pengar kan sväva mellan det lagliga och olagliga i en global ekonomi med skatteparadiserna som slussarna mellan rent och orent vatten. I sin helhet har exemplet inte giltighet eller verifierbarhet, men poängen är en annan – nämligen att illustrera för läsaren hur små och stora ekonomiska aktörer kan hänga ihop och berör varandra i den "nya" globala ekonomin. Erfarenheten och insikten av mina undersökningar, i och med skrivandet av denna uppsats, säger mig att precis som exemplet skulle det kunna vara, (o)lustigt nog, även om just mitt exempel är fiktivt. Men resonemanget, med utbyte av de specifika namngivna aktörerna, som princip, förefaller mig ligga nära den verklighet jag tycker mig ha uppenbarats längs arbetets gång.

För att inte kategoriseras till sagoböckernas fålla ges så mycket källhänvisningar som det finns underlag för. Titta gärna upp dem och skaffa dig en egen uppfattning. Men tills dess, håll till godo!

Globala fenomen

Den anmälda ekonomiska brottsligheten med anknytning till Sverige har ökat. Ekobrotten har i allt större grad koppling till annan brottslighet, ofta organiserad sådan. Ekobrotten är oftare (nations)gränsöverskridande - i takt med att de svenska finansmarknaderna och det ekonomiska livet i allmänhet internationaliseras. Och den framrusande informationstekniken förenklar genomförande av brott, samt att döljandet av desamma. Så skriver Ekobrottsmyndigheten i sin omvärlds och hotbilds- analys 2005.¹

Oskar Engdahl, fil. dr. sociologi, skriver i sin bok Skatteparadis från 2004 att rekord- mycket kapital har förts över till skatteparadis från västvärlden de senaste årtionden. Och att utvecklingen håller i sig och till och med eskalerar under de senaste åren.

Jaha, tänkte jag en gång i tiden, och det är kanske precis vad du tänker nu.

Ett litet, oskyldigt! och fiktivt exempel torde ge läsaren ett hum om hur sådant här kan gestaltas lite mer konkret:

När man betalar skatt, eller när man sätter in pengar på banken, är tanken på organiserad brottslighet, ekonomisk sådan, ett IKEA ägt av holländska stiftelser och inte familjen Kamprad, och elfteseptemberattentaten inte direkt vid handen. Men faktum är att alla dessa till synes vitt skilda fenomen hänger ihop på ett, med hjälp av kapitalismen och globaliseringen, logiskt system. De insatta pengarna på banken kan t.ex. lånas ut till företagare som nuförtiden bedriver internationell verksamhet med lätthet². Företagaren upptäcker att det är olika skatt i olika länder - börjar således planera i vilket land det vore billigast att förlägga skatten - upptäcker att det knappt är någon skatt på så kallade skatteparadis - upptäcker till sin ohejdade förtjusning att dessa ekonomiska paradis

¹ <http://www.ekobrottsmyndigheten.se/upload/rapporter/Ekobrottsligheten%20om%20A4%20skärm.pdf> 08-01-03

² I intervju 1 med representanter från Utlandsenheten (Stockholm) påtalades att allt fler företagare med lätthet etablerade sig utomlands. Förr var det bara stora bolag medan det nuförtiden är alla möjliga typer av och storlekar på företag som bedriver internationell verksamhet.

också är härliga i informationshänseende på så sätt att inget skatteverk i sitt företags aktiva länder har någon insyn i affärerna på dessa skatteparadis¹. Och helt plötsligt har vi en eventuellt ekonomisk brottsling.

Kanske har denne person företag på samma ö i Västindien som det finns en, eller snarare flera, stiftelser i ett synnerligen komplext och resurskrävande nätverk, med sin komplexitet som ett mål i sig, från grunden härstammande från Småland och Ingvar Kamprad, men nu uppbyggt och kontrollerat av framstående intellektuella skatteplanerare²&³&⁴. Komplexiteten gör insynen svårgenomtränglig för den som undrar vem som äger vad, och vart alla transaktioner går, och till vems förtjänst egentligen⁵. Med all sannolikhet går de till IKEA och Kamprads förtjänst, och således med minimal sannolikhet till de svenska skattebasernas tillväxt⁶.

IKEA å sin sida öppnar kanske butiker på Sicilien. Ett Sicilien där byggnadsbranschen till stora delar är ägd i komplexa nätverk av Cosa Nostra – den traditionella italienska maffian⁷. Cosa Nostra kanske vinner byggnadsavtalet för byggnation av IKEA:s nya möbelvaruhus. Således återfinns de pengar, som "egentligen", om allt gått "rätt" till, skulle ha fyllt på de svenska skattebaserna, i organiserade brottslingars händer. Dessa "företagare" har gått över från skumraskaffärer till den lite mer sofistikerade penningtvätten⁸, som möjliggörs av skatteparadis på bästa vis⁹.

Som synes finnes det många penningstarka aktörer som är villiga att slussa pengar till skatteparadis. Men det kommer inte bara in pengar till paradisen. Pengar går naturligtvis mot ränta också ut från deras banker, och vem vet till vem?¹⁰ Vilka krav ställs på låntagarna? Ges lån slaphänt ut till mer eller mindre vem som helst? Skulle personer med dolda intressen i Al Qaida kunna teckna dem? Uppgifter gör gällande att Al Qaida använt sig av skatteparadis för att hantera finansiella tillgångar¹¹.

Al Qaida sprängde lite som de ville i USA. Bush funderade hur det där gick till, och han kanske tänkte: hur finansierar de egentligen sin verksamhet? Sedan elfteseptember är skatteparadisen under luppen och pressade av världens mäktigaste stat.

Från regeringshåll sades snart efter terroristattackerna: "Om nödvändigt, så kommer vi att använda den makt som USA har för att stänga igen offshore- centrum (som skatteparadisen)"¹².

¹ Läs om skattenivåer och sekretesslagar på utlandsjuristens hemsida: <http://www.ujoffshore.com/key-services/index.htm> 08-01-04

² Läs Engdahl s. 54 ff. för information om IKEA:s nätverk av bolag och stiftelser på bl.a. Nederländska Antillerna.

³ Läs även Valdemarssons inledning till Skatteplanera för den nya ekonomin om värdet av att göra bolagsstrukturer så svåröverblickade som möjligt: <http://www.ujoffshore.com/specifikt-svenskt/kmf-inledning.htm> 08-01-04

⁴ Läs även Engdahl s. 90 ff om hur komplexitet i bolagsstrukturen gör den svårövergriplig och således funktionell för den som vill slippa insyn.

⁵ Ibidem

⁶ Engdahl, Oskar. (2004). *Skatteparadis*. s. 56

⁷ Webster, Maud. (2003). *Maffians värld: Historien om Cosa Nostra*.

⁸ Ibidem

⁹ Engdahl s. 90 ff.

¹⁰ Läs i Engdahl s. 58 ff. om skatteparadisens behov av att låna ut det kapital som överförts till deras banker, till andra länder, som ett resultat av att de själva ofta inte har några affärsverksamheter att investera i.

¹¹ Engdahl s. 113

¹² Engdahl s. 110

Länder som USA, Israel, Sydafrika, Belgien, Tyskland och Italien har genom åren utlovat särskilda skatteamnestier för de medborgare som plockar hem sina tillgångar från bland andra skatteparadisen och under en viss tidsperiod. I Italiens fall aviserades två amnestier under 2002-2003. Dåvarande finansminister Giulio Tremonti räknade med att mellan 250 till 300 miljarder euro hölls illegalt av italienska medborgare utomlands. De som hade odeklarerade tillgångar utomlands slapp alla frågor om dem, förutsatt att de deklarerade dem under skatteamnestins tidsperiod och betalade en straffskatt på 2,5 %. Endel italienska banker lovade i vissa fall att betala denna skatt om pengarna placerades i dem. Allt som allt ledde detta till att 75 miljarder euro tidigare gömda pengar togs upp i italienarnas deklARATIONER. Och 40 % av dessa överfördes till italienska banker (beräknat till slutet av 2003).¹

Framväxten av skatteparadisen och skatteverken

I maktkampen mot skatteparadisen, och deras problematiska verkningar gentemot nationalstaterna, har de senare satsat resurser på att komma till bukt med skatteparadisproblemen, dels genom de nationellt förankrade bekämpningsorganen: skatteverken, och dels genom överstatliga organisationer som EU och OECD². Som svar på sådana ansträngningar organiserar sig även skatteparadisen³, och i takt med att skatteverken närmar sig skattesmitarna gör skatteplanerarna mer och mer sofistikerade skatteupplägg via skatteparadisen^{4&5}.

Vikten för enskilda individer, och problemområdet

Varför finns skatteparadis?

Skatteparadisen säg ha växt fram som ett nödvändigt smörjmedel för den moderna ekonomin. Från 1960 och framåt har handeln och tillväxten i västvärlden ökat stadigt, vilket i sig förutsätter stor och snabb tillgång på kapital. Här har skatteparadisen med sina mindre krångliga processer och byråkrati kring låntagande, penningtransaktioner och investeringsmöjligheter tjänstgjort som smörjmedel för den moderna ekonomin. Dessa kapitalets egenskaper och möjligheter var traditionellt sett starkt statligt reglerade företeelser som minskade bankers likviditet, kreditmöjligheter och vinstmarginaler.⁶

Skatteparadisen sägs med ha växt fram för att fylla ett behov, vilket de tvivelsutan gör, från kapitalisters sida att inte skatta bort sina förmögenheter, utan snarare att föröka dem; ett sätt för den kapitalstarka eliten att acceptera välfärdsstatens framväxt och skattetryck⁷. För allmänheten finns det dock inte lika många skäl till skatteparadisens varande. För allmänheten har sällan behov av tvättade pengar, uttömda skattebaser, terrorattentat och finansiella krascher osv.⁸!

¹ Engdahl, s. 101 ff.

² Intervju 1. Haglund, Göran. Analytiker. Björk, Katrina. Ansvarig för skatteparadistransaktioner Utlandsenheten, Skatteverket, Stockholm

³ Engdahl, s. 120

⁴ <http://www.ujoffshore.com/specifikt-svenskt/kmf-framtiden-nar-det-galler-skatter.htm> 08-01-04

⁵ Intervju 1

⁶ Engdahl s. 71 ff.

⁷ Engdahl s. 78 ff.

⁸ Läs Engdahl (2003) om offshoreverksamheten via skatteparadisens faktiska verkningar

Till skatteparadisens försvar nämns att det är bra att kunna gömma pengar för att slippa utpressning på dem¹ (ett högst aktuellt problem i dagens Sverige). Men å andra sidan främjar ju skatteparadisens sekretesskydd ekonomisk brottslighet², maffiagrupper och således deras anställda pengaindrivare. Ytterligare förfäktas de med hänvisning till att företag som IKEA aldrig hade blivit så stora om det inte vore för deras möjligheter till "skatteflykt" och därmed ackumulering av återinvesterbart kapital³.

Okej, allmänhetens nytta må vara att IKEA och sina gelikar kan skapa fler jobb medelst sin expanderings. Fast hade inte IKEA varit så dominerande är väl en rimlig tanke att andra möbelföretag sålt sina möbler i större utsträckning och således stått för anställningen av den aktuella personalen istället, även om den ekonomiska välfärden mätt i antalet möbler ett hushåll kan konsumera förmodligen hade varit lägre utan IKEA:s "skatteflykt" och därigenom billigare varor. Ett gott argument för skatteparadisens vara är således att IKEA tack vare "skatteflykten" har kunnat framställa billigare möbler till allmänhetens nytta. Onekligen, men de skattepengar som uteblir hade kanske gått till en bättre sjukvård eller skola, vilket, som fallet gestaltar sig, inte direkt vore till allmänhetens onytta.

Själ för och emot, nytta för allmänheten eller kapitalister och svenska skatteverket mot skatteparadisens; här är en maktkamp som jag tagit mig an att utforska.

Syftet med uppsatsen

Maktkampen ämnar jag inte att beskriva i termer som makt och vanmakt, däremot talar jag om makt och vanmakt på ett implicit sätt, där andra ord, lånade från aktuella teoretiker, står i dessa termers ställen. Jag syftar inte till att beskriva maktrelationen ur alla dess teoretiska möjligheter, utan jag begränsar mig till ett mer övergripande plan. Jag har också förhoppningar att ge läsaren och mig själv en övergripande inblick i en maktrelation som utan föreliggande teoretiska resonemang och vetenskapliga undersökningar skulle förbli omedveten eller föremål för gissningar och eventuella fördomar.

Jag ämnar med att utröna det senaste decenniets faktiska utveckling av skatteparadisens – deras fortbestånd, framgång eller eventuella nedgång. Och jag hoppas kunna bidra med intressanta infallsvinklar och teoretiska perspektiv på det som varit och hur framtiden skulle kunna se ut.

Vidare åsyftas med uppsatsen att ge en inblick i hur arbetet *emot* skatteparadisfenomenet ser ut på nationell basis i Sverige genom skatteverket och sedermera med det nordiska ministerrådet. Självfallet finns det med en motpart som arbetar *för* skatteparadisverksamheten, vilken jag med vill ge en inblick i.

I analysen problematiserar jag olika sätt att se på utvecklingen och maktrelationen, för att i ett senare skede kunna ge så genomtänkta svar på frågeställningarna som möjligt.

Några frågeställningar hjälper till att guida en på rätt spår, samtidigt som de låter en sålla i allt genomgången material, vilket i sin tur låter uppsatsen handla om något, och inte om allt möjligt!:

¹ Engdahl s. 136 ff.

² Engdahl s. 135

³ <http://www.ujoffshore.com/specifikt-svenskt/kmf-skalen-till-att-skatteplanera.htm> 08-01-05

Frågeställning

Övergripande frågeställning

Hur ser relationen och utvecklingen mellan det svenska skatteverket, OECD, och de av dem klassade skatteparadiserna, ut ur ett maktperspektiv?

Operativa frågor

För att utreda denna vida frågeställning har jag ställt upp några del- frågor som jag söker konkreta svar på, för att på så vis operationalisera arbetet med att behandla den övergripande frågeställningen.

Hur har utvecklingen artat sig när det kommer till OECD:s mål i förhållande till skatteparadiserna?

Blir det fler eller färre skatteparadis?

Möter de OECD:s krav och anpassar sig, eller inte? Vad har gjorts och vad har det resulterat i?

Vad använder skatteparadiserna sig av för metod för sitt fortbestånd?

Hur relaterar skatteverket sig värdemässigt och sitt arbete gentemot skatteparadiserna?

Hur relaterar det nordiska samarbetet sitt arbete gentemot skatteparadiserna?

Vad kunde ha gjorts annorlunda, och vad kan göras i framtiden?

Hur ser framtiden ut?

Avgränsningar

Ju längre arbetet led, desto mer började två sidor med motsatta intressen att utkristallisera sig. Från början undersökte jag skatteverkets syn på och arbete relaterat till skatteparadiserna. Ur den efterforskningen härleddes i stora drag Sveriges inställning och engagemang i skatteparadisfrågan. Sveriges och skatteverkets ansträngningar visade sig vara beroende och sammankopplat med mellan- och överstatliga organ som EU, OECD, G7:s Financial Stability Forum (FSF), nordiska ministerrådet och Internationella valutafonden (IMF). Av dessa visade det sig att OECD är den starkast drivande kraften mot skatteparadiserna. Och konsensus verkar råda kring att det är OECD som är de som gjort mest i frågan och har störst makt att påverka utvecklingen. Jag avgränsade mina undersökningar således till OECD och skatteverket, vilket betyder att de övriga över- och mellanstatliga organisationerna inte får någon direkt behandling i denna uppsats.

På en nivå mellan Sverige, skatteverket å sin sida, och OECD å den andra, återfinns det nordiska ministerrådet. De arbetar bland annat med att fatta avtal med skatteparadiserna som innebär större insyn (transparens) mellan de nordiska länderna och skatteparadiserna i skatterättsliga frågor. Därför var det givet att även göra efterforskningar här.

När det kommer till skatteparadisernas sida i maktkampen har de egna organisationer och även privata sammanslutningar, bildade av kommersiella aktörer, verkandes i skatteparadisernas intressen

och för deras fortbestånd¹. Några av dessa är t.ex.: Offshore Profit Center International, The World Association of International Financial Centre och The Offshore Institute².

Skatteparadisens lagar och verksamhet är intimt förknippade med deras kunders behov. Skatteparadisen själva besitter inte den kompetens som krävs för att styra och utforma den finansiella verksamhet de hyser. Det är inte ovanligt att såväl utländska banker som stora utländska bokförings- och revisionsbyråer inte bara konsulteras utan därtill är djupt involverade i många av de koncept som senare blir lagar i dessa länder.³ Således identifierar jag två parter på skatteparadisens sida. Dels de själva och dels den privata näringen som de attraherar. De senare representerar jag i min uppsats med skatteplanerarna som lägger upp affärer för bemedlade kunder utefter sina kunskaper om redovisning, lagar, regler och kryphål i olika länders finansiella och juridiska väsende.

Med andra ord sätter jag upp ett bipolärt intresseförhållande mellan Sverige, skatteverket, nordiska ministerrådet och OECD å ena sidan, och skatteparadisen och de med dem ömsesidigt förtrogna skatteplanerarna å den andra sidan. Det motsatta intresseförhållandet är uppenbart då ena sidan vill försvåra skatteflykt av samma pengar som den andra sidan vill förenkla en skatteflykt för. Skatteverket är Sveriges verktyg till att förhindra en skatteflykt, på samma sätt som skatteplanerare är skatteparadisens verktyg för att förverkliga den. OECD ser jag i detta arbete som skatteverkets verktyg och förlängda arm för att uppnå sina mål och fylla sin funktion. Detta reducerar i och för sig OECD:s verksamhet och ambitioner, men det är icke desto mindre en av OECD:s funktioner: att hjälpa sina respektive medlemsländers skatteverk att utföra sina åtaganden runt om i världen.

Fokus ligger på den förstnämnda sidan eftersom den är lättillgängligast, samt att jag inbillar mig kunna medelst redogörelse av dess mål och ansträngningar, härleda skatteparadisens motståndskraft genom analys av hur utvecklingen sett ut och vad den förstnämnda gruppens ansträngningar resulterat i. Sverige har ingen egen egen behandling i uppsatsen, utan får representeras av skatteverket helt enkelt.

¹ Engdahl s. 120

² Engdahl s. 175

³ Engdahl s. 76 ff.

Metod

Aktualitet

Emellanåt uttalar jag mig som att "ännu har detta inte skett", "tills dagens datum", "i skrivande stund" osv., utan att ge någon exakt tidpunkt. Det gör jag nu istället: **08-02-26** är datumet jag syftar till i sådana uttalanden, samt så är detta sista datum då alla fakta garanteras vara aktuella.

Tillvägagångssätt

För att göra en maktanalys av skatteverkets relation till skatteparadisen, fann jag som bästa tillvägagångssätt att göra en intervju med representanter från skatteverkets avdelning för skatteparadisaffärer: utlandsenheten. Det är nog det enda alternativet med, det finns nämligen inte mycket skrivet om skatteverkets och Sveriges förhållande till skatteparadisen. Samtidigt tycker jag det är mycket bättre att gå direkt till primärkällan och fråga de som vet, snarare än att ödsla tid på textstudier. Enligt Wood och Kroger är det av största vikt att ha tillgång till originalintervjuinspelningar vid diskursanalyser¹ – något jag hade då jag bandade alla intervjuer. Förvisso gör jag ingen diskursanalys, men närhet till primärkällan i intervjuer är alltid att föredra då det annars riskerar att bli tolkningsfel på vägen.

Allteftersom det gick upp för mig att det var meningslöst att begränsa studien till Sverige när vi har så lite att säga till om i globala ekonomiska frågor, så gick studierna utanför gränserna och in i OECD – den världsomspännande stora organisation som mer än andra tagit till sin uppgift att få bukt på skatteparadisproblematiken. OECD gör mängder med rapporter, skrivelser och pressmeddelanden som de lägger ut på deras hemsida. Denna hemsida är mycket innehållsrik och uppdaterad. Jag gjorde således en ordentlig studie i deras på hemsidan publicerade material. Här fick jag tillgång till alltifrån OECD:s syn på skatteparadis, till deras handlingsplaner i förhållande till dem, och hela förfarandesättet i "skatteparadisprojektet". De största empiriska bidragen till uppsatsen är de facto baserad på litteraturstudier.

Jag fick två flugor i en smäll när jag gavs möjligheten till att intervjua Torsten Fensby. Han leder nämligen nordens förhandlingar med skatteparadisen. Innan dess var han med om att dra igång OECD:s projekt om skatteparadisen, samt så var det han som i början på tvåtusentalet höll i förhandlingarna med skatteparadisen från OECD:s sida – en mycket god källa med andra ord! Intervjun med Torsten föll kronologiskt i ordningen efter intervjun med utlandsenheten, samt efter den huvudsakliga litteraturstudien. Detta gjorde att jag kunde ställa mycket precisa, och för uppsatsens kvalitet helt avgörande, frågor. Den första intervjun gjordes med representanter från utlandsenheten Stockholm. Denna genomfördes tidigt i forskningsprocessen, varför frågorna inte kunde vara lika precisa och alla lika relevanta skulle det visa sig. Därför tillåts inte denna intervju lika mycket plats i redovisningen som den med Torsten gör.

¹ Wood, Linda & Kroger, Rolf. (2000). *Doing discourse analysis – methods for studying action in talk and text*. s. 56

I intervjuerna använde jag mig av semi- strukturerade samtal, i vilka jag tillämpade "open- ended" frågor. Den öppna intervjustrukturen torde uppmuntra intervjuenheterna att relatera i egna ord deras erfarenheter, tolkningar och attityder. Fördelen med semistrukturerade intervjuer är att man hela tiden kan omdefiniera frågor efter behov, följa upp ett oklart svar och möjligheten att styra in på tidigare ej identifierade teman osv.¹

Intervjuerna med Kurt Rengholt från Lindebergs Grant Thornton föll löpande under arbetets gång. Ofta var det detaljer i avtal och regler som jag rådfrågade honom om, vilket jag inte tycker det är någon vits med att redovisa på separata delar i empiriavsnittet, utan när jag använder mig av hans expertis meddelar jag det löpande i texten.

Inför alla intervjuer hade jag redan tillägnat mig lejonparten av föreliggande maktteorier. Detta gav mig möjligheten att ställa relevanta frågor utifrån mitt teoretiska perspektiv. Intervjuerna presenteras i empiridelen. Jag har lyft ut de viktigaste delarna ur helheten och presenterar dem inte tematiskt, men under passande rubriker och så nära ursprungskällans uttrycksätt som möjligt, vilket har fördelen att referaten blir nära och ofta citat av vad som respondenterna verkligen sade.

Med litteraturstudie menar jag alla hemsidor, böcker, samt vetenskapliga artiklar jag tagit del av. Teoretiska utgångspunkter för analysen utgörs av relevanta delar av tre etablerade maktteoretikers maktteorier. Dessa presenteras i teoriavsnittet. I förförståelse- delen återfinns referat och citat ur litteraturstudiet. Vissa delar kan här räknas som ren empiri, dvs. material som syftar till att behandla problemområdet och vara underlag för analys. I empiri- delen återfinns det mesta av min litteraturstudie. Jag har använt mig av citat för att få närhet till ursprungskällan, för att på så vis låta läsaren göra bedömningar själv, vilket gör uppsatsen mindre vinklad utefter min uppfattning och perception. I empiri- delen återfinns med intervjuerna.

När i princip hela analysen var gjord, dök en mycket intressant vetenskaplig artikel upp med väldigt överlappande studieobjekt och problemområde. Det naturliga var att förlägga denna artikel i precis det läget i uppsatsskrivandet jag fann den. Vanligare är väl att lägga tidigareforskningen i början av uppsatsen. Men eftersom denna artikel inte påverkade mina undersökningar och studier på minsta sätt, inte minst för att den inte var skriven på den tiden!, ville jag inte lägga den på annat ställe än i slutet av uppsatsen. Tidigareforskning är inte heller en egen del i uppsatsen, utan den återfinns löpande i förförståelse- och empiridelen. Den forskning jag åsyftar är främst Oskars bok Skatteparadis. Kanske kunde den fått en egen del och behandling, men det föll naturligt att använda den och förlägga den på ställen där den bidrog med så mycket som möjligt i mina övriga litteraturstudier. Det ökar även läsvärdet av uppsatsen att inte vara för teknokratisk och rigid i uppdelningen av allt material, var för sig och på sin egna plats! Detta innebär att slutsatser och analytiska inslag ur skatteparadisboken kan uppkomma i empirin och förförståelse- delen. Läsaren får i gengäld vara uppmärksam på det, men det torde vara ganska klart att det *inte är jag* som analyserar på dessa ställen.

Delen "återanknytningen till frågeställningarna" erbjuder inte något sofistikerat maktanalytiskt material. Anledningen är att jag vill kunna ge konkreta och koncisa svar här, men även läsliga för den

¹ Skinner, Tina. (2005). "Researching people in power: practice, analysis and action" in *Researching gender violence – feminist methodology in action*. s. 49

som inte tagit del av maktteorierna och deras begrepp innan de tillägnar sig den här delen. För fylligare och komplexare maktteoretisk diskussion av mitt material är det bara att höja blicken och backa till det analysavsnittet. På något sätt har jag naturligtvis försökt att syntetisera maktanalysen till begripliga svar i återanknytnings- delen, så visst återfinns där maktperspektivet, om än i väldigt reducerad och vardagspråklig form.

Källkritik

Här lyfter jag i princip bara fram de källor som på något väsentligt sätt påverkat och bygger upp uppsatsen. Fyra övergripande principer kan urskiljas i bedömningen av källor: Äkthet – att källan är vad den utger sig för att vara; Tidssamband – ju mer aktuell en källa är i förhållande till händelsen den beskriver, desto tillförlitligare torde den vara; Oberoende – att källan inte är ett referat av en annan källa, utan att den är en primärkälla; Tendensfrihet – Man ska inte ha anledning att misstänka att källan ger en falsk bild av verkligheten pga. någons intressen¹.

Det torde bara finnas två omständigheter som inte uppfyller genomgångna principer för pålitlig källa. (1) Boken Skatteparadis är inte oberoende och således kanske läsvärdeheten har fått större utrymme än den vetenskapliga stringensen – då boken riktar sig till allmänhetens läsning. Däremot stödjer andra behandlade källor i månt och mycket bokens bild. Där inte så är fallet gör jag läsaren medveten om detta. (2) Tidssambandet mellan genomförd intervju 2 och händelserna vi talade om – 10 år bakåt i tiden – kan kanske ha påverkat återgivningen. Även här gör jag löpande noteringar när jag finner att verklighetsbeskrivningen mellan denna källa och övriga källor kontrasterar varandra.

Hemsidor

OECD:s hemsida bedömer jag som en mycket reliabel källa. Mycket av det jag gått igenom där är sådant som är framställt i stora officiella rapporter som i tryckt skrift går att köpa i bokformer, men som på hemsidan är tillgängliga i pdf- filer.

Det Nordiska samarbetets hemsida, regeringen av Isle of Mans samt det svenska regeringskansliets dito är alla officiella hemsidor som jag bedömer ha hög reliabilitet.

Utlandsjuristens hemsida förutsätter jag förmedlar det företags syn och arbete, varför informationen jag tagit från den har hög trovärdighet i förhållande till det syftet. Sedan kanske de inte alls är så kompetenta eller så som de utgör sig för att vara. Men det är just vad det utgör sig för att vara som är det intressanta. I den meningen uppfyller de tendensfrihetskriteriet.

Böcker

”Skatteparadis” skriven av min handledare Oskar Engdahl, fil. dr. i sociologi, vilar på hans doktorsavhandling ”I finansvärldens bakre regioner: en studie om finansiella offshore-marknader och ekonomisk brottslighet”. Det finns således vetenskapliga studier som den i och för sig sekundärlitterära boken vilar på.

”Makt och deltagande”, ”Handling, resurser och makt – om kausala och finala förklaringsmodeller”, och ”Om våld” är alla vetenskapliga maktteorier från inom området välkända vetenskapsmän.

¹ Thurén, Torsten. (2000). *Källkritik*. s. 11

Vetenskaplig artikel

”International tax cooperation” av David Spencer och J.C. Sharman är en vetenskaplig artikel i tre delar publicerade i tre på varandra följande nummer av tidskriften: *Journal of International Taxation*.

”DAVID SPENCER, an attorney in New York City, is a member of the Board of Advisors of the Journal and a frequent contributor. J.C. SHARMAN is Queen Elisabeth second Fellow and Associate Professor, Centre for Governance and Public Policy, Griffith University, Brisbane Australia. He has written previously for the Journal.”¹

Spencer har jag tidigare sett som författare av vetenskapliga artiklar innehållandes skattefrågor. Av deras referenser att döma, ser det ut som att de har haft tillgång till mycket bra och relevant information i författandet av denna artikel, så informationen de delger verkar pålitlig.

Intervjuer

Det kan ha förekommit kalkylerande svar och vinklingar under intervjuerna, men jag upplevde det inte så, samtidigt som jag inte riktigt ser anledningen till varför de skulle vilja ge en missvisande bild som svar på mina frågor. Egna tillkortakommanden och misstag är väl kanske nog anledning till att dölja självkritiska svar. Men självkritiskhet återfinns bland deras svar, vilket förhoppningsvis innebär att de inte dragit sig för att återge sådant. I propaganda- syfte kanske det finns anledning att visa på en viss verklighet framför en annan, men jag tror att alla parter inser att inflytandet från en c-uppsats i globala ekonomiska frågor är klart begränsad! Tendensfriheten kan inte garanteras, men kontrasteras samtidigt gentemot andra källor då jag i nästan inget fall bara har en källa för en och samma händelse.

Intervju 1

Göran Haglund är analytiker på utlandsenheten Stockholm; Katrina Björk är ansvarig för alla skatteparadistransaktioner från i Sverige verksamma personer och företag. Således kunde inte intervjun ha varit med mer relevanta personer, och bättre kunskap om skatteverkets förhållande till skatteparadisen, kan antagligen inte återfinnas annorstädes.

Intervju 2

Torsten Fensby var tidigare OECD- anställd inom deras projekt att avveckla de skadliga skatteregimerna hos skatteparadisen. Han förde även OECD:s talan i förhandlingarna med skatteparadisen i början på 2000- talet. Nu leder han ett projekt å nordens vägnar som syftar till att knyta informationsutbytesavtal med utvalda skatteparadis. Detta är ett av OECD rekommenderat sätt att oskadliggöra skatteparadisens annars skadliga skattpraktiker i förhållande till de länder man representerar och upprättar kontrakt för.

Intervju 3

var som sagt snarare flera intervjuer – telefon såväl som fysiskt närvarande – sådana, varav en var av längre slag och hölls i ett konferensrum på Lindebergs Grant Thorntons kontor i Göteborg. Kurt Rengholt var tidigare skattedirektör på skatteverket i Linköping. Nu är han verksam som skattekonsult på revisionsbolaget Lindebergs Grant Thornton i Göteborg. Även här torde

¹ Spencer, David & Sharman, J.C. (2007, december). International Tax Cooperation – part 1. *Journal of International Taxation*. s. 13

sakkunskapen i förhållande till mina frågor om skatteavtal och ekonomiska termer osv. vara mer än tillfyllest.

Mailkorrespondens

Torsten Fensby. Se ovan för beskrivning. Efter intervjun följde en mailkorrespondens som bidrog med lite ytterligare information utöver det som sades i själva intervjun.

Christina Rosen är OECD- anställd. Jag upptäckte utelämnandet av ett skatteparadis i en av deras listor, och rådfrågade om anledningen till detta. Det visade sig bara vara ett misstag från deras sida.

Metodval

Metodvalet blev således ett föga svårt val. En kvalitativ fallstudie metod utgörandes av längre intervjuer med personer med den högsta sakkunskapen inom ämnet, samt litteraturstudier av i huvudsak primärkällor i form av rapporter och skrivelser från OECD, ackompanjerat av sekundärlitteratur i form av tidigareforskning, blev det naturliga valet.

En fallstudies största brist är ofta svårigheter till att generalisera resultaten¹. Detta påverkar inte resultaten i min uppsats eftersom det i månt och mycket är "det enskilda fallet" jag undersöker, och jag har inte för avsikt att generalisera t.ex. det svenska skatteverkets arbete till alla europeiska skatteverks arbeten. Fördelarna däremot med fallstudie: att kunna ägna sig åt subtiliteter och vanskligheter i komplicerade situationer, uppmuntran till att flera metoder används, samt till användandet av flera kontrasterande källor², faller väl ut i förhållande till syftet med min uppsats. Jag vill bygga upp kunskap om specifika fall genom induktion, och inte pröva tidigare kunskap deduktivt. Allteftersom arbetet skrider, prövar jag olika källor mot varandra, men jag utgår inte i uppsatsen av några hypoteser eller uppfattningar som senare skall ställas mot det insamlade undersökningsmaterialet.

Validitet

eller giltighet, innebär att man verkligen har undersökt det man ville och ingenting annat, och att man tolkar teorin på ett rimligt sätt.

"Validiteten är beroende av vad vi mäter och om detta är utklarat i frågeställningen."³

Att uppnå hög validitet kan vara komplicerat pga. att respondenternas verklighetsuppfattningar kan skilja sig från forskarens.⁴

Reliabilitet

handlar om trovärdighet och noggrannhet, ty:

"Reliabiliteten bestäms av hur mätningarna utförs och hur noggranna vi är vid bearbetningen av informationen."¹

¹ Denscombe, Martyn. (1998). Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna.

² Ibidem

³ Holme, I.M. & Solvang, B.K. (1997). Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder (2:a uppl.). s. 163

⁴ Holme & Solvang, s. 156 ff.

Vidare bestäms hög och låg reliabilitet av faktorer som handlar om urval av enheter och variabler, egenskaper i mätapparaten och i bearbetningen av informationen.²

Validiteten tycker jag mig tillfredsställa i den mån att jag verkligen funnit källor för att problematisera min frågeställning. Vidare har intervjuerna varit lugnt och noggrant genomförda så att ev. missuppfattningar kunde redas ut. Reliabiliteten har jag försökt att tillgodose genom att redovisa textnära referat så att läsaren har möjlighet att kontrollerar för mina tolkningar av dem. Jag har vidare försökt att förhålla mig kritiskt till hur mycket jag kan läsa ur mina källor. Ty, bara för att jag hittat ett par källor som visar på en verklighet på ett sätt, betyder ju inte det att det inte finns andra källor med andra verklighetsbilder. Den reflexiva inställningen har jag burit med mig i de slutsatser jag dragit av mina studier, på sådant sätt att jag dragit mig för att dra för stora växlar på vissa fakta, utan jag har försökt att reservera mig för att påstå för mycket helt enkelt.

Etik

Man bör alltid tänka på etiska aspekter av ens forskning, som forskare. Beträffande litteraturstudierna är det offentliga dokument som jag gått igenom. Min redovisning av dem torde således inte vålla några större etiska bryderier. När det kommer till intervjuer är det dock alltid ett avvägande om vad som kan vara känsligt för respondenterna att offentliggöra. Därför är det viktigt att alltid komma ihåg att deltagande i intervju alltid skall vara frivilligt, att respondenterna skall vara informerade om och ha godkänt syftet med intervjun; att ingen skada skall tillfalla respondenterna som en konsekvens av intervjun, och att konfidentialitet och anonymitet skall erbjudas dem³.

I samtliga intervjuer fick respondenterna reda på vad syftet var med intervjun. Jag väntade dock med att presentera min maktteoretiska vinkel tills efter intervjuerna för att undvika att respondenterna skulle vinkla svaren åt mig. Däremot fick de chans att revidera sig efteråt, vilket ingen hade behov av. Jag fick lov att spela in intervjuerna och respondenterna hade inga problem med att presenteras med namn och arbetsplats. Eftersom jag så även har gjort, gallrade jag ut lite onödig privat information ur återgivningen av intervjuerna. I något fall har jag varit mindre precis i återgivningen av någon eventuellt känslig detalj, utan att exaktheten skulle vara en förlust för min uppsats. Ett sådant fall har t.ex. varit att inte peka ut kommuner i Sverige som använder sig av Delawarebolag, utan jag har nöjt mig med att skriva att det förekommer att svenska kommuner använder sig av Delawarebolag osv.

¹ Holme & Solvang, s. 163

² Holme & Solvang

³ De Vaus, 2002

Förförståelse

Förkortningar¹

Skv	Skatteverket
Skp	Skatteparadis
OECD	Organisation for Economic Co – operation and Development

Begrepp

Jag använder mig av OECD:s definitioner av nedanstående begrepp eftersom de är den ledande internationella organisationen på skatteparadisområdet. Ytterligare är det mer rättvist att analysera OECD:s och Skatteverket (som i intervjun med dem hänvisade till OECD:s definitioner som vägledande för dem själva) utifrån deras egna definitioner.

- *Jurisdiktion*, förstås av OECD som:

”The power, right, or authority to interpret and apply tax laws or decisions.”²

och av Wikipedia snarlikt som:

“Jurisdiction... is the practical **authority** granted to a formally constituted **legal** body or to a political leader to deal with and make pronouncements on legal matters and, by implication, to administer **justice** within a defined area of responsibility.”³

Jurisdiktion som land, stat eller som skatteparadis används av mig emellanåt synonymt då skillnaden orden emellan inte är så springande viktig i denna uppsats. I andra sammanhang kan det dock vara av vikt att förstå dessa ords exakta innebörd.

- *Offshore*- begreppet kan förstås genom en titt på OECD:s definition av en specifik offshore-verksamhet, nämligen den att belägga företag offshore:

“OFFSHORE COMPANY Term usually applied to a company registered in a country (often a tax haven) other than the country or countries in which it carries on its business activities. An offshore (or non-resident owned) company is commonly used for captive insurance, marketing abroad, international shipping and tax shelter schemes.”⁴

Begreppet förekommer emellanåt i uppsatsen, men dess exakta innebörd är inte av vikt. För att underlätta läsningen kan man tänka på det som aktiviteter utförda i ett land, och vars inkomster förläggs att beskattas i ett annat land, av den enkla anledningen att det är lägre eller ingen skatt där.

- Dubbel beskattning, OECD:

¹ Skv och Skp är mina förkortningar medan OECD är organisationens officiella förkortning

² http://www.oecd.org/document/29/0,3343,en_2649_201185_33933853_1_1_1_1,00.html 08-01-02

³ <http://en.wikipedia.org/wiki/Jurisdiction> 08-01-02

⁴ http://www.oecd.org/document/29/0,3343,en_2649_201185_33933853_1_1_1_1,00.html 08-01-07

“Double taxation is...when the same person is taxed twice on the same income or capital by more than one state.”¹

Dubbelbeskattningsavtal, OECD:

“TAX TREATY -- An agreement between two (or more) countries for the avoidance of double taxation. A tax treaty may be titled a Convention, Treaty or Agreement.”²

Vad som tas upp i förförståelseavsnittet

är ganska vitt skilda saker. Gränsen är flytande till vad som får ses som empiri och inte. Vissa delar nedan betraktar jag som empiri, men jag inte vill lyfta ur dem från förförståelsen då de även fyller funktionen för detta avsnitts varande - nämligen att ge läsaren grundläggande kunskaper för att förstå problematiken i relationen mellan skatteverket och skatteparadiserna, samt att kunna ta till sig empiridelen på ett lättillgängligare sätt.

Utlandsenhetens funktion

Utlandsenheten är en enhet inom skatteverket med i huvudsak två funktioner: som kunskapsbank samt expertfunktion, och administrativ hantering av utländska företag, filialer och företagare i Sverige.³

Beträffande svenska företagens verksamhet utomlands har de inte något särskilt ansvar för att själva hantera dem. Däremot har de som ansvarsområde att svara för riskanalys och metodutveckling gällande skatteparadis och internprissättningsfrågor för internationella företag med anknytning till Sverige, samt utredning och kontroll av desamma.⁴

Skatteparadisens funktion

Skatteparadiserna är ofta små öar med mycket liten befolkning, ofta under 100 000 invånare. De har i regel nära band till den Brittiska kronan, dvs. de är kronkolonier, eller så är de små furstendömen som t.ex. Monaco och Liechtenstein⁵. Staterna har ofta en låg självförsörjningsgrad, och är i regel utvecklade både inom jordbruk och infrastruktur⁶. Emellertid sker ofta en parallell satsning på turism eftersom de många gånger är belägna på varma breddgrader⁷. Men i allmänhet är de väldigt beroende av sin finansiella sektor och dess utländska dominans. Den inbringar förvisso relativt stora inkomster, exempelvis genom licensavgifter för banker och bolag, men dessa går inte alla gånger till befolkningen, utan gynnar snarare lokala eliter på paradisen.⁸

¹ Ibidem

² http://www.oecd.org/document/29/0,3343,en_2649_201185_33933853_1_1_1_1,00.html 08-01-07

³ Intervju 1

⁴ Ibidem

⁵ Engdahl s. 11

⁶ Engdahl s. 76

⁷ Engdahl s. 31

⁸ Engdahl s. 76

Den totala fokuseringen på finansiell offshore- verksamhet har med enligt kritikerna lett till att andra sektorer negligerats så att möjligheterna till att leva av annan verksamhet har dränerats. I sin helhet gynnar verksamheten finansbranschen snarare än skatteparadisens statskassor!¹

Rent tekniskt, definitionsmässigt

Vad är ett skatteparadis? Jag har i föreliggande uppsats använt mig av OECD:s definition och förteckning över vad som är ett skatteparadis². Samma definition har skatteverket på skatteparadisens³.

OECD ställde 1998 upp fyra kriterier som måste uppfyllas för att en stat eller jurisdiktion skall klassificeras som ett skatteparadis.⁴ Dessa är:⁵

- Jurisdiktionen har inga eller nominella skatter.
- Den har brister i genomskinligheten för egen regeringsmakt, eget skatteverk och utomstående skatteverk t.ex. beträffande möjligheten att spåra ägarstrukturer bland företag registrerade hos dem, vilket är av intresse för regeringsmakter i avgörandet av vart de är skatteskyldiga osv.
- Det finns lagar eller praktiker som motverkar ett effektivt utbyte av information om skatteärenden på så vis att regeringsmakter inte kan avgöra om deras medborgare drar fördel av jurisdiktionens skattesystem eller inte. Jurisdiktionen visar här inte öppenhet gentemot andra skatteverk i deras önsknings om informationsutbyten i skatteärenden.
- Jurisdiktionen drar medvetet till sig investeringar och transaktioner som bara syftar till effektiv skatteplanering, och inte till substantiell affärsverksamhet på skatteparadiset ifråga.

2001 beslutade sig OECD för att den sista punkten ovan inte skulle tas med i beräkningen om ett skatteparadis var samarbetsvilligt eller ej, dvs. om det skulle svartlistas eller ej (i den för OECD:s vidkommande första svart- och vitlistningen av skatteparadis)⁶. OECD skriver i sin "Progress report" 2001 att ett antal medlemmar och skatteparadis uttryckte oro över denna punkts tillämplighet, och att OECD "i ljuset av diskussionerna" med jurisdiktionerna (skatteparadiserna) dragit slutsatsen att de inte skulle använda denna punkt i bestämmandet om ett skatteparadis var samarbetsvilligt eller ej. Den enda problematik som OECD nämner i sin rapport om upplevelsen av denna punkt är att det är svårt att avgöra om lokala aktiviteter är tillräckligt substantiella eller enbart i skatteplaneringshänseende. Ledstjärnan i avgörandet är om man kan finna faktorer som missgynnar lokala substantiella aktiviteter på ett sådant sätt att alla pengar som kommer in i landet bara är där (rent teoretiskt) och vänder.⁷ Och den enda "substantiella verksamheten" med det vore väl bokföringsarbetet som eventuellt drabbar en lokal tjänsteman på skatteparadiset ifråga!

I samma rapport, nästa sida skriver OECD dock att:⁸

¹ Engdahl s. 76 ff.

² Se avsnittet nedan "OECD:s funktion"

³ Intervju 1

⁴ http://www.oecd.org/document/23/0,3343,en_2649_201185_30575447_1_1_1_1,00.html 07-08-17

⁵ Ibidem

⁶ http://www.oecd.org/document/23/0,3343,en_2649_201185_30575447_1_1_1_1,00.html 07-12-26

⁷ <http://www.oecd.org/dataoecd/60/5/2664450.pdf> s. 9 ff 07-08-28

⁸ Ibidem

” Member countries would welcome the removal by tax havens of practices implicated by the no substantial activities criterion insofar as they inhibit fair competition.”

Hur som helst är det (således) bara punkterna om samarbetsvilligheten i utbyte av information och den allmänna transparensen kring det ekonomiska livet som avgör om skatteparadis är samarbetsvilliga eller ej. Inga eller bara nominella skatter är en förutsättning för att en jurisdiktion skall klassas som skatteparadis (om än inte tillräcklig sådan), och har inget med klassificeringen i svart eller vitt skatteparadis att göra.¹

Skatteparadisen dras med sanktioner från OECD- länder såsom att företag skrivna i dessa länder ev. inte får offentliga kontrakt i de verksamma länderna. Vidare påläggs transaktioner innefattande skatteparadis särskilda källskatter. Deutsche Bank och Bankers Trust beslutade sig för att inte ta emot betalningar i dollar från Nauru och Vanuatu då dessa skatteparadis bank- och finanssystem ansågs vara allt för sammankopplade med brottslighet och maffiagäng. Sådana skatteparadis rykten skrämmer även iväg investeringar från investerare som inte vill förknippas med de smutsigaste skp:n.²

Med sekretessfristat (safe haven) menas i princip att: en stat stänger allt informationsutbyte med andra stater beträffande ekonomiska affärer och företag.

Med tax haven ligger betoningen mer på stater med extremt låga eller obefintliga skatter³. Skatteparadis är ett svenskt ord som ofta träffar stater som både är safe- och tax havens.⁴ Med skatteparadis menas dock i detta arbete de av OECD stämplade tax haven staterna, vilka dock genomgående också är sekretessfristater, men det kan vara bra att förstå och ha den teoretiska skillnaden i åtanke, även om den inte i praktiken förändrar något i denna uppsats då alla skatteparadis också är sekretesstater. Men exempelvis brukar Schweiz klassas som safe haven, men inte som tax haven⁵ och faller således utanför närmare fokus i denna uppsats⁶.

OECD:s funktion

OECD, eller Organisation for Economic Co- operation and Development, är en internationell organisation som för samman regeringsmakter från länder av demokratisk modell och med marknadsekonomi världen över. Organisationen grundades 1961 och har sitt huvudsäte i Paris.⁷ Trettio länder är medlemmar, och vilka kan överblickas i kartan nedtill⁸. De mörkare länderna är medlemmar.

¹ <http://www.oecd.org/dataoecd/60/5/2664450.pdf> s. 10 07-08-28

² Engdahl s. 88 ff

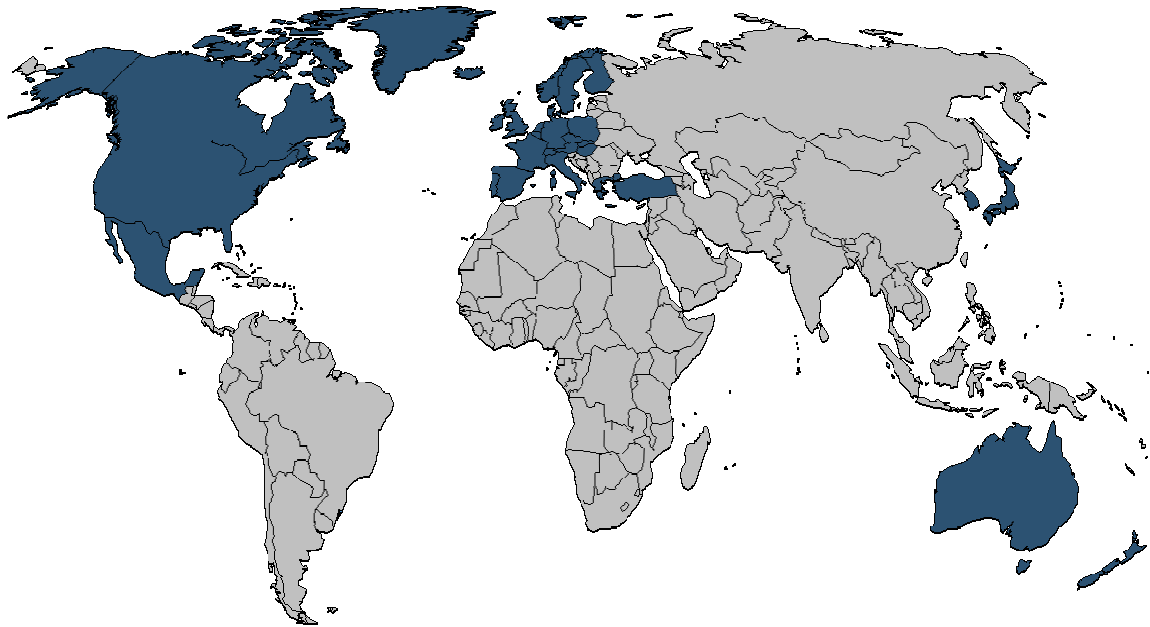
³ Författarens kommentar: Det beror lite på vem som definierar begreppet. Som vi såg ovan så är sekretessen en del av definitionen av tax haven för OECD, men i andra organisationer och litteratur behöver det inte vara så

⁴ Engdahl kap. 2

⁶ För komplett förteckning av de nuvarande skatteparadisklassificerade staterna se appendix 3

⁷ http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_36734103_1_1_1_1_1,00.html 07-12-26

⁸ Eller se komplett förteckning i appendix 5

OECD skriver rapporter med åtgärdsförslag till sina medlemsländer, och även till de 70 övriga länderna, i vilka de analyserar alla ovanstående punkters tillstånd i länderna.¹ De länder som på ett allvarligt sätt hindrar OECD:s mål och verksamhet sätts under press och kan vara föremål för åtgärder och sanktioner. Häribland kan skatteparadiserna nämnas. Ett exempel är svarta listan på de kvalificerande skatteparadis som är extra besvärliga och vägrar samarbete med OECD och således inte skriver några informationsutbytesavtal² i enlighet med OECD:s riktlinjer. Denna lista publiceras på hemsidan, och stater uppmanas särskilt att undvika affärer och skatteavtal med dem.³ OECD arbetar även med att koordinera åtgärder åt sina medlemmar mot olydiga skatteparadis så att åtgärderna blir effektivare genom samarbete och kollektiva aktionskoordineringar. Vart medlemsland får dock utveckla sina egna metoder mot de skadliga skattepraktiker de utsätts för, så länge de är i proportion till skadan de är till för att bekämpa. Alla åtgärder skall också vara riktade mot de skadliga delarna av en jurisdiktions skattepraktiker, för att på så vis eliminera just dem och inga andra. OECD ser också sanktionerna mot de skadliga skatteparadiserna som ett stöd till de samarbetsvilliga skatteparadiserna, genom att de senares konkurrenskraftighet höjs gentemot de förras om OECD motarbetar de olydigas verksamhet.⁴

Sex stora rapporter har OECD gjort genom åren om skadliga skattepraktiker kopplade till skatteparadis:⁵ 1998, 2000, 2001, 2004, 2006 och 2007; från identifiering av problemet och problemmakarna till uppföljning av vad som gjorts, summering av dessa åtgärders resultat och vad som göras skall.

¹ http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_36734103_1_1_1_1_1,00.html 07-12-26

² Se appendix 6 (2001) och 7 (2002) för OECD:s instruktioner om hur ett informationsutbytesavtal med OECD länder skall se ut

³ http://www.oecd.org/document/28/0,3343,en_2649_33745_2082460_1_1_1_1,00.html 07-08-20

⁴ <http://www.oecd.org/dataoecd/60/28/2664438.pdf> 07-08-21

⁵ Adresser till nämnda rapporter i turordning: <http://www.oecd.org/dataoecd/33/0/1904176.pdf>;
<http://www.oecd.org/dataoecd/9/61/2090192.pdf>; <http://www.oecd.org/dataoecd/60/5/2664450.pdf>;
<http://www.oecd.org/dataoecd/60/33/30901115.pdf>;

http://www.oecd.org/document/60/0,3343,en_2649_33745_36791868_1_1_1_1,00.html;
http://www.oecd.org/document/29/0,3343,en_2649_201185_39473821_1_1_1_1,00.html

OECD ser ohälsosamt på att länder konkurrerar till sig företag och investeringar från andra länder via låga skatter, banksekretesser och andra förmåner. OECD menar på att detta minskar vart lands självbestämmande och demokratiska rätt att bedriva den typ av skattepolitik landet på ett demokratiskt sätt bestämt sig för. Här finns det meningsskiljaktigheter inom organisationen, inte minst från Bush- administrationen, som menar på att OECD inte skall lägga sig i frågan om hur låga skatter ett land vill ha (vilket ju egentligen är det effektivaste sättet för OECD att hindra lågskatteländer från att sno åt sig företag och investeringar från andra högskatteländer). Däremot har USA engagerat sig mer likasinnat i frågor om korruption och sekretessen¹ i skatteparadis. Men användandet av skatteparadis i enbart skatteplaneringssyfte² (tack vare deras låga eller obefintliga beskattning) och dets konsekvenser aktualiserades för USA i och med skandaler med stora bolag som Enron, Tyco och Worldcom – alla med komplex skatteplanering med användande av skatteparadis (och i Enrons fall gömmandet av stora förluster som inte kunde upptäckas i och med sekretesskydden). Detta fick till och med USA:s republikaner att fundera över nyttan med att landets företag skrevs och skatteplanerades i skatteparadis. Demokraterna och socialdemokratiska regeringar har annars under nittioalet varit mycket kritiska till skatteparadis och lett arbetet mot att begränsa deras skadliggörande.^{3&4}

Men faktum kvarstår, oavsett emellanåt viss meningsskiljaktighet inom organisationen, att OECD ser lågskatteländer och särskilt skatteparadis som hot mot dess medlemsländer på många sätt, däribland de senares skattebaser. Och OECD som enhet kämpar onekligen mot att kapital flyttar till skatteparadis, vilket avspeglas tydligt i citat som dessa från år 1998 och 2002:^{5 & 6}

“Governments cannot stand back while their tax bases are eroded through the actions of countries which offer taxpayers ways to exploit tax havens and preferential regimes to reduce the tax that would otherwise be payable to them.”

“The implementation of the commitments to transparency and effective exchange of information will help to protect tax bases...We also believe that by promoting transparency and greater cooperation between our economies, our work will contribute to efforts to counter money laundering, the financing of terrorism and strengthen the international financial system.”

Om ett skatteparadis väljer att samarbeta med OECD mot ökad transparens och informationsutbyte så blir det ”vitlistat”. Senaste skp i raden att ansluta sig till detta är Marshallöarna. Vad Marshallöarna och andra samarbetsvilliga skatteparadis tar sig an genom att skriva avtal med OECD mot ökad transparens och informationsutbyte, kan utrönas i Marshallöarnas avtal med OECD publicerat i appendix 4. Där hänvisas till OECD: ”MODEL AGREEMENT ON EXCHANGE OF INFORMATION ON TAX MATTERS” 2002, dvs. hur informationsutbytet skall fungera och hur informationsutbytesavtal skall tecknas. Denna mall presenteras i sin helhet under nedanstående länk⁷.

¹ Se fyra stycken ner för förståelse av sekretessfristat

² Se fyra stycken ner för förståelse av skatteparadis som del av skatteplanering

³ Engdahl kap. 5 & 6

⁴ <http://www.oecd.org/dataoecd/1/17/37446434.pdf>

⁵ <http://www.oecd.org/dataoecd/33/1/1904184.pdf> s. 37 07-08-21

⁶ http://www.oecd.org/document/28/0,3343,en_2649_33745_2082460_1_1_1_1,00.html 07-08-20

⁷ <http://www.oecd.org/dataoecd/15/43/2082215.pdf>

Skatteplanerarens funktion

Vad är en skatteplanerare? Margreta på utlandsenheten Stockholm kallade sig själv skatteplanerare då hon gick i affärer och jämförde priser¹ (ju lägre pris desto mindre skatt i reda pengar (eftersom skattesatsen är densamma på lika varor)). I denna uppsats avser jag med skatteplanerare den professionella personen med kompetens inom redovisning och juridik som syr ihop bolagsstrukturer och ger andra råd på skatteeffektiva lösningar till företagare, eller till personer med mycket pengar i ägo.

Ett (ursprungligen) svenskt företag med specialisering på området är Utlandsjuristen. Det är beläget på Gibraltar (1985) främst av skatteskal.² I sin tur rekommenderar de andra företag och personer att skriva över tillgångar och ordna med filialer och bolagsstrukturer i synnerhet på skatteparadis.³ En av grundarna till företaget: Ekonomi doktor Bengt Valdemarsson har skrivit en bok "Skatteplanera i den nya ekonomin" 2000⁴ som är en uppföljare till hans bok "Kurs mot friheten" 1995.⁵ &⁶ Det är ur dessa böcker jag fått min huvudsakliga syn på skatteplanering innefattande skatteparadis. Och det är från Utlandsjuristens hemsida samt dessa Valdemarssons böcker jag vilar min uppfattning om och presentation av skatteplanerarens funktion.

I den senare utkomna boken redogör Valdemarsson först ideologiskt för varför det är fel att skatta i Sverige och större delen av EU, för att sedan gå in på vilka som skulle tjäna på att skriva över tillgångar till vissa typer av bolag, belägna i vissa typer av jurisdiktioner osv.⁷ (Det senare behandlar jag under rubriken Praktik, medans det förra behandlas under rubriken Ideologi nedan.)

Några utdrag ur boken torde tydliggöra det nyss sagda.

Ideologi

Ur kapitel ett "Skälen till att skatteplanera":

"Även om statsfinanserna är i bästa skick, leder detta inte självklart till att medborgarnas ekonomi är det. Det är ungefär som att ett företag kan göra stora vinster, medan de anställda har det dåligt ställt."⁸

"Skatteparadisen existerar för att de behövs"⁹

"Personligen tycker jag inte att det är oskäligt att betala en total skatt på låt oss säga 25-30 procent av inkomsterna. Eftersom den svenska beskattningen av företagare har passerat gränsen för det löjligen, anser jag att det närmast är en plikt att se till att inte mer skatt än dessa 25-30 procent betalas. Men det skall göras på ett intelligent och lagligt sätt."¹⁰

¹ Intervju 1

² <http://www.ujoffshore.com/about-uj/index.htm> 08-01-03

³ <http://www.ujoffshore.com/key-services/index.htm> 08-01-03

⁴ Boken finns i sin helhet! på följande adress: <http://www.ujoffshore.com/specifikt-svenskt/kurs-mot-friheten.htm>

⁵ <http://www.ujoffshore.com/about-uj/index.htm> 08-01-03

⁶ <http://www.ujoffshore.com/specifikt-svenskt/kmf-forord.htm> 08-01-03

⁷ Valdemarsson 2000

⁸ Ibidem

⁹ Ibidem

¹⁰ Ibidem

Valdemarsson exemplifierar frukterna av skatteplanering med det lysande exemplet IKEA. Tack vare smarta skatteupplägg och avancerad internationell skatteplanering har IKEA kunnat minimera skattebetalningar och därigenom kunnat investera i sin verksamhet och expandera till nivåer man inte hade nått utan dess "skattflykt" från Sverige. Vinsterna skattas inte bort och skatter kommer att betalas ändå – av de anställda – som i annat fall skulle ha varit arbetslösa. Stat och kommun får skatt istället för att betala ut bidrag.¹

Att låta företag växa ger många synergieffekter: underleverantörer får jobb och kan anställa, flera kan konsumera mera, punktskatter kan betalas – det leder till ökad dynamik överhuvudtaget. Och om inte Kamprad hade dragit sig utomlands och satt upp skatteeffektiva bolagsstrukturer skulle IKEA knappast ha varit ett världsbegrepp idag.²

Praktik

I slutet av kapitel ett leds läsaren bort från "varför skatteplanera" till "vem och hur skatteplanera".³ Följande passage bör identifiera detta:

"För den som vill är det rätt enkelt att sänka skatten till en rimlig nivå på ett i det närmaste riskfritt och lagligt sätt. Detta under förutsättning att man arbetar internationellt.

Offshorebolag är användbara på många sätt, även för dem som bor i Sverige - dock är bolagen inte lämpade för affärsverksamhet inom Sverige. Men har affärerna internationell karaktär kan offshorebolag fungera bra, speciellt om de har en momsagent. De är inte illegala i något avseende, och det går att undvika eller minska beskattningen i Sverige, även utan att tillgripa anonymitetsskyddet."⁴

I resterande kapitel går Valdemarsson mer i detalj in på vilka typer av företag och personer som bör göra vad och vart⁵. Det är i denna uppsats inte till någon större nytta att visa de mer tekniska detaljerna kring den av Valdemarsson rekommenderade skatteplaneringen. Kort kan nämnas att i boken rekommenderas, och att Utlandsjuristen idag erbjuder, skatteplanering via skatteparadis^{6&7}.

"I många fall, för att inte säga de flesta, går planeringen ut på att medlen skall kunna överföras till privat förmögenhet i samband med en framtida emigration. På kort sikt, som kan vara både ett och två årtionden, ser jag inte emigrationen som någon nödvändighet. Huvudsaken är att man har kontroll över medlen... (som) kan användas för expansion av verksamheten i olika länder, de kan lånas ut och så vidare."⁸

Andra intressanta citat ur boken:

"(I boken)... ges direkta exempel på skattelösningar, men hela tiden förs ett resonemang om skälen till att skatteplanera. Varför man har en plikt mot sig själv och sina anställda att skatteplanera. Varför det är bra för samhället i sin helhet."⁹

¹ Ibidem

² Ibidem

³ Ibidem

⁴ Ibidem

⁵ Valdemarsson 2000

⁶ Ibidem

⁷ <http://www.ujoffshore.com/key-services/index.htm> 08-01-03

⁸ Ibidem

⁹ <http://www.ujoffshore.com/specifikt-svenskt/kmf-forord.htm> 08-01-03

”... bolagsstrukturer skall tåla genomsyn vid en rättsprövning. För den skull behöver man inte göra bolagsstrukturen så genomskinlig, att myndigheten och andra ser ägande- och maktförhållanden utan ansträngning... skälet (är) att inte i onödan utsätta strukturen för risken av ett angrepp... (samt att företagare, har det visat sig, inte bör) betrakta vare sig den politiska makten eller skattemyndigheten som sina vänner.”¹

Nordiska ministerrådets funktion

Det nordiska ministerrådet (bildat 1971) är en mellanstatlig organisation för Nordens regeringars samarbete. De nordiska regeringarnas statsministrar är ytterst ansvariga för samarbetet. De har dock delegerat ansvaret till de nordiska samarbetsministrarna och den nordiska samarbetskommittén. Dessa utgör ledningen för regeringssamarbetet och fattar beslut av policykaraktär.²

Tjugonde juni 2006 beslutade de att sätta igång ett nordiskt samarbete hänsyftandes till att förhandla med skatteparadis om informationsutbytesavtal på skatteområdet³. Svenske Torsten Fensby blev tillsatt att leda detta arbete. Torsten hade tidigare varit med att utarbeta OECD:s första rapport om skatteparadis: ”HARMFUL TAX COMPETITION – An Emerging Global Issue” som kom 1998. Torsten jobbade tills 2003 inom projektet, innan han några år senare fick tjänsten att föra Nordens talan i arbetet mot att etablera informationsutbytesavtal mellan de nordiska länderna och skatteparadiserna.⁴ Projektet har följande verksamhetsbeskrivning, enligt Torsten:⁵

“The main purpose of the project is to coordinate the Nordic countries efforts to negotiate exchange of information agreements for tax purposes with offshore financial centres. The negotiations will be carried out jointly. An appointed negotiator or group of negotiators will start negotiations with interested financial offshore centres and then report back to a Steering Group consisting of representatives from all Nordic countries. The Steering Group decides on the mandate of the negotiator(s) and also analyses proposals submitted by the offshore centres during the negotiations. For constitutional reasons, any agreements concluded would have to be entered into on a bilateral basis.”

¹ <http://www.ujoffshore.com/specifikt-svenskt/kmf-inledning.htm> 08-01-03

² <http://www.norden.org/pub/ovrigt/ovrigt/sk/anp2005768.pdf> s. 27 08-01-10

³ <http://www.norden.org/webb/news/news.asp?id=6229>

⁴ Intervju 2. Fensby, Torsten. Ansvarig för förhandlingar om informationsutbytesavtal med skatteparadiserna Nordiska Ministerrådet, Paris

⁵ Mailkorrespondens 08-01-02. Fensby, Torsten. Ansvarig för förhandlingar om informationsutbytesavtal med skatteparadiserna Nordiska Ministerrådet

Teori

För att uppfylla mitt syfte, samt svara på frågeställningarna behövde jag ett par maktteoretiska perspektiv. Jag valde Gaventa för hans goda beskrivning av maktstegring, och i synnerhet den om det omvända förhållandet: maktdegregering. Korpi fyller en funktion som komplement och alternativt perspektiv på maktstadier. Korpis maktteori utvecklades också som en kritik till Gaventas dito – det är alltid bra att få en mer komplex bild av makten. Vidare tillför Korpi mycket genom sitt introducerande av maktresursbegreppet. Detta skall visa sig synnerligen användbart i analysen.

Arendt reder ut en dimension av makten som Gaventa och Korpi också har i sina maktteorier, men ingen av dem gör det så kristallklart som Arendt. Detta är också en maktdimension som verkar ha goda förklaringsmöjligheter till dagens tillstånd mellan ”de goda” OECD- länderna (inklusive Sverige) och ”de onda” skatteparadiserna. Det gör hennes maktbegrepp mycket relevant för uppsatsen. Vidare erbjuder hon en mer filosofisk- lingvistisk tolkning och utredning av själva maktbegreppet – det är alltid bra att reda ut i detalj vad man talar om, och glömma vardagsanvändningen av ord, till förmån för precisa vetenskapliga definitioner.

John Gaventa om makt och deltagande

Gaventa redogör för tre analytiskt åtskilda, men i verkligheten mer eller mindre samverkande, makt-aspekter/ansatser i boken *Maktbegreppet*. Dessa aspekter följer i tur och ordning en historisk utveckling genom sin syn på makt.¹

En utgångspunkt som är gemensam för de tre aspekterna är att A utövar makt över B när A påverkar B på ett sätt som strider mot B:s intressen.²

Den första aspekten (likaledes kronologiskt första) ser maktens verkningar i en manifest konfliktsituation³ där olika parter strider om fördelar i enlighet med sina respektive och konkurrerande intressen. I striden handlar det om att vinna slaget i den aktuella frågan. De verktyg varmed man kan bruka makt är sådant som organisatorisk styrka, förhandlingserfarenhet, arbetsinsats osv. Finns det däremot ingen manifest konflikt så finns det inte heller någon grupp utan makt som är tillräckligt missgynnad i relation till sina intressen för att det skall vara värt att kämpa emot förtrycket, enligt den här ansatsens synsätt.⁴

Ur kritik mot det sistnämnda växer **den andra aspekten** av makt fram. Den påvisar att bara för att det inte finns en manifest konflikt behöver det inte betyda att det inte finns en repressiv maktrelation där gruppen utan makt har intresset att åtnjuta de fördelar som den skulle kunna få om gruppen hade haft mer makt. Anledningen till att det inte finns en manifest, utan latent, konflikt är för att den dominerande gruppen har institutionaliserat sin ideologi till sin förmån i samhällets

¹ Gaventa, John. ”Makt och deltagande”. i Petersson, Olof (red.). *Maktbegreppet*. (1987). kap. 2

² Petersson red., s. 27

³ Med manifest konflikt menar jag i detta sammanhang en konfliktsituation med åtminstone två olika parter med motstridiga uppfattningar/intressen (i den aktuella frågan) i direkt konfrontation med varandra. Med latent konflikt menar jag inte bara en konflikt som inte för stunden verkar, men som potentiellt existerar, utan också en konflikt som existerar och verkar men vars antagonister för stunden inte konfronteras.

⁴ Petersson red., s. 29 ff.

beslutsorgan och organisering. Och genom uteslutning av den dominerade gruppen från makt- och beslutspositioner och politiska forum i samhället kommer missnöjet aldrig att konfrontera de nöjda, dvs. de med makt. Detta kan ske genom att helt enkelt inte ge tillträde till viktiga politiska arenor för vissa frågor och dess grupper i samhället, eller ha sådana spelregler att de inte kan hävda sig där. Eller så besvaras inte kritiken, utan den förleds i det oändliga utan att konfronteras i en manifest dispyt. Ytterligare kan endast ryktet om och rädslan för makten vara en tillräcklig orsak till eventuell passivitet hos den missgynnade parten.¹

Kort och gott kan sägas att den andra ansatsen menar att de som bestämmer vad spelet handlar om, bestämmer också vilka som får delta. Och passivitet (och omvänt: revolt) från den missgynnade parten är ett resultat av dess förväntade föreställningar av nederlag i utmaningar mot den maktfulla parten, samt styrkan och effektiviteten i det faktiska maktutövandet från den maktfulla parten, samt "den dubbla effekten på maktavståndet av en enkel förskjutning av makten"^{2,3}.

Ur detta resonemang växer slutligen **den tredje aspekten** av makt fram som en kritik. Här är den egentligen missgynnade gruppen verkligen tillfreds med sin situation och tilldelning av resurser. Här ligger ingen latent konflikt (i bemärkelsen en konflikt som existerar och verkar, men vars parter inte konfronteras) och pyr - som i den andra ansatsen (det finns dock en latent konflikt i bemärkelsen att det existerar skäl till konflikt, fast den uppdragas inte av anledningar som tydliggörs nedan). Det finns så att säga en potentiell konflikt. Däremot finns det en maktsituation där de utan makt missgynnas och de med makt gynnas. Anledningen till att detta inte leder till missnöje är att maktövertaget är så pass totalt att det har lett till att den missgynnade parten har internaliserat den gynnade partens värden, normer och allmänna syn på saker och ting (genom t.ex. socialisering, rutiner, falsk konsensus, rolltagande eller informationsstyrning). Därmed accepterar och legitimerar den missgynnade gruppen sin (egentligen orättvisa) situation. I denna maktaspekt står den missgynnade partens verkliga intressen bortom deras medvetande. Och med verkliga intressen menas här de intressen parten skulle ha haft om det inte vore för maktrelationen den är hämmad av.⁴

Det finns också mer indirekta psykologiska och socialpsykologiska dimensioner (som förklaringar till varför maktförhållandet inte utmanas) kategoriserade till den tredje aspekten. Det kan t.ex. vara att: deltagande i politiska sammanhang ökar medvetandet för politiska frågor, och utan detta medvetande är det naturligtvis svårare att få till stånd förändringar, eller: känslan av total maktlöshet ökar benägenhet till att internalisera de dominerandes syn, system och värderingar för att på så vis inte ge sig själv skulden till misslyckande, utan mer ge sin missgynnade tilldelning av resurser en "naturlig" förklaring/anledning inom det rådande systemet.⁵

¹ Petersson red., s. 32 ff.

² Maktfullhet och maktlöshet har i sig och tillsammans ackumulerande effekter. T.ex. kan ett förlorat slag om en fråga leda till uppgivenhet och passivitet vilket ger den maktfulla parten ytterligare överlägsenhet, vilket t.ex. leder till ytterligare barriärbyggen och således svårigheter för den maktlösa parten. Och med samma logik gäller det omvända - dvs. en lyckad utmaning bär inte bara den utmaningens frukter med sig, utan också frukter på det stora hela maktställandet. T.ex. kan den lyckade utmaningen leda till ökad organisatorisk styrka som i sin tur förstärker den utmanande partens maktställning och framgång inom andra frågor och forum. (Petersson red. s. 44 ff.) "Den dubbla effekten på maktavståndet av en enkel förskjutning av makten" blir då med ord beskrivet en tänkt grafisk illustration av ovanstående resonemang.

³ Petersson red., s. 32 ff.

⁴ Petersson red., s. 34 ff.

⁵ Petersson red., s. 39 ff.

Kort och gott kan sägas att i denna ansats verkar makten medelst tankekontroll. Och passivitet (eller revolt) förklaras av den missgynnade partens psykologiska verkningar av maktlöshetskänslan, samt hans obefintliga medvetande om orättvisorna och (såklart) den maktfulla partens faktiska makttillstånd.¹

De tre genomgångna ansatserna bör ses som olika stadier i en maktbildningsprocess, där ju bättre ett maktförhållande kan beskrivas av en ansats, desto mindre maktmekanismer och förklaringsgrund finner man hos de andra – så att ju mer en maktrelation liknar första ansatsen, desto mindre hör den hemma hos den tredje och viceversa². Maktackumulering ser ofta ut som följer (från den första ansatsen till den tredje): "När A utvecklar makt besejrar han B på beslutsarenorna ifråga om fördelning av resurser och värden... Om A alltid avgår med segern kan han samla ett överskott på resurser och värden som kan utnyttjas till att bygga barriärer kring beslutsarenorna... A:s ständiga övertag på beslutsarenorna i förening med hans barriärbygge mot utmaningar kan ge honom ytterligare makt som han kan använda till att utveckla dominerande föreställningar, legitimeringar eller åsikter beträffande sin makt"³. A:s makt att besluta i den första ansatsen ökar hans makt att påverka B:s handlingar i den andra ansatsen och hans makt att påverka B:s föreställningar i den tredje ansatsen⁴.

På samma sätt, fast i omvänd ordning, gäller det för utmaningen att klättra i den tregradiga maktskalan – från den tredje ansatsen till den första (förutsatt att maktdominansen gått så långt som till den tredje ansatsen); alltså från att genomgå en problem- och handlingsformuleringsprocess för att medvetandegöra sig maktsituationen och handlingsmöjligheterna, via en mobilisering av handlande i enlighet med en egen ideologi och riktad mot och genom de uppsatta barriärerna, tills man slutligen kan "komma till tals" på beslutsfattandearenor med ett väl medvetet, och artikulerat missnöje i en manifest konfliktsituation.⁵

Det finns i maktkampen uppenbara fördelar att liera sig med parter med gemensamma fiender för att öka sin styrka i maktrelationen. Oavsett om den dominerade parten driver frågor riktade mot den aktuella dominerande parten så ligger det i den senares intresse att undertrycka den dominerade partens utmaning, eftersom framgång inom ett annat område ger ökad effektivitet via organisatorisk styrka osv. till den dominerade parten, som sedan kan överföra detta till kraftigare utmaningar inom ens eget område. Därför stöttar den dominerande parten den dominerade partens fiender. Och av liknande (och synnerligen naturliga) skäl stöttar de dominerade den dominerandes fiender då deras kamp försvagar ens motståndare så att man själv kan vinna mark i sin specifika konflikt.⁶

Walter Korpi om Maktresurser

I sin essä "Handling, resurser och makt – om kausala och finala förklaringsmodeller i maktanalys" framför Walter Korpi en kritik mot de tre maktansatserna ovan. Han menar på att det finns förklaringsvärde i dem, men att de dels genom sin otillräcklighet missar viktiga poänger som inte kan

¹ Petersson red., s. 38 ff.

² Petersson red., s.42 ff.

³ Petersson red., s. 44

⁴ Ibidem

⁵ Petersson red., s. 46 ff.

⁶ Petersson red., s. 47

nås via deras kausala förklaringsgrund, och att de dels med stor möda beskriver sådant som med lätthet kan göras genom finala förklaringsmodeller.¹

Han har en poäng den gode Korpi! men vad jag tycker de tre ansatsernas modell gör bra, som maktresursmodellen inte förklarar lika gott, är beskrivningen av maktstegring och i synnerhet den om det omvända förhållandet: maktdegregering. Olika teorier om samma fenomen – makt – har olika gott förklaringsvärde, och jag tycker dessa två teoretiska modeller kompletterar varandra bra. Inte minst för att Korpi har en poäng i att maktresursansatsen ger en djupare förklaring till hur de olika stadierna/aspekterna av makt etableras.

Med kausal förklaring av mänskligt handlande menas att den förklarande faktorn: A:s maktutövning orsakar B:s tillstånd. Och med final förklaring av mänskligt handlande menas att man specificerar de framtida tillstånd som en handling var avsedd att förverkliga. Aktören ses här som rationell, målmedveten, strategisk och kalkylerande.²

Maktresursansatsen tar sin utgångspunkt i som namnet antyder: maktresurser, snarare än utövandet av makt som de tre maktaspekterna gör. För att uppnå sina framtida mål gör aktören en plan över hur andra i sin omgivning troligtvis kommer att handla för att uppnå å sin sida sina mål. Man tar alltså hänsyn till hur ens tänkta handlande uppfattas av andra, och hur andra, som kalkylerande aktörer, planerar att man själv skall handla osv., för att lägga upp sina handlingsstrategier på bästa sätt. I strävandet efter sina mål hamnar man därmed i ett spelteoretiskt dilemma. Tanken är att i dessa situationer av ömsesidigt beroende val, så återspeglar en aktörs handlingsmöjligheter och förväntningar på andras handlande fördelningen av maktresurser mellan parterna i gruppen.³

Maktresurser ses som medel eller egenskaper hos en aktör som gör det möjligt för denne att genom belöning till eller bestraffning av en annan aktör uppnå sina mål. En förutsättning för makten är att det finns ett ömsesidigt beroende och intresse för varandras egenskaper/resurser bland aktörerna. Utan detta ömsesidiga beroende kan en aktörs egenskap inte ses som en maktresurs och vice versa. Detta innebär en stor skillnad gentemot de tre aspekterna – där den ena parten var tvungen att förlora vad den andre vann; med maktresursmodellens syn på makt kan nämligen två parter gå vinnande ur en maktrelation genom ömsesidigt belönande.⁴

När det gäller användningen av maktresurser finns det två typer av kostnader: Dels mobiliseringskostnader som avser den relativa lätthet med vilken en resurs kan göras i ordning för användning. Här kan t.ex. faktumet om resursen kräver kollektiv handling, eller enskild brukbarhet, vara avgörande för kostnaden. Dels användningskostnader som härleds från den faktiska användningen av maktresursen. Kostnadsstorleken beror mycket på inställningen hos dem som utsätts för resursanvändningen, gentemot de aktörer som använder resurserna. Här finns tre olika maktresurser med olika användningskostnader: Tvångsresurser, till vilka räknas fysiska bestraffningar, som skapar stark negativ attityd mot användaren; Betalningsresurser som innefattar kontroll över belöningar, och vilka tenderar att skapa en kalkylerande inställning – dvs. en svagt

¹ Korpi, Walter. (1985). "Handling, resurser och makt – om kausala och finala förklaringsmodeller". i *Sociologisk forskning 1*, s. 60 ff.

² Korpi, s.63

³ Korpi, s. 63 ff.

⁴ Korpi, s. 64 ff.

negativ eller positiv attityd; och Normativa maktresurser som omfattar fördelning eller manipulation av symboliska belöningar och försakelser. De skapar i allmänhet en positiv inställning bland de utsatta. Användningskostnaderna (t.ex. i form av behov att övervaka dem som utsätts för makt) brukar vara högst för tvångs- och lägst för normativa maktresurser.¹

Vissa maktresurser kan beskrivas som grundläggande i den bemärkelsen att de i sig själva ger förmåga att belöna eller bestraffa andra aktörer. I den moderna världen kan bland andra tre sådana resurser nämnas: våldsmedel, egendom och arbetskraft. Genom omvandlingsprocesser kan man ur grundläggande maktresurser härleda andra maktresurser – i sin tur ytterst beroende av de grundläggande resurserna för sin effektivitet. Och i allmänhet brukar normativa maktresurser vara härledda från tvångsresurser eller betalningsresurser.²

Alla maktresurser har olika egenskaper (utöver deras användnings- och mobiliseringskostnader) beträffande hur många de kan påverka, hur många man måste vara för att aktivera dem, hur viktiga de är för andras dagliga liv, hur många olika slags handlingar man kan uppnå hos andra med dem, och hur länge man kan besitta dem osv. I en situation med ömsesidigt beroende valhandlingar kommer rationella aktörer att kalkylera sin handlingsplan utefter sina egna och alla andras maktresursers speciella egenskaper; vad kommer/kan de andra göra/erbjudas om jag gör såhär osv. De mer målinriktade aktörerna kan också väntas utveckla långsiktiga och/eller indirekta strategier för att öka effektiviteten hos deras egna maktresurser, så att de t.ex. genom uppoffringar nu, i framtiden kommer att kunna ha ännu mera slagkraftiga maktresurser.³

Enligt maktresursansatsen uppstår manifest konflikt bara i en interaktion där A och B bestraffar varandra, såsom figuren nedan visar:⁴

		Typ av maktresurs använd av B	
		Belöning	Besträffning
Typ av maktresurs använd av A	Belöning	Byte	Exploatering
	Besträffning	Exploatering	Konflikt

Genom tolkning av tabellen kan byte, konflikt och exploatering förstås som olika former av interaktion som alla innefattar användningen av maktresurser⁵.

Makt och konflikt

Maktresursansatsen menar på att sannolikheten för att intressekonflikter mellan två aktörer skall leda till öppna konflikter, beror på själva skillnaden i maktresurser dem emellan; den rationelle aktören kalkylerar med skillnaden i sin handlingsplan innan han väljer bestraffning. Är A i ett maktresursunderläge gentemot B beräknas sannolikheten för framgång via bestraffning vara mindre än om han inte vore det. Detta ger i sin tur lägre sannolikhet för aktivering av bestraffningsresurser än om A inte vore i underläge. Sannolikheten för aktivering av bestraffningsresurser av A beror också på dennes motivation i form av nyttoberäkningar av en eventuell framgång. Nyttan beror i sin tur på ansträngningen/kostnaden för framgång via bestraffningar. Är maktresursunderläget stort blir

¹ Korpi, s. 65 ff.

² Korpi, s. 66 ff.

³ Korpi, s. 65 ff.

⁴ Korpi, s. 68

⁵ Ibidem

kostnaden mycket stor för att nå framgång via bestraffningar och således netto nyttan liten, vilket, logiskt nog, gör sannolikheten för aktivering av bestraffning liten, och vice versa. Vidare påverkar den upplevda skillnaden av maktresurser i långa loppet anspråksnivån och således motivationen. Ju större maktresursskillnad desto lägre anspråksnivå i längden, och således lägre sannolikhet för aktivering av bestraffningsresurser. Då skillnaden i maktresurser mellan två parter är stor, är det följaktligen osannolikt att den svagare parten skall gripa till påtryckningsresurser.¹

Däremot finns det chans att den starkare parten skall använda påtryckningsresurser vid behov. Detta ger vid handen faktumet att intressekonflikter sällan leder till manifesta konflikter när maktresursskillnaden mellan två aktörer är stor. Troligare är att någon form och grad av exploateringsförhållande kommer att upprättas. Men när maktresursskillnaden mellan aktörerna minskar ökar sannolikheten för framgång och motivation hos den svagare parten, och således även sannolikheten för en manifest konflikt.²

Makt och byte

Som illustrerat i figuren ovan förutsätter en bytesrelation ömsesidiga belöningsresurser, till skillnad mot en konfliktsituation. I ett byte kan båda parter finna nöjsamma vinster av interaktionen. Byte kan dock vara värt att genomföra, men inte tillfredsställande, t.ex. i en situation med få och dåliga alternativ. I en sådan interaktion får den underlägsne parten ta det minst sämsta alternativet.³

I nästan alla interaktioner, förutom de mer altruistiska sådana, där olika parter har ömsesidiga intressen för varandras resurser, finns det en intressekonflikt beträffande växelkursen för ett eventuellt byte. I en perfekt marknadssituation – med oändligt med likvärdiga resurser alla till samma minsta möjliga pris – och likaledes en situation där säljaren inte behöver konkurrera om kunder, eftersom det finns lagom många sådana – blir inte resurserna maktresurser i det avseendet att de kan påverka växelkursen. I ett sådant fall blir ett byte helt frivilligt och ”opåtvingat”, av lika stor nytta för båda parter och avslöjande beträffande deras preferenser, tillskillnad mot den ovan genomgångna situationen där köparen är mer eller mindre tvingad till att välja det minst sämsta alternativet. Det moderna samhällets verklighet ser sällan, för att inte säga aldrig, ut som nationalekonomernas teoretiska idealtillstånd: den perfekta marknaden. Med andra ord innebär i princip alla bytesrelationer ett motsatt intresseförhållande beträffande växelkursen för bytet ifråga.⁴

Växelkursen sätts utefter vad andra leverantörer har att erbjuda (om inte någon har monopol på resursen förstås). Det blir ingen affär om växelkursen är sämre för någon part än vad denne kan få i byte med någon annan leverantör. Skillnaden däremellan är den andres makt gentemot den förste, eftersom det är ett mått på hur beroende man är av varandra. I prissättningen använder sig parterna av sina maktresurser för att få fram så bra pris för en själv som möjligt. Här är naturligtvis de olika maktresursernas egenskaper viktiga. Det är skillnad på maktresursen pengars egenskaper och humankapitalresursens dito. Humankapital har t.ex. ett mindre omfång beträffande vilka aktiviteter som kan belönas eller bestraffas hos andra aktörer, än vad kapital har. I en given situation kan det således vara fördelaktigt vid prissättningsläget att ha en sorts resurs gentemot en annan. I en monopolsituation har den överlägsne naturligtvis väldigt stort maktresursövertag gentemot hans

¹ Korpi, s. 67 ff.

² Korpi, s. 69

³ Korpi, s. 69 ff.

⁴ Korpi, s. 70 ff.

köpare, och denne har därmed stora möjligheter att påverka priset till sin fördel. Tanken är att priset kommer att hamna på en nivå där båda parter är ungefär lika beroende av bytet, viket gäller samtliga bytesrelationer oberoende av maktresursskillnaderna.¹

Vidare kommer båda parter respektive nytta av en specifik bytesrelation alltid att vara lika med skillnaden i växelkurs i jämförelse med det näst bästa alternativet och, som tidigare påpekat, anspråksnivån vad gäller nyttan. Det finns som sagt situationer där ett bytesförhållande är otillfredsställande i relation till sin anspråksnivå, men där det inte finns några bättre alternativ.²

Byte kan sammanfattande sägas vara olika nyttigt, samt olika tillfredsställande, och sist men inte minst olika fritt eller påtvingat; allt beroende på skillnaden i maktresurser kompanjonerna emellan.³

Omvandlingsprocesser av maktresurser

Den rationelle och strategiske aktören tänker inte bara på att uppfylla sina mål i nuet, utan investerar maktresurser för att i framtiden ha ännu starkare resurser. Aktören missunnar sig alltså kortvarig framgång mot möjlighet till större framgång i framtiden.⁴

När maktresurser mobiliseras och sätts i bruk förbrukas de till en del, och användningen av dem innebär alltid alternativkostnader. Fortlöpande maktutövning har också kostnader av att hela tiden hålla maktresurserna likvida, eller annorlunda formulerat: klara att användas. Användningen av just påtryckningsresurser kan vidare öka osäkerheten och möjligheten av okontrollerbara förändringar. Således finns det stora anledningar till att investera maktresurser på ett sådant sätt att man i framtiden inte behöver utöva manifest makt så mycket, och således inte ha några maktutövningskostnader, utan ordna det så att allt sker efter ens vilja mer eller mindre av sig självt. Och särskilt mycket står att vinna i att slippa använda maktutövning under former som kan väntas utlösa konflikter.⁵

Till detta finns *fyra distinkta omvandlingsprocesser*: att *utveckla mobiliseringskanaler för maktresurser*, att *skapa institutioner för beslutsfattande och konfliktreglering*, att *omvandla maktresurser från kostsamma till mindre kostsamma typer*, samt att *främja framväxten av föregripande reaktioner*.⁶

Mobiliseringskanaler

Investeringar som utvecklar rutiner och institutioner för att underlätta mobiliseringen av maktresurser, kan minska mobiliseringskostnaderna och alltså öka maktresursernas effektivitet genom att höja deras likviditet. Exempelvis – organisationer – underlättar maktanvändandet av sådana maktresurser som kräver kollektiv samkoordinering.⁷

Institutionalisering av makt

Via investeringar kan maktresurser användas för att strukturera villkor för och situationer i vilka handlande och beslutsfattande äger rum, samt så kan institutionella strukturer för beslutsfattande

¹ Korpi, s. 71 ff.

² Korpi, s. 71

³ Korpi, s. 69 ff.

⁴ Korpi, s. 73 ff.

⁵ Korpi, s. 73

⁶ Ibidem

⁷ Korpi, s. 73 ff.

och konfliktlösning skapas. Med andra ord kan man genom investeringar i nuet för framtiden bestämma kontexten och villkoren för beslutsfattande till sin fördel, tex. så att belöningar och bestraffningar fördelas ojämnt mellan olika parter.¹ Märk väl likheten här mellan denna investering och Gaventas andra ansats.

Precis i enlighet med den andra ansatsen föregås institutionaliseringen av makt ofta av manifesta (kostsamma) konflikter tills en lösning är uppnådd. Tanken enligt maktresursmodellen är att den parten vars maktresurser är störst i ett samhälle också kommer att ha detta maktförhållande återspeglat i de uppsatta institutionerna i samhället. Därigenom fördelas belöningar och bestraffningar till den resursstarkaste partens fördel i ungefär den proportion de har starkare maktresurser än andra parter med maktresurser i samhället. I förlängningen får denna samhällssyn innebörden att stater, och rimligtvis med viktiga överstatliga organs, partiskhet avspeglar fördelningen av maktresurser i dess samhällen. Och den konfliktmässiga bakgrunden till sådana institutioner och strukturer behöver inte vara uppenbar i deras vardagliga sätt att fungera.²

Detta innebär alltid en kollision mellan marknaden och politiken i alla demokratiska samhällen. Marknaden, där maktresurser är ojämnt fördelade, återspeglar de resursstarkas intressen, medans politiken återspeglar en befolknings jämnt fördelade maktresurser (genom att en person har en, och bara en röst). Dessa spänningar tar sig uttryck bl.a. i socialpolitiska utformningar. Maktresursansatsen menar här på att välfärdsstatens utformning återspeglar fördelningen av maktresurser mellan parter i samhället, och att dess utveckling påverkas av i vilken utsträckning makt baserad på allmän och lika rösträtt begränsar maktresurserna på marknaden.³

Medvetandet

”Då kostnader för olika typer av maktresurser varierar har rationella maktresursförvaltare starka motiv för att försöka omvandla kostsamma till mindre kostsamma maktresurser. Eftersom normativa maktresurser i allmänhet har de lägsta kostnaderna kan vi vänta oss att de skall göra stora ansträngningar för att omvandla tvångsresurser och betalningsresurser till normativa maktresurser”⁴. Tanken är att få aktörer att handla i enlighet med internaliserade värden och ideologier på sådant sätt att själva handlingen i enlighet med dessa värden och tankar också är själva belöningen och motivationen för den⁵. Ett klagörande exempel är det kostsamma att med våld driva folk till arbetet kl. åtta på morgonen, i jämförelse med det billiga i att de tänker att det är fult att komma försent till jobbet, och att de i enlighet med den bedömningen av sitt handlande blir nöjda med sig själva när de kommer i tid – allt i enlighet med de på marknaden ekonomiskt maktfulla aktörernas intressen, som företagares t.ex.

Således pekar maktresursperspektivet på att bland aktörer med motstridiga intressen måste makt antas komma före och inte efter sociala normer.⁶

Märk väl här närheten till Gaventas tredje ansats.

¹ Korpi, s. 74 ff.

² Ibidem

³ Korpi, s. 75 ff.

⁴ Korpi, s. 76 ff.

⁵ Korpi, s. 76 ff.

⁶ Korpi, s. 77

Föregripande reaktioner

”Maktresursmodellen pekar på att främjandet av föregripande reaktioner kan ses som en viktig investeringsstrategi för att göra användningen av maktresurser mer ekonomisk. En betydelsefull aspekt i detta sammanhang är trovärdigheten hos hot om bestraffningar. Kostnaderna att använda påtryckningsresurser kan sänkas avsevärt om hot är effektiva. Användare av maktresurser har därför skäl att investera för att öka trovärdigheten av hot, t.ex. genom att binda sig att verkställa hotet och genom att statuera exempel”¹.

Även här finns likheter med den andra ansatsen där aktörer kan tveka att handla bara tack vare ryktet om en maktfull motståndare.

Hannah Arendt Om våld

Hannah Arendt tar språng mot sitt maktbegrepp ur definitionen av våld och andra gängse begrepp som felaktigt används synonymt med maktbegreppet. Makten utkristalliseras genom att reda ut missuppfattningarna kring dets begrepp, och vi närmar oss dess väsen genom att få veta vad den inte är.

Flera teoretikers syn på makt nämns längs vägen till Hannahs definition. Så vad är maktens essens inte då:²

”... våldet är maktutövningens mest flagranta manifestation” (Gängse syn bland politiska teoretiker)

”... makten... (är) härskandets instrument” (Bertrand de Jouvenel)

”Makt... består i att förmå andra att handla efter mitt gottfinnande” (Voltaire)

”... den (makten) är tillstädes varje gång man har möjlighet att driva sin vilja igenom trots andras motstånd” (Max Weber)

Det gemensamma bland nämnda och utelämnade teoretikers syn på makt är att essensen hos makt fångas i effektiviteten i rätten att befalla. Dess hemvist är hos relationer karakteriserade av befallning – åtlydnad. Detta ger en likställdhet mellan kraften och förmågan att betvinga någon och maktens väsen. Men vad vore då (skriver hon) mer makt än den som växer fram ur gevärspipan? Jo, gevärspipans betvingande är en våldsytring som vilar på makt. Med våldet kan makten hos måltavlorna undertryckas och göras latent. Men våldet leder inte till makt, utan är snarare ett bevis på förtyndande makt. Maktövertaget kan upprätthållas med våld en tid. Men som vi så många gånger tidigare sett ur historiens arkiv så varar det inte för evigt, utan det tar slut den dagen vakterna sänker sina vapen och revolutionen segrar - vare sig det är genom hungerstrejk eller andra metoder.³

Poängen är att maktförhållandet kan brytas och kastas om utan motvåld - och således kan makt inte heller vara liktydigt med våld. Utan våldet är instrumentellt och skulle de facto kunna upprätthålla ett maktförhållande i all evighet om dess bödlar var maskiner, men genom att våldet (än så länge) kanaliseras via människan förblir det något temporärt och helt och hållet beroende på människans

¹ Korpi, s. 77 ff.

² Arendt, Hannah. (1970). *Om våld [On violence]*. s. 34 ff

³ Arendt, s. 36 ff.

vilja att utföra det. Detta leder bort maktbegreppet från det instrumentella och mekaniska till det själsliga och kognitiva.¹

Om betvingandet och våldet göres mer subtilt som då det vilar på regler, institutionella förutsättningar och seglivade betvingande samhällsstrukturer – kommer det då att vara synonymt med makt? Nej, när förändringens vindar blåser och institutionaliserade tillvägagångssätt inte reproduceras förändras också maktförhållanden, vilket än en gång påvisar att våldet (denna gång i skepnad av strukturella begränsningar och betvingelser) bäres upp av människan och upphör då det inte längre är motiverat bland utövarna. Således är våldet viljestyrt och makten lika med samviljan hos människorna. När motviljan bland de samhällsmedborgare som reproducerar strukturer i samhället mot just dessa strukturer tar vid, upphör medborgarna att reproducera dem och följaktligen försvinner de. Samhällsstrukturer upprätthålls inte av en person, inte heller av två, utan av allmänheten. Därmed är det institutionaliserade, betvingande våldet beroende av dess utövares personantal. Makten ligger då i viljan bland folket, och folkflertalets vilja är en mäktigare makt än minoritetens vilja i längden. Hannah menar att samtycket till lagar och statsorgan är makten som upprätthåller deras giltighet och signifikans. De gånger en minoritet skaffar sig makt är inte annat än att de allierat majoriteten genom deras passivitet. Valet av ickehandlande är till sin konsekvens ett medgivande till det man egentligen inte vill skall vara. Detta är lika med att ge bort makten.²

Nu är makten definierad i relation till våldet. Men som tidigare aviserat finns det fler ord och begrepp som felaktigt används synonymt med begreppet makt, och som genom deras kontrasterande mot maktbegreppet ämnar till att utkristallisera maktens egentliga väsen, enligt Hannah Arendts syn.

Bara det faktumet att lingvistikern åtskiljer och inte gör synonymer av orden: *makt*, *styrka*, *kraft*, *auktoritet* och *våld*, påvisar felaktigheten i tankarna om dem och bruket av dem som synonymer.³

Nu är förhoppningsvis förståelsen hos läsaren mogen för att mottaga Hannah Arendts definition av makt med hennes egna ord:

Makt

”**Makt** hänför sig till den mänskliga förmågan att inte bara handla utan att handla i samförstånd. Makt är aldrig en individs tillhörighet, den är en grupp tillhörighet och existerar bara så länge gruppen håller ihop. När vi säger om någon att han ”innehar makten” syftar vi i själva verket på att han fått ett visst antal enskilda personers bemyndigande att handla på deras vägnar. I samma ögonblick som den grupp från vilken makten utgått... försvinner, försvinner också ”hans” makt.”⁴

Styrka

däremot är en individuell egenskap – ett attribut som förvisso är relationellt skattat i förhållande till andra individer eller föremål, men en egenskap som likväl inte ges av gruppen eller tillfaller någon tack vare hans grupp tillhörighet. Utan den styrka vi är vana vid att karakterisera mäktiga grupper med är i själva verket mängden makt denna grupp utgör. Starka individers självständighet och autonoma ställning i förhållande till grupper kan alltid förintas av de senares makt. Självklart kan

¹ Ibidem

² Arendt, s. 37 ff

³ Arendt, s. 41 ff

⁴ Arendt, s. 42 ff

folkflertalets summerade individuella styrkor besegra den enskildes styrka, men genom folkmeningen – dvs. folkflertalets samförstånd, vilja, övertygelse, drivkraft – helt enkelt makt – behövs inte den starke individens självständighet utmanas genom en styrkemätning, utan kan helt enkelt utmanas och senare försvinna genom kognitiva processer; processer som tvingar den starke till att rätta sig i ledet vare sig hans ursprungliga egentliga vilja var detta eller ej.¹

Hannah ser inte gruppens undertryckande av den enskilde starke individens självständighet som ett uttryck för avundsjuka, utan som maktens naturliga gång. Det finns så att säga en inneboende drivkraft hos makten att eliminera enskilda uppstickare i eller utanför gruppen.² Vad vore väl ett bättre exempel här än en liten bys normativa tillrättavisande karaktär gentemot enskilda mentalt starka uppstickares utmaningar...?

Kraft

är antingen naturvetenskapens naturkrafter eller sociala sammanhangs betvingelser. Vad skiljer då kraften från makten? Jo, makten kan verka kraftfullt betvingande/övertalande mot någon eller några, men detta är precis som det var vid våldbrukandet, dvs. inget uttryck för en mäktig makt. Utan den fullkomligaste makten verkar löst och ledigt utan något uppenbart kraftfullt betvingande. Så långt behöver den fullkomliga makten aldrig gå. Så precis som vad gällde våldet, står kraften i ett slags motsatstillstånd gentemot den stora makten.³

Auktoritet

eller myndighet kan tillhöra och utövas av individer, eller på ett större plan sett – av t.ex. statsorgan. Auktoritet är ett tillstånd skapat av makt. Auktoritet är alltid något som ges av andra. De andras makt ligger i möjligheten till givande och förnekande av den tillskrivna auktoriteten. Auktoriteten är vidare något som bygger på respekt – en respekt till något ämbete eller individ. Föraktet blir följaktligen dess farligaste fiende, och när det råder, kommer makten med tiden att eliminera all ursprunglig auktoritet.⁴

Auktoritet tillfaller någon eller något av ren vana. Helt okritiskt kan den erkännas, och utan eftertanke kan man underkasta sig den. Detta skiljer auktoriteten gentemot den representerade makten som t.ex. en grups ledare eller ansikte utåt står för. En representerad makt i form av någon person eller organisation bygger alltid på ett medvetet maktgivande. Gruppen ger en organisation eller en individ makt eftersom den ser den som ett praktiskt språkrör för ens ändamål. Den stora makt en ensam individ eller organisation har, beror helt och hållet på folkmeningen den ämnar representera. Om folkmeningen och den maktfulle individen eller organisationen inte svänger i takt, så försvinner också de senares makt i praktiken och per definition.⁵

Detta ger att reflekterandet över någons eller någots auktoritet i sig leder till eliminerandet av dess auktoritet, eftersom auktoriteten nu inte längre tillkännages okritiskt. Utan antingen ersätts personens eller organisationens (eller vad det nu kan vara) auktoritet med en maktrepresentativ roll,

¹ Arendt, s. 43

² Ibidem

³ Arendt, s. 43 ff.

⁴ Arendt, s. 43 ff.

⁵ Arendt, s. 44 ff.

eller så blir hon/den helt oviktig i det fallet då hon/den enligt reflektörans resultat inte representerar den allmänna folkmeningen.¹

Slutligen, vad skiljer auktoritet från institutionaliserad makt? Auktoriteten hos en person är något omedelbart upplevt och okritiskt erkänt bland omgivningen. Institutionaliserad makt är från början något som via medvetna processer har formats för att sedermera fungera smärtfritt, smidigt och i nuet okritiskt. Det betyder att institutionaliserad makt är från början något medvetet, men som sedermera i sin dagliga funktion vilar på auktoritet.² Ett gott exempel vore busschaufförens auktoritet gentemot resenärerna. Resenären måste vid chaufförens närvarande stämpla. Detta vilar på resenärens i nuet upplevda auktoritet hos chauffören. Men så fort denna auktoritet ifrågasätts – chauffören har ju egentligen inte rättslig rätt att tvinga någon att stämpla, eller att bötfälla den som vägrar – så går den institutionaliserade makten tillbaka till händerna på dess ursprungskälla: dvs. till allmänheten som byggt upp och röstat fram kollektivtrafiken.

De ovan definierade begreppen är vanligen funna i kombination med varandra, snarare än i sina respektive rena former. Därmed inte sagt, nej, verkligen inte, att de skulle vara ett och detsamma.³

När skedet är kommet till en svängning av folkmeningen, en revolt kanske t.o.m., förfaller de rådande maktförhållandena. Men om det inte finns någon grupp, något språkrör, beredd att ta över maktpositionen så blir revolten inte mer än en revolt och revolutionens permanenta maktdisponering blir aldrig av. De ursprungliga maktposition återupprättas, om än under nya former.⁴

Summering

Vad är de viktigaste skillnaderna hos Hannahs maktbegrepp gentemot hennes våldsbegrepp? Summerande kan sägas att makt vilar på stöd, medans våld vilar på åttlydnad. Stöd fås genom medgivande, medans åttlydnad fås genom befallning.⁵

Inget maktövertag kan uppnås enbart via våld. Våldsmakarna måste även de övertygas om att våldet är berättigat.⁶

Makten är en grundfaktor för all styrelse, till skillnad mot våldet. Makten är vidare ett mål i och för sig, medans våldet måste berättigas genom sitt mål. Makten är inte främst ett medel för att uppnå ett mål. Den är snarare den grundförutsättningen för att mål, strävanden och planer överhuvudtaget skall formuleras; likasinnade måste nämligen träffas och göra uttryck för sina meningar innan medel och mål kan formuleras.⁷

Makt kan inte fås genom att bemöta en motståndare, med tillgång till större våldsresurser än man själv besitter, med våld. Däremot kan makten erövrats från våldsmakarna genom mobiliserandet av

¹ Ibidem

² Arendt, s. 45

³ Arendt, s. 45

⁴ Arendt, s. 48 ff.

⁵ Arendt, s. 49

⁶ Ibidem

⁷ Arendt, s. 50

större maktresurser – ju större och mer homogen folkmening våldsmakarna möter, desto svårare har de att motivera sina våldshandlingar.¹

Våld kan vara berättigat via något mål, men aldrig vara legitimt. Ju avlägsnare målet befinner sig, desto mindre berättigat är våldet. Makt däremot behöves icke berättigas, den föregår berättiganden (representerad makt behöves berättigas dock, och den berättigas genom dess praktiska tillämpning t.ex. i form av ett partis språkrör). Makten måste dock vara legitim (t.ex. ges rättslig status), och det är den också alltid till sitt väsen, eftersom samklngen inom gruppen legitimerar den makt gruppssammanhållningen innebär, samtidigt som samklngen i sig är lika med gruppens makt.²

I sina respektive renaste former slår våldet ner ett maktmotstånd på kort sikt. Detta påverkar maktstrukturen så att våldsmakarna på kort sikt befäster en (i vanligt språkbruk) mäktigare, mer inflytelserik position. Däremot framkallar våldet aldrig mer makt, utan leder snarare till ett starkare och mangrannare maktmotstånd på sikt. När maktmotståndet härleder och påverkar människorna bakom våldet, så segrar makten till slut så att säga över våldet.³

Förlusten av makt frestar allt som oftast att ersättas med våld, vilket i sin tur, som vi sett, bara leder till än mer vanmakt, eftersom våldet måste stödas och kontrolleras av en redan, och särskilt på sikt alltmer, sviktande makt.⁴

I sina renaste former är våld och makt konträra begrepp: när det ena förhärskar absolut, existerar inte det andra, vilket mycket riktigt ger följande förhållande dem emellan: ett våldövertag dekonstruerar makten, precis som ett maktövertag dekonstruerar våldet.⁵

¹ Arendt, s. 50 ff.

² Ibidem

³ Arendt, s. 52 ff.

⁴ Arendt, s. 54 ff.

⁵ Arendt, s. 55

Empiri

I denna del tar jag upp de närmare undersökningar jag gjort, syftandes till att i sin icke analyserade form helst ge svar på frågeställningarna, men åtminstone behandla problemområdet.

Dragkampen mellan OECD:s vilja och skatteparadisens dito presenterad i kronologisk ordning

År **2000** gjorde OECD en klassificering av skatteparadis baserad på en stor rapport¹ om skatteparadis, banksekretess och skadliga skattepraktiker från **1998**², och 41 jurisdiktioner kvalificerade enligt beskrivningarna. Sex³ av dessa offentliggjordes aldrig i denna första officiella skatteparadislista eftersom de i samband med att OECD gått ut med att de upprättade en lista lovade att förändra sin verksamhet så att de inte längre skulle bedriva någon skadlig skattepraktik. Definitionsmässigt var de dock skatteparadis vid denna tidpunkt. De resterande 35⁴ jurisdiktionerna blev därmed definitionsmässigt icke samarbetsvilliga eftersom de inte utlovat några förändringar av deras skattepraktiker. Men i denna första lista poängterade OECD att de "icke samarbetsvilliga" inte skulle bli svartlistade och utsatta för sanktioner. Utan i samband med detta uppmanades de att lova anpassa sig inom perioden av ett år efter OECD:s krav om att eliminera skadliga skattepraktiker, samt att infria dessa löften till slutet av år 2005.⁵ OECD hotade med sanktioner mot de som inte gick med på förändringar, och fastslog att det skulle göras en lista senast 31:e juli **2001** i syfte att orientera olydiga skatteparadis för koordinering av sanktioner mot dem. Och hade man inte gått med på förändringarna av sina skattepraktiker till dess, så skulle man bli "svartlistad. OECD poängterar med att man när som helst som svartlistat skatteparadis kan gå med på OECD:s krav och således bli vitlistat, eller ännu bättre icke listat som skatteparadis. De skriver vidare att inga undantag i de koordinerade sanktionerna från OECD- medlemmarna kommer att göras för de skatteparadis som är under beroende av OECD- länder (t.ex. Storbritanniens kronkolonier).⁶

OECD säger med i sin rapport **2000** att en del av de skatteparadis som går med på att ta bort sina skadliga element på skatteområdet kan komma att skadas av detta rent ekonomiskt. Men att OECD kommer att hjälpa dem, i samarbete med andra organisationer, att på bästa sätt bygga upp ett nytt skattesystem innebärande hållbar ekonomisk utveckling.⁷

Den nya listan av skatteparadis gjordes dock först **2002**, efter att OECD gett uppskov för avtalstecknande till den 28:e februari **2002**⁸, och klassificeringen grundades på om skp:en mötte de av OECD uppsatta målen för öppenhet (transparens) och samarbetsvillighet i informationsutbyte⁹.

¹ Länk till den stora rapporten 2000: <http://www.oecd.org/dataoecd/9/61/2090192.pdf>

² Länk till den stora utredningen om skadliga skattepraktiker: "Harmful Tax Competition – An Emerging Global Issue" <http://www.oecd.org/dataoecd/33/0/1904176.pdf> 07-08-22

³ Se appendix 1

⁴ Se appendix 2

⁵ Engdahl s. 97 & <http://www.oecd.org/dataoecd/60/11/2664514.pdf> 07-08-21

⁶ <http://www.oecd.org/dataoecd/9/61/2090192.pdf> s.18 ff 07-08-26

⁷ <http://www.oecd.org/dataoecd/9/61/2090192.pdf> s.21 07-08-26

⁸ http://www.oecd.org/document/58/0,3343,en_2649_201185_2664378_1_1_1_1,00.html 07-08-26

⁹ http://www.oecd.org/document/19/0,3343,en_2649_201185_2082323_1_1_1_1,00.html 07-08-17

(Observera att 2001 ändrades förutsättningarna för att bli stämplad som icke-samarbetsvillig, som nämnts ovan under rubriken: Skatteparadisens funktion, till att bara gälla transparens och samarbetsvillighet i informationsutbyte, och inte om skatteparadiset medvetet lockar till sig pengar i rent skatteplaneringssyfte.)

Vidare får skatteparadisen ett halvår till på sig från det att de skrivit på åtagandet mot informationsutbyte och transparens med OECD, till att de framfört en implementeringsplan av förändringsprocessen av deras skattepraktiker. Skälet uppges vara att OECD vill vara säkra på att de har tid nog på sig. Det finala borttagandet av alla skadliga skattepraktiker är dock fortsatt satt till december **2005**.¹

En ny lista gjordes **2002**, som sagt, och 31 skp sågs som samarbetsvilliga då de slutit avtal om att ta initiativ mot att sluta med skadliga skattepraktiker (observera att avtalen bara gällde att ta initiativ till förändringar, och således inte gällde bindande informationsutbytesavtal eller dylikt.). 7 skatteparadis klassades som icke-samarbetsvilliga och svartlistades. Dessa var:²

- Andorra
- Furstendömet Liechtenstein
- Liberia
- Furstendömet Monaco
- Republiken Marshallöarna
- Republiken Nauru
- Republiken Vanuatu

I slutet av år **2003** hade hoten från OECD fått till följd att 35 av 41 skatteparadis utlovat och påbörjat förändringar. Däremot drog en del av dem tillbaka utfästelserna, och de flesta följde Bahamas och Isle of Mans exempel, dvs. de godtog endast OECD:s krav om samtliga OECD-länder, alla skatteparadis och alla andra finansiella centren som kunde tänkas vara konkurrenter till dem gör detsamma - av den enkla anledningen att de inte ville ha sämre förutsättningar än andra. Detta försvårade onekligen processen för OECD radikalt. Inte minst för att det finns länder inom OECD: Luxemburg, Schweiz och Storbritannien som inte är lika angelägna som de övriga länderna att påskynda processen mot ökad transparens och en harmonisering av skattesatserna länderna emellan. Den naturliga förklaringen till meningsskiljaktigheten ligger i att de senare länderna med all säkerhet skulle förlora ekonomiskt på transparens, som i Schweiz och Luxemburgs fall, och skattebelagda aktiviteter, som i Storbritanniens och även här Luxemburgs fall.³

Frankrike och Tyskland är å andra sidan två väldigt drivande länder ifråga om att få slut på pengaflykten. Helt logiskt eftersom de beräknas ha enorma summor som lämnar länderna årligen för undvikelse av beskattning. För dem, och OECD:s räkning, är det inte idealiskt på något sätt att Storbritannien lyckas att skydda sin viktiga finansmarknad. Vissa typer av obligationer på den så kallade "eurobondmarknaden" har de lyckats undvika att reglera och beskatta i enlighet med OECD:s förpliktelser, samt bevara deras eurodollarmarknad fri från skatt. Ytterligare har de under lång tid lyckats undvika att stå till svars för sina kronkolonier ofta tillika skatteparadis. Men det har

¹ <http://www.oecd.org/dataoecd/60/5/2664450.pdf> s. 12 08-02-07

² http://www.oecd.org/document/19/0,3343,en_2649_201185_2082323_1_1_1_1,00.html 07-08-17

³ Engdahl s. 95 ff.

ändrats och stark press sätts på Storbritannien eftersom inget annat finansiellt centrum naturligt nog vill gå med på de regler t.o.m. OECD:s egna medlemmar undkommer.¹

En del skatteparadis, såsom Caymanöarna t.ex., replikerade å sin sida den ökade pressen britterna satt på dem (i egenskap av kronkolonistör av dem) med att de inte tänkte stödja någonting som kunde förstöra för deras finansindustri. De påpekar också att deras intressen av att försvara sin finansindustri inte är av en annan art än OECD- ländernas att försvara sina. Och här kan de ju enkelt peka på britternas kamp för undantagsregler för deras finansmarknad. Vidare har skatteparadiserna anklagat OECD länderna för att bedriva en "skattekolonialism" som är orättvis mot dem. De tycker att de själva borde få bestämma skattenivåer och deras lagar. Finansindustrin är den största inkomstkällan för de allra flesta skatteparadiserna, som också i övrigt ofta är fattiga och underutvecklade, så det är ett enormt viktigt sätt för dem att skapa välstånd och vara konkurrenskraftiga i en global ekonomi. Om andra länder såsom OECD- medlemsländerna har interna problem med att deras medborgare och organisationer överför affärstransaktioner och förmögenheter till skatteparadiserna, bör de därför snarare se över sina egna lagar och regleringar innan de angriper andra länder. Skattekolonialism är att enbart verka i egna ekonomiska intressen av rädsla för skatteparadisens konkurrenskraftighet. Och Caymanöarna just, tog sitt missnöje om att tvingas anpassa sig efter andra länders vilja till EG- domstolen där de fick som utslag att det bara är deras kronkolonistörs (Storbritanniens) avtal med dem som gäller, och som i så fall måste revideras. Dvs. OECD kan rent rättsligt inte tvinga dem till några förändringar.²

Skatteparadiserna har också anklagat OECD för att utarbeta sina initiativ på ett ensidigt sätt utan att höra med skatteparadiserna³. OECD har tagit åt sig av den kritiken och bjudit in företrädare för skatteparadis till diskussion och utformning av tillvägagångssätt; låtit olika parter hålla i samlingar, och skapat forum med representanter från skatteparadis från världens alla hörn⁴&⁵. Flertalet skp var t.ex. med om att utforma den rådande modellen/kontraktet för avtalslutande om informationsutbyte i skatteärenden 2002⁶. OECD har i viss mån med sedermera anpassat sina initiativ efter den kritik de fått⁷.

En del av de konkreta åtgärder som av OECD:s medlemsländer tagits eller varit aktuell är bl.a. de skatteamnestier en del länder gjort för att locka hem kapital på flykt, såsom Italiens exempel i inledningen. Andra åtgärder är de i förförståelsedelen nämnda punkterna om att belägga transaktioner till företag i skp med källskatter⁸, inte ge dem offentliga kontrakt, inte ta emot betalningar från vissa skatteparadis och att inte investera pensionsfonder eller fackförbundsmedel i företag registrerade på skatteparadis. Sådana handlingar har också de facto fått företag att ändra inställning om att använda skatteparadis i sin verksamhet. Vidare jagar skatteverket i Sverige, Storbritannien och USA uppgifter hos bolag som emitterar kreditkort för att få uppgifter om medborgare som placerar förmögenheter på ett olagligt sätt i skatteparadis. Och det är just USA som av OECD- länderna har varit mest drivande och handlingskraftiga i att arbeta fram åtgärder för att

¹ Engdahl s. 100 ff.

² Engdahl s. 105 ff

³ Engdahl s. 107

⁴ Engdahl s. 109

⁵ <http://www.oecd.org/dataoecd/28/55/35670025.pdf> 08-01-07

⁶ http://www.oecd.org/document/7/0,3343,en_2649_201185_38312839_1_1_1_1,00.html 08-01-07

⁷ Engdahl s. 109

⁸ Se längre ner under rubriken Defensive measures.

motarbeta skatteparadiserna. Anledningen till det är det stora antal maffia- och narkotikarelaterad brottslighet med anknytning till skatteparadis, samt faktumet att terroriststämplade Al Qaida hanterat finansiella tillgångar genom skatteparadis, och de tidigare nämnda finansskandalerna i stora bolag som Enron m.fl. som inte skulle kunnat ske utan skatteparadisens sekretess osv. Ävensom finansiella krascher, tack vare de okontrollerade finansiella marknaderna på skatteparadiserna, är anledning nog till USA:s och andras arbete mot skatteparadisens inflytande på den globala ekonomin¹. USA:s uttalande om skp från regeringshåll direkt efter terroristattacker fångar deras tidvisa hållning och engagemang i "skatteparadisfrågan".²

"Om nödvändigt, så kommer vi att använda den makt som USA har för att stänga igen offshore-centrum (innefattande skatteparadis)"³

Tonen har också emellanåt varit väldigt hård från EU:s sida. Inte minst tydliggörs detta i att de har uppmanat sina länder till att inte bara "... vidta sanktioner mot samarbetsovilliga skatteparadis"⁴ utan helt enkelt att "utplåna offshore- banker (banker på t.ex. skatteparadis utan regleringar på finansiell verksamhet) och skatteparadis"^{5, 6}

Caymanöarna och andra replikerar sådana attacker dels med ovan nämnda resonemang om att de som suverän stat (om man tänker bort deras beroende till Storbritannien) borde ha rätt att föra sin egna inhemska skattepolitik, men också med påståenden och uttalanden som detta sagt av finansministern på Caymanöarna:⁷

"... det kan ha funnits en stor mängd droppengar förvarade på Caymanöarna i början på 1980- talet. Men dessa dagar är förbi. Visst, vi är offshore (ett skatteparadis), men vi är inte här för att samla smutsiga pengar."

Nu återgår vi till att följa den "vita" och den "svarta" listan av skatteparadis...

I början av **2004** var dock ovanstående lista av icke samarbetsvilliga länder nere på 5 länder, nämligen: Andorra, Liberia, Liechtenstein, Marshallöarna och Monaco⁸. Och Caymanöarna var som synes inte ett av dem.

Senaste skp i raden av länder som anslutit sig till de "vitas" lista är Marshallöarna. Detta skedde så sent som sjunde augusti **2007**.⁹ OECD skriver att de nu är ett av de gemensamt 35 skatteparadis¹⁰

¹ Mexikanska Pesokrisen 1995, Asienkrisen 1997- 1998, samt finanskriserna i Ryssland och Brasilien 1998 förklaras i stor utsträckning av bankers användande av skatteparadis och offshore- bolag, i många fall med kriminella inslag.

² Engdahl s. 110 ff

³ Engdahl s. 110

⁴ Engdahl s. 113

⁵ Ibidem

⁶ Ibidem

⁷ Engdahl s. 114

⁸ Engdahl s. 103

⁹ http://www.oecd.org/document/13/0,3343,en_2649_33745_39095565_1_1_1_1,00.html 07-08-17

¹⁰ Se appendix 3 för komplett lista över dessa nuvarande skatteparadis

som "förpliktat sig till förbättring avseende transparens och etablering av effektivt informationsutbyte i skatteärenden"¹. Vid detta tillfälle återfinns det bara tre svartlistade skp kvar²:

- Andorra
- The Principality of Liechtenstein
- The Principality of Monaco

Den trettionde i tionde **2007** skrev Norden ett informationsutbytesavtal med Isle of Man. Några andra avtal undertecknades i samband med det.³ Om detta kan läsas längre ner under rubriken: Nordens avtal med Isle of Man.

Progress report

OECD skriver i en rapport **2006** att de har nått framgångar genom att många skatteparadis har skrivit bilaterala informationsavtal med många medlemsländer, och att fortsatta ansträngningar görs för att fler länder världen över skall ha en öppnare attityd sinsemellan och transparenta skattesystem och informationsutbytesavtal i skattehänseende.⁴

Vilka har skrivit?

Till och med dagens datum – elfte februari 2008 – har 23⁵ informationsutbytesavtal tecknats inom ramen för OECD:s projekt om eliminering av skadlig skattekonkurrens hos skatteparadis. Alla anses som bilaterala (vilket förutsätter att man betraktar nordens som ett land!).⁶ Eftersom nordens approach är gemensamt koordinerad tycker jag det är mer rättvist att räkna avtalen som 16 till antalet bilaterala avtal skrivna och ett till antalet multilateralt avtal skrivet, vilket också är betraktelsesättet i vissa OECD- publikationer. Dock riktar sig som förstått det enda multilaterala avtalet sig till 7 nordiska länder och inte till OECD i sin helhet. Avtalen härrör ur den mall som etablerades 17 april 2002. Den redovisar hur både författningen av multilaterala avtal samt bilaterala avtal bör se ut.⁷

(Analytiskt inslag) Framgång har alltså nåtts, men tongångarna verkar också ha förändrats. Jämför nedanstående uttalande från uppföljningsrapporten 2006 om bekämpning av skadliga skattepraktiker med citaten från de motsvarande rapporterna från 1998 respektive 2002 presenterade i förförståelsedelen.

"By promoting the implementation of the principles of transparency and effective exchange of information, OECD countries seek to enable each country to retain sovereignty over national tax matters and to apply effectively its own tax laws. The decision on the appropriate rate of tax is a sovereign decision of each country. OECD member countries do not seek to dictate to any country, either inside or outside the OECD, whether to impose a tax, what its tax rate should be or how its tax system should be structured. The aim of this work is to create an environment in which all countries, large and small, OECD and non-OECD, those with an income tax system and those without, can

¹ http://www.oecd.org/document/19/0,3343,en_2649_33745_1903251_1_1_1_1,00.html 07-08-17

² http://www.oecd.org/document/57/0,3343,en_2649_201185_30578809_1_1_1_1,00.html 07-08-20

³ <http://www.norden.org/webb/news/news.asp?lang=6&id=7298> 08-01-12

⁴ http://www.oecd.org/document/39/0,3343,en_2649_33745_38816167_1_1_1_1,00.html 07-08-18

⁵ Se Appendix 7 för komplett lista

⁶ http://www.oecd.org/document/7/0,3343,en_2649_201185_38312839_1_1_1_1,00.html 07-12-25

⁷ <http://www.oecd.org/dataoecd/15/43/2082215.pdf>

compete freely and fairly thereby allowing economic growth and increased prosperity to be shared by all. Transparency and international cooperation through effective exchange of information are important elements of such an environment.”¹

Vidare rapporteras varje gång någon jurisdiktion skriver ett informationsutbytesavtal hur samarbetsvilliga och drivande dessa är i processen mot ökad transparens och informationsutbyte. I januari 2007 kunde ett sådant representativt utlåtande läsas:²

”Antigua and Barbuda and Australia have signed a bilateral agreement on the exchange of information for tax purposes, marking another step forward in international efforts to implement the principles of transparency and exchange of information for tax purposes on a global basis.

...Paolo Ciocca, Chairman of the OECD’s Committee on Fiscal Affairs and Co-Chair of the Global Forum, welcomed the agreement as reinforcing the growing trend toward greater transparency and international co-operation in tax matters. “I congratulate both parties for strengthening their bilateral relationship and for joining together to counter abuse of the financial system,” Mr. Ciocca said in a statement. “This is the first such agreement signed in 2007. I am confident that others will soon follow and that this is the start of a new phase in our work in which the principles we have developed are put into practice by all countries large and small.”

Detta utlåtande är med ganska representativt för hur sådana skrivelser brukar ser ut.³

Övriga iakttagelser

- (Analytiskt inslag) I den stora rapporten från OECD år 2000 beskriver de vad som skall göras i framtiden. En sådan sak är att utveckla samarbete med de ”vita” skatteparadisen om att eventuellt utveckla ett multilateralt avtal för informationsutbyte med alla OECD-medlemmar:⁴

”The Committee intends to continue the dialogue with co-operative jurisdictions. Such work will include:

- i. The development of a model vehicle for exchange of information (e.g. an OECD Model Tax Information Exchange Agreement or a multilateral agreement).
- ii. The creation of a multilateral framework under the Forum for consultation with co-operative jurisdictions, on exchange of information and other relevant issues pertaining to the elimination of harmful tax practices.”

Av de informationsutbytesavtal skp:en skrivit har dock bara ett (det med Norden) varit multilateralt, och resten har varit bilaterala, dvs. mellan ett skp och ett OECD-land och inte flera länder.

¹ <http://www.oecd.org/dataoecd/1/17/37446434.pdf> s. 3 07-08-26

² http://www.oecd.org/document/26/0,3343,en_2649_33745_38044186_1_1_1_1,00.html 08-02-12

³ Se vidare för egen bedömning under OECD:s sida för skadliga skattepraktiker: www.oecd.org klicka topics, klicka tax och slutligen harmful tax practices. Här återfinns en mängd dokument och skrivelser om vad som händer på området i samband med att de emellanåt utvärderar utvecklingen.

⁴ <http://www.oecd.org/dataoecd/9/61/2090192.pdf> s. 20 07-08-26

- OECD skriver 2007, i samband med publicering av en lista på alla skrivna informationsutbytesavtal, att:¹

“The Agreement (informationsutbytes- avtalsmallen) grew out of the work undertaken by the OECD to address harmful tax practices. The lack of effective exchange of information is one of the key criteria in determining harmful tax practices.”

- 1998 skapade officiella företrädare för skatteparadis och den finansiella offshore-verksamheten en världsomspännande lobbyorganisation för deras gemensamma intressen. Och på den privata sidan finns mängder av mer eller mindre kommersiellt orienterade sammanslutningar som informerar om offshoreverksamheten och dess spridning. En av dessa är (som i inledningen nämnts) Offshore Profit Center International som påpekat att det finns lösningar med vars hjälp man kan undkomma alla tänkbara regleringar kring offshore- verksamhet. De menar att efterfrågan på offshore- verksamhet kommer att växa exponentiellt när skilda regeringar försöker stoppa flödet av pengar offshore. Nya lösningar kommer att genereras: t.ex. en cyberbank utan någon som helst territoriell lokalisering, eller en bank off- planet i en satellit. Detta sades runt år 2000.²

Offshore Profit Center International är (eller kanske var) en internationell online-organisation vars verksamhet sköts från Venezuela, men som bara kan nås via Internet. Enligt egen utsago utgörs de av bankexperter, finanskonsulter, advokater, före detta diplomater och företagare som har som mål att utbildar allmänheten om de hot som mäktiga regeringar utgör, och sörja för skottsäker frihet och offshore- lösningar.³

Nordens avtal med Isle of Man

Fyra avtal i skattehänseende har skrivits mellan de nordiska länderna och Isle of Man. Det handlar om ett informationsutbytesavtal, samt tre dubbelbeskattningsavtal gällande: sjö- och luftfart, fysiska personer och inkomstjusteringar i internprissättningsärenden.⁴ De tre senare är, för att använda Torstens egna ord, så kallade ”morötter” givna i byte mot att få informationsutbytesavtalet i gengäld.⁵ Nedan går jag i tur och ordning igenom deras essenser, men se gärna under nedanstående länk där alla avtalen redovisas⁶.

1. Informationsutbytesavtalet

är ett sedvanligt sådant, helt i enlighet med OECD :s riktlinjer. Det innebär att t.ex. vid behov från det svenska skatteverkets sida att avgöra den skatterättsliga hemvisten för en viss person kan de erhålla information om ägandestrukturer och transaktioner som har anknytning till Isle of Mans finansväsende. Med andra ord, sådant som banksekretessen förr dolde för svenskt vidkommande.^{7&1}

¹ http://www.oecd.org/document/7/0,3343,en_2649_201185_38312839_1_1_1_1,00.html 08-01-07

² Engdahl s. 120 ff.

³ Engdahl s. 175

⁴ <http://www.regeringen.se/sb/d/9713/a/91183> 08-01-12

⁵ Intervju 2

⁶ <http://www.regeringen.se/sb/d/9713/a/91183>

⁷ <http://www.regeringen.se/sb/d/9713/a/91183> 08-01-12

2. Dubbelbeskattningsavtalet Sjö- och luftfart

Detta avtal gäller företag som bedriver sjö och/eller luftfartsverksamhet med anknytning till Sverige och Isle of Man. Avtalet gäller undvikande av dubbelbeskattning under en så kallad exempt- förordning. Med exempt menas att en ekonomisk aktivitet bara är skattepliktigt i ett av länderna. Dvs. om ett företag på Isle of Man bedriver sjöfartsverksamhet och går i land med varor i svenska hamnar, så skattar bara företaget i Isle of Man, och svensk beskattning av företagets verksamhet på svenskt territorium uteblir (förutsatt att det handlar om just sjö- och luftfartsverksamhet).^{2&3}

3. Dubbelbeskattningsavtalet för internprissättningsfrågor

Internprissättningsfrågor handlar om att priser på varor och tjänster mellan företag eller filialer belägna i olika länder, men tillhörande en och samma koncern, skall vara till marknadspris. Om inte så är fallet kan moderbolaget förlägga beskattningen av deras interna transaktioner till länder där det är som mest förmånligast. Detta sker då genom en lämplig prissättning av de varor och tjänster som dotterbolagen tar betalt för och köper av varandra.⁴

Ett exempel skulle kunna vara en person drivandes ett svenskt företag som köper en kikare i Isle of Man för 100 kronor, och sedan säljer den för 400 kronor i Sverige. Då skall han skatta på sin 300- kronors vinst i Sverige. Om han däremot har sitt företag skrivet på Isle of Man och säljer kikaren till sin svenska filial för 400 kronor, som i sin tur säljer den för 400 kronor till en svensk kund, skulle hela vinsten bokföras i Isle of Man, och således bara beskattas där (till antagligen väldigt låg eller ingen skatt alls). Just det senare undviks genom internprissättningsförfordningar som säger att marknadspris måste tas på alla interna affärer, vilket i exemplet ovan skulle vara liktydigt med ungefärligen 100 kronor för försäljningen av kikaren mellan företagets filialer på Isle of Man och Sverige).⁵

Vad gäller dubbelbeskattningsavtalet i detta hänseende är det av så kallat "credit" typ. Denna skiljer sig gentemot exempt genom att en och samma ekonomiska aktivitet kan vara skattepliktig i båda länderna. Däremot kan man räkna av den skatt man betalar i det ena landet mot den skatt man betalar i det andra. Ett exempel skulle kunna vara en svensk medborgare som arbetar i Isle of Man och får lön där. Då skattar han sina cirka 33 procent i Sverige, samtidigt som han skattar, låt säga, 10 procent i Isle of Man. Dessa tio procent kan han sedan räkna av på sin svenska inkomstbeskattning så att bara 23 procent betalas i Sverige i slutändan. Detta för att undvika "kaka på kaka" i beskattningen.^{6&7}

¹ Intervju 2

² <http://www.gov.im/treasury/incometax/technical/internationalagreements.xml> 08-02-13

³ Intervju 3. Rengholt, Kurt. Skattekonsult Lindebergs Grant Thornton, Göteborg.

⁴ Ibidem

⁵ Ibidem

⁶ <http://www.regeringen.se/sb/d/9713/a/91183> 08-01-14

⁷ Intervju 3

Nu har jag egentligen förklarat nästa punkt - den om dubbelbeskattning av fysiska personer, men samma principer och resonemang gäller inom internprissättningsfrågor för företag med anknytning till både Sverige och Isle of Man¹.

4. Dubbelbeskattningsavtal fysiska personer.

Avtalet är av "credit" typ². För förklaring se förra stycket.

Vad som verkar saknas i dubbelbeskattningsavtalet med Isle of Man, och som brukar ingå i sedvanliga dubbelbeskattningsavtal, är beskattningsfrågor gällande vanlig näringsverksamhet. Dock så räknas alla väsentliga beskattningsfrågor med ett skatteparadis som Isle of Man in i föreliggande avtal. Med andra ord, det saknas inget område som skulle få betydelse med ett land som skatteparadiset Isle of Man.³

Defensive measures

Här tar jag upp några typ- åtgärder som OECD i sina rapporter om skatteparadis rekommenderar sina medlemsländer att vidta mot just skatteparadis, och skadliga skattepraktiker i allmänhet. Alla rekommendationer vilar på den övergripande rekommendationen att alla åtgärder blir effektivare om de etableras av flera länder tillsammans, eftersom skadliga skattepraktiker till sin natur är ett globalt fenomen⁴.

I OECD:s rapport om skadliga skattepraktiker från 1998 ges rekommendationer att bekämpa skadlig skattekonkurrens. Bl.a. rekommenderas att:⁵

- Länder som har ingått skatteavtal, eller tänkt ingå desamma, bör avsluta dem, respektive inte ingå dem. Dock kan nackdelen av ett sådant avtal i vissa fall eventuellt överlevas om avtalet också innefattar ett informationsutbytesavtal. En förutsättning är emellertid att skatteavtalet innehåller säkerhetsspärrar som ser till att det inte är till andra länders nackdel.

I OECD:s uppföljningsrapport från 2000 ges en del nya rekommendationer för att bekämpa skadliga praktiker i icke-samarbetsvilliga skatteparadis, som att:⁶

- Kräva innehållsrika rapporteringar över transaktioner involverande icke-samarbetsvilliga skatteparadis, och kraftiga straffpåföljder för inadekvat eller obefintlig rapportering av sådana transaktioner.
- Inte tillåta avräkning (varken credit eller exempt) av ekonomiska aktiviteter med anknytning till icke-samarbetsvilliga skatteparadis.

¹ Ibidem

² <http://www.regeringen.se/sb/d/9713/a/91183> 08-01-14

³ Intervju 3

⁴ <http://www.oecd.org/dataoecd/33/0/1904176.pdf> s. 37 ff 08-01-12

⁵ Ibidem

⁶ <http://www.oecd.org/dataoecd/9/61/2090192.pdf> s. 25 08-02-11

- Belägga betalningar till invånare på icke samarbetsvilliga skatteparadis med källskatter.
- Påföra transaktionsavgifter och andra pålagor på transaktioner involverande icke samarbetsvilliga skatteparadis.

2004 ges i en "progress report" följande förslag på åtgärder för koordinering genom gemensamma ansträngningar mot icke samarbetsvilliga skatteparadis, att:¹

- Om man redan har skatteavtal, eller planerar sådant, med en jurisdiktion med skadliga skattepraktiker, bör man avsluta detta, eller, alternativt, låta begränsa det och se till att ingen tredje part kan nyttja avtalets fördelar.

Intervju med Göran Haglund och Katrina Björk på Utlandsenheten, Skatteverket i Stockholm

Här ges en kort sammanfattning där de viktigaste sakerna lyfts fram ur intervjun, som sedan skall kunna ligga till grund för analysen.

Skatteparadis i förhållande till Utlandsenheten

Skatteparadis försvårar vår möjlighet till att tillämpa svensk skattelag genom sina sekretesskydd. Skattepliktigt kapital skall beskattas. Om det göres i Sverige eller inte är dock inte vår sak.

Deras kompetens

Vi upplever ett gott gehör och stöd för vår verksamhet inom riksskatteverket och även bland politiker. Och vi har byggt upp den kompetens vi behöver för att möta den expanderande skatteflykten från Sverige. Några särskilda lösningar såsom Italien m.fl. skatteamnesti, eller andra åtgärder är inget vi överväger att rekommendera till politikerna, utan vi jobbar på som vanligt med att undersöka misstänkta bolag och personer osv. Vi står oss bra i jämförelse med andra skatteverk inom OECD, och vi tror att skatteparadisen på lång sikt skall bli transparenta. Mycket beror dock på USA:s vilja och engagemang, som ju var positiv under Clintonadministrationen, men gick ner vid Bushs övertagande, för att sedan få ett uppsving efter terrorattentaten den elfte september.

Utlandsenhetens förhållningssätt till skatteparadisen

De på utlandsenheten berättar vidare att de inte har gjort några besök på skatteparadis. De menar att det skulle vara skoj, men frågar sig vad det skulle ge att "komma ner som en nyfiken turist- vår inblick hade nog inte tillåtits öka ändå".

Vidare sades att andra skatteverk inom OECD har ett närmare förhållande och nära samarbete med skatteplanerare och företag. Här har vi inte den praktiken. Antar att det närmare förhållandet är en kulturell- historisk skillnad. Dock så tror vi inte att särskild information riktad mot dem skulle göra någon skillnad i deras verksamhet. Vi har funderat på det, men avböjt. De är så duktiga på det de gör; de har perfekt koll på oss – deras verksamhet grundar ju sig trots allt på vår verksamhet och överksamhet. Skv informerar via hemsidan vart fokus i verksamheten kommer att ligga över en viss framtid. Detta görs i brottsförebyggande syfte - att de som eventuellt planerat oegentligheter vet att de kommer att ha ögonen på sig.

¹ <http://www.oecd.org/dataoecd/9/61/2090192.pdf>; s. 15 ff.

Misstänker vi fuffens i något företag undersöker vi det närmare. Vi har stora befogenheter till materialutkrävande osv. innan vi behöver lämna över till polis och åklagare. Vi gör oanmälda besök hos företag där vi har misstankar om brott.

Vi upplever att det är meningslöst att köra informationsdriver till (illegala) skatterådgivare. Vi arbetar mer i det tysta. Vi har egentligen inget att informera om som de inte redan vet.

Indirekt sker viss information genom att vi på skatteverkets hemsida förmedlar vår syn på vissa skatteupplägg osv. Och vi har endel att lära av andra länders förhållande till företag och skatteplanerare. Vi är på väg mot ett mer kommunikativt förhållande och mer informativa arbetssätt, i syfte att motverka skattefusk, dvs. för att få den preventiva effekten genom att säga: det här kan vi, vi vet att det här upplägget används osv.

De menar vidare att jakten på illegala skatteupplägg och dess skatteplanerare är ett katten och råttan spel. För tio år sedan slussades pengar direkt från svenska företag till skp. Det var således väldigt lätt att upptäcka. Så kan skatteplanerarna inte jobba längre, utan de pressas hela tiden till smartare upplägg allteftersom vi kommer på och spårar deras aktuella sådana.

OECD- samarbetet

OECD men även EU arbetar för att luckra upp sekretessen bland skatteparadisen. De arbetar via påtryckningar och svartlistningar av de stater som är inte ger med sig någonting. Det är en långsam men framåtskridande process.

Hur skatteparadisen resonerar

Skp bevakar varandra. Proceduren går till som så att alla skp skall skriva bilaterala avtal med stat för stat och inte med alla OECD- länder på en gång. I denna process där alla parter hela tiden ser till sitt eget bästa resonerar skp som att: skriver inte någon annan på avtal gör inte vi heller det. Man är nämligen hela tiden rädd för att förlora affärer och pengar. Men med rädsla för att tillhöra OECD:s svarta lista – och bli betraktade som ett av de smutsigaste skp att göra affärer med- så försöker många skp att vara tillräckligt tillmötesgående gentemot OECD för att slippa att bara förknippas med smutsiga affärer och svarta penningar. Genom att ha ett gott rykte får man rena(are) affärer och investerare som inte vill beblanda sig med det värsta skumrasket.

Många av skp har utländska investeringar som i princip deras enda inkomstkälla. De har ingen infrastruktur och ofta ett mycket outvecklat jordbruk. Dessa omständigheter gör att de är väldigt måna om deras bankväsendes väl och ve. Genom att utstråla obefintligt tillmötesgående riskerar man att svartlistas och bli av med ärliga affärer. Och genom att vara för öppen gentemot OECD:s krav riskerar man att förlora många av de så kallade icke rumsrena affärerna. Således resonerar många skp som att det är bäst att göra som alla andra.

Vi (Sverige och inte bara utlandsenheten) känner oss drivande inom OECD. Vi ökar samarbetet och utvecklar arbetssätt inom organisationen och mellan länder. Sedan samarbetar vi i Norden genom att genom en gemensam approach försöka skriva informationsutbytesavtal med skatteparadis.

Intervju med Torsten Fensby, Nordiska ministerrådet

Likaledes här gäller att det viktigaste är lyft från intervjun.

Varför nordiskt samarbete?

Norden organiserade sig samfällt gentemot skatteparadisen gällande informationsutbytestalstecknandet av praktiska skäl. Vår talan hörs högre om vi är förenade. Man kan lägga till den ekonomiska aspekten, att det blir avsevärt billigare för de nordiska länderna att bygga upp ett informationsutbytes- avtalsnät om vi förhandlar tillsammans. Vidare fanns jag med min erfarenhet och kontakter från min tid inom OECD tillgänglig, säger Torsten, samtidigt som det naturligtvis finns en politisk vilja att skriva informationsutbytesavtal med skatteparadisen.

Varför skulle skatteparadis skriva informationsutbytes avtal med Norden?

Vi erbjuder skatteparadisen saker i gengäld mot att de ingår informationsutbytesavtal med oss – t.ex. de avtal vi knöt med Isle of Man nu senast. Samtidigt har OECD varit drivande i dessa frågor, ävensom USA. Torsten identifierar med USA som den viktigaste faktorn till framgång i informationsutbytes- avtalsskrivandet, och ger även samma beskrivning som de på utlandsenheten av USA:s emellanåt fluktuerande intressen. Han menar vidare att det inte skulle kunna gå att driva vidare det nordiska projektet med framgång om inte nästa USA- administration stödjer denna utveckling mot ökad transparens. Och i nuläget beskriver han USA som engagerande i frågan, men snarare för egen del, och inte internationellt genom de stora organisationerna som OECD såsom de var tidigare under Clintons tid. Vidare håller han med om att 2006 – året då Nordens projekt drogs igång – är lite väl sent, med tanke på att OECD då drivit dessa frågor i redan tio år.

Beträffande varför det inte har blivit fler multilaterala avtal, utöver det Norden skrivit, säger han att frågan figurerade i början på OECD:s projekt, men att det nog ändå inte hade varit konstitutionellt möjligt att genomföra ett stort multilateralt avtal mellan OECD- medlemmarna och skatteparadis.

OECD:s måluppfyllnads- misslyckande

I december 2005 skulle OECD ha fått skatteparadisen transparenta och öppna för informationsutbyte. Torsten ger följande förklaringar till tillkortakommandet: Från början hade man en optimistisk syn på vilka framsteg som skulle göras med det här projektet. Två saker förklarar varför processen dels stannade upp under ett par år och nu kanske inte går lika framåt längre. Eftersom USA är en stor nation som i de flesta fall leder arbetet inom de stora internationella organisationerna, och faktumet att deras stöd för det här projektet svalnade, påverkade möjligheterna för att driva projektet framåt. Den andra faktorn var att EU 2003 aviserade att man skulle anta det så kallade sparandedirektivet. Det ger fyra OECD- länder (först Luxemburg, Österrike, Belgien¹ och sedermera också Schweiz) rätten att inte utbyta bankinformation, mot att de istället uttar en källskatt på bankinkomster. Då menade skatteparadisen att det inte är rättvist att OECD- länderna själva inte behöver utbyta information medan skatteparadisen var tvingade till det. Vad som skett efter dett är att vissa skatteparadis gått med på att överge rättvisepincipen under förutsättning att de får något i utbyte mot att ingå informationsutbytesavtal. Så det är inget tvång som styr om skatteparadisen skall utbyta information, utan det är mer en förhandling som handlar om att ge och ta.

¹ Observera att Belgien i november 2007 skrev sitt första skatteavtal som gav USA tillträde till all bankinformation i alla skattehänseenden.
http://www.oecd.org/document/48/0,3343,en_2649_33745_39482288_1_1_1_1,00.html 08-01-30

Substantiell lokal affärsverksamhet

Beträffande borttagandet av kriteriet om lokal substantiell affärsverksamhet 2001 säger Torsten att de på OECD hade problem med tolkningen av kriteriet. Till slut tolkades det som att utländska aktörer inte skulle få verka under en skatteregim med skattelättnader och annat som de inhemska medborgarna inte själva fick verka under. Med andra ord skulle det vara samma skattesatser för alla oavsett om man var utländsk affärsman eller inhemsk sådan. USA motsatte sig att detta kriterium skulle vara med i definitionen av skatteparadis, så därför tog vi bort det till slut. Däremot behölls det som kriterium för skadliga skatteregimer inom OECD.

Diskussionen glider över till OECD- medlemmars uppfyllande av kriteriet och Torsten säger att Financial Action Task Force (FATF) för något år sedan slutligen gick ut officiellt och klassade USA som non-compliant tack vare deras sekretesskydd i vissa delstater såsom bl.a. Delaware och Nevada. Lägg där till, som sagt, att det i dessa delstater finns väldigt förmånliga skatteregler för personer som öppnar bolag där utan att verksamheten är effectively connected till territoriet (vilket iochförsig är en etablerad skatteregel - att man bara beskattar inkomster som kan förknippas med verksamhet inom territoriet), eller med dina ord, att det inte bedriver någon substantiell affärsverksamhet inom staten eller landet, så har vi ganska goda grunder att anklaga dessa delstater för att medvetet locka till sig kapital i rent bokföringssyfte, och endast för att tjäna pengar

Däremot så är inte Delaware ring fenced – ett begrepp som faller under substantiell affärsverksamhets- begreppet – men som syftar just till det att man har olika skatteregler för t.ex. utländska ägare än vad man har för inhemska ägare. Så trots att man har kvar substantiell affärsverksamhet som definition för skadlig skattregim inom OECD, faller inte Delaware riktigt under det kriteriet, eftersom de inte är ring fenced¹. Det är nämligen lika regler för inhemska medborgare som för utländska. Delaware är en lågskattestat inom vissa områden helt enkelt.²

Framgång i informationsutbytesavtalskrivandet bland OECD- medlemmar

Australien har varit mer framgångsrikt i avtalstecknandet än andra OECD medlemmar. Torsten förklarar framgången helt enkelt som ett resultat av att de, efter USA, är det land som lagt ner mest resurser på att ingå informationsutbytesavtal, och mycket riktigt har de ju ingått tre avtal. USA ligger längst fram med nio avtal. Utöver USA:s maktposition säger han dock att övriga OECD- medlemmars förhandlingsstilar är ungefär likvärdiga i förhållande till skatteparadisen. Jag kan inte påstå att skatteparadisen bara förhandlar med perifera stater och försöker undvika Tyskland, Frankrike och Storbritannien med flera, som har mycket flytkapital i skatteparadisen, men att skatteparadisen eventuellt skulle kunna resonera som att inte knyta avtal i första hand med länder med mycket flytkapital - det kan i och för sig inte uteslutas.

Jag frågar om hans syn på Storbritanniens engagemang i processen mot ökad transparens, med anledning av att det i boken Skatteparadis framfördes en restriktiv hållning från deras sida i förhållande till OECD:s projekt. Men Torsten säger att de definitivt har stött det här projektet eftersom de har ett egenintresse i att kronkolonierna blir mer transparenta. Det är ju dem som får

¹ Minns att Torsten sade att den slutliga tolkningen av substantiell lokal affärsverksamhet var att ett företag eller fysisk person inte skulle beskattas olika i relation till de inhemska medborgarna, dvs. ring fencing.

² Kurt Rengholt berättade i Intervju 3 att många av Sveriges kommuner äger sin lokaltrafik via Delaware- bolag eftersom de har mycket förmånliga avskrivningar på inventarier såsom bussar. Dessa behövs inte ägas, som skattereglerna säger i andra länder, utan det räcker med att man leasar dem.

betala det högsta priset av att kronkolonierna har de här sekretessregimerna. Samtidigt så är de ju ett modersland till de här kolonierna, vilket de naturligtvis måste ta hänsyn till; de kan inte bara köra över dem. De har således ett intresse av att deras kronkolonier ekonomiskt står på egna ben. För om Storbritannien bara kör över dem, och de hamnar i en ekonomisk kris, är det ju Storbritannien själv som får betala.

Nordens förhandlingsprioritet

Vi prioriterar i första hand att förhandla med åtta skatteparadis.¹ Sedan är det möjligt att vi kommer att utvidga projektet till att omfatta ett par till, men i det här skedet är målsättningen att försöka ingå avtal med cirka tioalet skatteparadis. Efter 2009 kommer det här projektet antagligen att läggas ner om USA:s nästa administration inte engagerar sig i processen mot ökad transparens, och om OECD inte driver vidare sitt projekt. Anledningeng till att vi förhandlar med just dessa skatteparadis är för att det är de här skatteparadisen som traditionellt har visat sig åsamka mest skada på de nordiska länderna. Det är dessa som har figurerat mest i olika skattemål, vilket också baseras till viss del på statistik inhämtad från de olika nordiska skatteverken.

Skatteparadisen om processen mot ökad transparens

Ett antal skatteparadis har bestämt sig för att de helt enkelt måste ta ett steg mot mer transparent politik i framtiden, under förutsättning att de får något i gengäld som möjliggör att de kan utveckla sin ekonomi på andra områden. Och man kan säga som såhär: ju mer sofistikerade jurisdiktionerna är, desto större är möjligheten att de faktiskt är beredda att gå i den här riktningen. Jag tror att alla, inklusive skatteparadisen själva, och där kan man nästan räkna in de här hårdföra alltså, alla inser att på längre sikt så är den här verksamheten – den klassiska sekretessverksamheten – den är dödsdömd. Så det är mer en fråga om när, än huruvida kanske.

Beträffande metoder skatteparadis tillämpar för att undvika att avveckla sina bankssekretesser nämner Torsten ett antal möjliga strategier, men kan med säkerhet bara verifiera ett fall där Karibiska stater på 80- talet ingått avtal med USA men sedan inte implementerat dem korrekt.

Kommunikationen med skatteparadisen

Vidare säger han att kommunikationen är bra med de skatteparadis han för Nordens räkning tagit kontakt med är. De är tillmötesgående inom ramen för vad som är rimligt. Med tanke på att jag förhandlade med skatteparadisen i början på 2000 talet från OECD:s håll har jag naturligtvis lätt att komma i kontakt med rätt folk och få tillstånd möten osv. Och på min fråga om Norden har tillämpat någon aggressivare metod för att få tillstånd avtalen påpekar han att Norden kan komma att gripa till åtgärder mot icke samarbetsvilliga jurisdiktioner, men att det i förhandlingarna inte finns några hot med i bilden, absolut inte, det skulle inte kunna gå att förhandla på det sättet.

¹ Nämligen: Aruba, Isle of Man, Jersey, the Netherlands Antilles, Bermuda, British Virgin Islands, Cayman Islands och Guernsey. Se: <http://www.norden.org/webb/pressrelease/pressrelease.asp?id=1400&lang=6> 08-01-21 för referens.

Analys

Med de genomgångna teorierna som färgade glasögon på min perception synes det mig finnas ett par olika möjliga analyser och slutsatser att dra. Ingen är fel i sig, men onekligen stämmer de olika bra överens med verkligheten. Visst vore det bra att närma sig just verkligheten i sin analys och sina slutsatser. Jag ser i nuläget av uppsatsen ingen bättre metod än att guida mig och dig fram genom välargumenterade skäl till att se saker genom ett perspektiv och inte ett annat. Först måste jag dock samla mina tankar och få en övergripande analytisk bild:

Övergripande bild

Här ämnar jag ge en samlad bild över materialet – vad det berättar, och hur jag ser på det. Sedan, under kommande rubriker, ser jag på materialet ur mina alternativa teori- glasögon; fortfarande på en ganska övergripande nivå, men precis som är fallet i detta avsnitt, gör jag några djupdykningar i materialet och använder mina glasögon som förstoringsglas för att kunna sätt intressanta detaljer i ljus. Sedan kommer vi till relevant tidigareforskning som gjorts på området, vilken jag skall jämföra med mina egna empiriska och analytiska resultat. Sist, men inte minst, skall jag med all ärlighet och lagom kritiskhet svara på frågeställningarna!

Problem för de moderna, välfärdsorienterade nationalstaterna i den rika världen växte under nittioalet fram i form av sjunkande skattebaser. Ett fenomen som varit i gång i fler decennier, men som mycket tack vare teknologins och globaliseringens utveckling skjutit i höjden under just nittioalet och i början på det nya seklet. Boven hette skatteparadis och synden var marknadseufori – att föröka kapitalet. De rika länderna började organisera sig mot kapitalflykten, med starkast emfas de som hade mest att vinna på kamp, dvs. rika länder med hög beskattning såsom Tyskland och Frankrike, men sedermera även lågskatteländer såsom Storbritannien, Australien och USA. USA som i och för sig länge har varit kritiska mot skatteparadis. Mindre länder som Sverige och Holland är också med i arbetet mot kapitalflykten. Arbetet leds genom internationella organisationer, varibland OECD är den som gjort mest och gått starkast fram.

Bovarna karakteriserades i och med OECD:s rapport 1998 och identifierades år 2000 med namn på papper. Det slutliga målet var att åtminstone alla "vita" samarbetsvilliga skatteparadis till december 2005, något år mer eller mindre beroende på källa, skulle ha eliminerat sina skadliga skatteregimer. Sekretessen var ett av flera karakteristika på vad en skadlig skatteregim var. Att locka till sig kapital i rent bokföringssyfte, utan varken lokal uppbörd, eller lokal förankring för investeringar och affärer, var ett karakteristika på en skadlig skatteregim som enligt OECD:s rapporter levde kvar som definition på skatteparadis och skadliga skatteregimer i allmänhet, men som inte var med i bedömningen om ett skatteparadis var icke- samarbetsvilligt. Icke samarbetsvillighet är synonymt med svartlistning och mål för defensiva åtgärder, eller kort och gott: sanktioner.

Torsten Fensby talade om att det precis nämnda karakteristikumet överhuvudtaget försvann i definitionen av skatteparadis som sådant, och inte bara beträffande om ett skp var samarbetsvilligt eller ej. Oavsett vilket betyder borttagandet av substantiell lokal affärsverksamhet att skatteparadiserna är fria att locka till sig kapital utan reell förankring, varken i dåtid eller i framtid, till sina stater. Torsten talade vidare om att tolkningen av detta karakteristikum var svår, och att den

slutliga synen handlade om att inte ha en skatteregim för utländska ekonomiska aktörer, och en annan för de inhemska. Om definitionen levde kvar med en sådan lite snedvriden, men antagligen mycket mer behändig och i praktiken funktionell, tolkning i förhållande till skatteparadis, förändras inte faktumet att skatteparadis skulle få locka till sig kapital i rent bokföringssyfte. Men inte ens under denna tolkning levde karakteristikumet kvar för skatteparadis. Denna vändning kan således på god grund sägas vara en vinst för skatteparadis, och en förlust för OECD. För, vad kunde de hellre önskat än att eliminera själva konkurrensen om kapital från skatteparadis?

För OECD- medlemmarna själva levde detta karakteristikum kvar, fast nu under benämningen "ring fencing". Ring fencing är inte den intuitiva tolkningen av ett lokalt, substantiellt affärsverksamhets karakteristikum, dvs. att kapital inte skall lockas i rent bokföringssyfte till en jurisdiktion från en annan, utan att pengar in i en jurisdiktion skall syfta till investeringar i den lokala ekonomin. Utan ring fencing är den alternativa tolkningen att det inte får finnas en regim för medborgarna i en stat och en annan (skatteförmånlig) för utomstående affärsmän. Under denna tolkning levde karakteristikumet kvar för avgörandet av skadliga skatteregimer bland OECD- medlemmarna, men inte för skatteparadis. Varför levde inte detta kriterium, för bestämningen av en skadlig skatteregim kvar för skatteparadis? nu med den enklare definitionen som ring fencing innebär. Var det verkligen verkligen definitionen som var problemet? När man nu kommit fram till en enkel definition, och tillämpar det på sig själv och sina gelikar, är det helt plötsligt inga problem med tolkningen av kriteriet! Då kunde det leva kvar, men i förhållande till skatteparadis gick det inte¹!

OECD kanske resonerade som att de hur som helst inte hade möjlighet att utplåna konkurrensen om kapital, och att det räckte med att eliminera sekretessen för att lösa "skatteparadisfrågan", vilket kanske skulle vara lättare att göra om de gav med sig och inte var så hårda på fair play reglerna beträffande konkurrens om kapital. Men faktum är att de i samma rapport (den från år 2001) som de redovisade borttagningen av kriteriet skrev:

" Member countries would welcome the removal by tax havens of practices implicated by the no substantial activities criterion insofar as they inhibit fair competition."

Det är nästan så man får lust till skratt! Hur kan de uttrycka önskemål till skatteparadis att de skall eliminera vissa fenomen som, för det första inte går att identifiera pga. definitionsproblem, och för det andra är något man precis meddelat skatteparadis att de inte behöver beakta i sin process mot ökat samarbete och transparens.

Torsten sade att USA till slut motsatt sig att kriteriet skulle vara kvar i förhållande till skatteparadis. Oklart är dock om han menade den smalare tolkningen - ring fencing - eller den bredare tolkningen av substantiell lokal affärsverksamhet. Att konkurrera om kapital på en marknad kanske helt enkelt ligger USA: förkärlek till liberal oreglerad marknadsekonomi. Någon mycket bättre förklaring än så kan jag inte komma på till varför USA tog bort kriteriet. Alternativt kan man tänka sig

¹ Vare sig kriteriet om lokal substantiell affärsverksamhet levde kvar i definitionen av skatteparadis, efter att det togs bort ur klassificeringen av icke-samarbetsvilliga skatteparadis, är lite oklart. Enligt Torsten togs det bort ur definitionen av skatteparadis som sådant, medans det enligt rapporteringar på OECD:s hemsida levde kvar som karakteristikum för vad som är ett skatteparadis och ej. Om det levde kvar i förhållande till skatteparadisdefinitionen aktualiserar frågan ännu starkare om definitionsproblemen verkligen var anledningen till borttagandet av karakteristikumet i förhållande till klassificering av samarbetsvilliga och icke-samarbetsvilliga skatteparadis.

att de själva inte är världens bästa förebilder på området. Några av deras stater är ju specialister på att locka till sig kapital från andra länder i rent bokföringssyfte. Samma förmånliga skatteregim har de dock för de egna medborgarna, varför de inte faller dit på ring fencing kriteriet. Därför kunde man tänka sig att de inte skulle haft något emot att ring fencing tillämpades i bestämningen av skatteparadis. Däremot är det onekligen så att de skulle haft de svårt att säga till skatteparadisen att de inte fick locka till sig kapital som inte syftade till substantiella investeringar i deras ekonomi, när de själva har delstater som mer eller mindre finansieras av den affärsidén.

Hur skall vi se på det här? Att som för OECD:s del först tala om att eliminera skadliga skattepraktiker och regimer, och sedan nöja sig med eliminering av bara en av deras egenskaper – sekretessen; är det ett fall bakåt för OECD och dess lierade? Nej, jag vill nog inte påstå det. Kanske gav de med sig lite lätt i förhållande till "the no substantial activities criterion". Och vid en första anblick kan det tyckas vara ett vagt krav att bara eliminera sekretessen och inte alla aspekter av en skadlig skatteregim, men efter djupare eftertanke konkluderar jag att en eliminering av deras sekretess får som konsekvens att den, i och för sig fortfarande teoretiskt, skadliga skatteregimen inte längre är skadlig eftersom den i stora drag inte längre förblir attraktiv för skatteplanerare och deras kunder. Förklaringen är enkel: om t.ex. Sveriges skatteverk ser att pengar försvinner till skatteparadis utan sin rättmätiga svenska beskattning, så är det bara för skatteverket att påföra beskattning på flykttkapitalet. Om någon vill göra rätt för sig och betala sin svenska skatt och sedan föra över pengarna till skatteparadis är det ingen större förlust för Sverige och andra OECD länder. Anledningen är att pengarna alltid kommer tillbaka – av den enkla anledningen att det just inte finns något lokalt och substantiellt att investera i på skatteparadisen. Så för att föröka kapitalet måste de tillbaka till sina ursprungliga uppbörders hemvister.

Visst kan vissa element av de skadliga skatteregimerna på skatteparadisen fortfarande vara anledning nog till att föra över kapital dit - minns Delaware som är attraktivt även utan sekretess för sina speciella avskrivningsreglers skull - men om OECD- länderna bara får sina skatter de inte fick tidigare pga. sekretessen på skp:n, så tror jag att det är anledning nog till förnöjsamhet. Avancerad laglig skatteplanering verkade ju inte bekomma skatteverket så mycket, i alla fall inte i den utsträckning man kanske kunde ha trott.

Processen: Bort med sekretessen, fram med informationsutbytesavtalen

När man väl hade satt upp eliminering av sekretessen som mål¹ var det dags att lägga fram en tidsplan. Inga av deadline uppfylldes, allt blev försenat. Många av skatteparadisen var inte ens intresserade av att följa någon handlingsplan mot ökat samarbete och transparens. De anklagade OECD för att vara diktatoriska. Skp:n sade sig bara på ett rättsligt och legitimt sätt försvara sina egna intressen, precis som OECD:s medlemsländer försvarade sina². Många gick från början med på att

¹ OECD talar i vissa sammanhang och rapporter fortfarande år 2007 om att eliminera de skadliga skattepraktikerna bland skatteparadisen. Sådana uttalanden inkluderar naturligtvis ett röjande av sekretessen, men sekretessen är som nämnt bara ett av flera karakteristika på en skadlig skatteregim. Men som förstått – en eliminering av sekretessen gör andra delar av en skadlig skatteregim mer eller mindre ointressant, vilket kanske är förklaringen till att OECD lite oegentligt verkar tala synonymt om de två fenomenen: eliminering av skadliga skatteregimer och eliminering av sekretessen. Men helt klart är det sekretessen som är det konkreta målet man arbetar med att bli kvitt.

² Vilket de har förbannat rätt i. Kritiken, presenterad i Empiridelen, om att OECD bör se över sig själva om de har problem med sina medborgare är någonstans berättigad. Det är ju faktiskt pga. västvärldens välfärdsorienterade samhällssystem som de är tvungna till att ha höga skatter. Egentligen skulle OECD-

fullfölja en implementeringsplan mot ökad transparens och informationsutbyte, utan att för den delen följa tidsplanen. Med tiden började dock en del skriva på informationsutbytesavtal – främst med USA, men även med andra.

Flertalet gånger låter OECD via rapporter, pressmeddelanden och skrivelser, meddela, i en positiv anda, att de har nått framgång i sitt projekt. Faktum kvarstår ändå att de flesta inte har skrivit några informationsutbytesavtal alls. Och skriver man ett med ett, eller kanske två länder, OECD- länder så förbättrar det bara transparensen gentemot just dessa länder, och inte mot de övriga OECD länderna, vilket onekligen inte är att vara transparent och villig till effektiva informationsutbyten med alla OECD- länder.

Jag får hålla med om att framgång har nåtts, men samtidigt att mycket återstår kvar att infria. Det är 2008 nu och det var som sagt 2005 som arbetet skulle ha varit färdigt. Detta måste ändå ses som ett misslyckande i förhållande till sina ambitioner och mål.

Faktorer som har stoppat upp processen är att USA med sitt stora inflytande engagerade sig mindre i och med Bush- administrationen. Visst, de har sina nio avtal, men det är ju till föga nytta för alla andra OECD länder. Kanske är det som Torsten sade: att USA inte varit lika villiga att samarbeta internationellt kring de här frågorna, och således vara nöjda bara de själva nått framgång med sina ev. prioriterade jurisdiktioner. Det vore antagligen en stor förklaringsfaktor till att OECD:s projekt gått trögt framåt.

Andra faktorer som dykt upp i mina undersökningar är tecken på flockbeteende bland skatteparadisen. De säger att de skall bli transparenta, men verkar inte implementera sina löften för att få tiden att gå. Samtidigt verkar de avvakta varandra för att inte sälja sig för lätt, förrän nu verkar det som. Hardliners finns fortfarande, men visst verkar en del såsom Isle of Man så sakteligen gå mot ökad transparens. Inte gratis dock, utan genom att stärka sin ekonomi på andra sätt – stärkningar som är framförhandlade med informationsutbytesavtalet som bytesmedel. Kanske ser vi en trend i att vissa går mot ökad transparens genom att de får något i utbyte som kan stärka deras ekonomi, och för att minimera förlusten av de affärer de lider i och med den ökade transparensen, medans andra verkar köra sitt game och fortsätta som i "urminnes" tider.

Ett svaghetstecken från OECD:s sida är ändå "mutorna" de får locka skatteparadisen med. I de första rapporterna från OECD nämndes förvisso att man skulle försöka hjälpa dem i viss mån, men inte att man skulle hjälpa dem till att ha en vital och slagkraftig ekonomi även utan sin sekretess. Med tiden verkar dock OECD ha slagit in på den vägen.

Det faktum att EU tillät ett par av sina egna länder att behålla sin sekretess till 2010, förutsatt att de drar källskatter på flyktkapitalet, måste ha varit ett dråpslag mot OECD:s projekt. Som redan erfaret

länderna lika väl kunna ändra på sig själva, och inte diktera för skatteparadisen om hur de skall driva och forma sina länder. Sådana förändringar är dock ofantligt mycket svårare för OECD att genomföra än att förändra skatteparadisens verksamheter. Och de är ju trots allt helt i grunden otänkbara med tanke på att de står i fullständig kontrast mot den ideologi som röstats fram, och som är tvungen att finansieras via höga beskattningar. I den andemeningen kan man kanske vidhålla att OECD påtvingar andra "sin ideologi", istället för att revidera sina egna meningar. De bedriver kanske därmed en form av ideologisk imperialism – något som i och för sig USA varit noga med att begränsa. De vill inte att OECD lägger sig i andras skattesatser. I senare rapporter från OECD framhålls mycket riktigt att de inte vill diktera några skattenivåer, utan bara möjliggöra för alla länder att oberoende av varandra kunna sätta och tillämpa sina skattesatser och lagar.

tyckte skp:n att de inte behövde öppna upp sig för nyfikna främmande skatteverk när OECD-medlemmar inte själva gjorde det. Här torde OECD:s projekt nått en vändpunkt i negativt tecken. Efter detta verkar det, som Torsten sade, mer vara upp till länder själva att locka till sig informationsutbytesavtal genom att ge något i byte. Detta känns ganska långt ifrån de ambitioner som från början figurerade i form av multilaterala informationsutbytesavtal – avtal som skulle ge alla OECD länder insyn i de skatteparadis som skrev på. Observera att de skriver i år 2000:s rapport att det är en multilateral approach de har beträffande skatteparadisens sekretess. Närmare bestämt skriver de:

The Committee intends to continue the dialogue with co-operative jurisdictions. Such work will include:

- The development of a model vehicle for exchange of information (*e.g.* an OECD Model Tax Information Exchange Agreement or a multilateral agreement).
- The creation of a multilateral framework under the Forum for consultation with co-operative jurisdictions, on exchange of information and other relevant issues pertaining to the elimination of harmful tax practices.

Vare sig själva avtalet utformas på multilateralt manér eller inte är inte den viktigaste iakttagelsen här¹. Viktigare är att OECD ger uttryck för ambitionen att alla samarbetsvilliga skatteparadis skall bli transparenta för OECD. Det är till sina konsekvenser ett multilateralt informationsutbyte, vare sig de faktiska avtalen är bilaterala inom framarbetandet av "an OECD Model Tax Information Exchange Agreement" eller multilaterala inom framarbetandet av "a multilateral agreement".

Torsten sade att multilaterala avtal fanns med i bilden i början av OECD- projektet, men att det skulle vara svårt att få tillstånd rent juridiskt. Än en gång är den viktiga noteringen inte hur avtalet skrivs, utan att man tänker i termer av att alla samarbetsvilliga skatteparadis skall bli transparenta för alla OECD- länder. Något som knappt är fallet för ett enda skatteparadis idag!

Att utreda om målet var att just vart enda ett skatteparadis skulle avveckla sina skadliga skattepraktiker såsom sekretessen osv., eller om det målet enbart hänförde sig till de samarbetsvilliga skatteparadiserna, är en svår fråga att svara på. I vissa texter talar man om de samarbetsvilliga, medans man i andra talar om skatteparadiserna i allmänhet. Men spørsmålet är i princip irrelevant. I samband med rapporten år 2000 uppmanades samtliga skatteparadis anpassa sig efter OECD:s krav samt att innan utgången av 2005 ha infriat sina utfästelser. 35 av de ursprungliga 41 skatteparadiserna hade mycket riktigt fram till slutet av 2003 också anslutit sig till denna process, under vilken förseningar och uppskov varit rådande, men utan att påverka det finala datumet (2005) när allt skulle vara färdigt . Med andra ord spelar det inte så stor roll om målet var att de samarbetande skatteparadiserna eller samtliga skatteparadis skulle bli transparenta till 2005, eftersom i princip alla skatteparadis har anslutit sig till de samarbetsvilligas skara.

¹ 2002 färdigställdes ramverket för "AGREEMENT ON EXCHANGE OF INFORMATION ON TAX MATTERS". Där ges två alternativa tillvägagångssätt för att skriva informationsutbytesavtal. Det ena är på bilateral basis. Det andra är på multilateral basis. Det finns med andra ord en valmöjlighet för skatteparadiserna att förverkliga sina löften om informationsutbyte genom antingen bilaterala avtal, eller multilaterala avtal. Länk till mallen: <http://www.oecd.org/dataoecd/15/43/2082215.pdf>

35 icke-samarbetsvilliga skatteparadis år 2000 har förvandlats till 3 icke-samarbetsvilliga tills dagens datum – januari 2008. En framgång som tyvärr knappt gjort att ett enda skatteparadis avvecklat sin sekretess eller andra delar av sina skadliga skattepraktiker.

De tre fortfarande icke-samarbetsvilliga jurisdiktionerna: Andorra, Liechtenstein och Monaco är samtliga belägna i Europa – något som antagligen rimmar illa med övriga Europas, genom EU och OECD förmedlade, vilja till samarbete mot "fair competition" och därmed avvecklande av skadliga skattpraktiker.

Vilka skatteparadis har försvunnit och vilka har tillkommit?

Till och med januari 2008 återfinns det 38 skatteparadis i världen, att jämföra med de 41 identifierade år 2000. Inga har tillkommit, däremot har tre försvunnit. Dessa tre är: Barbados, Maldiverna och Tonga. Som det går att läsa i appendix 3 skedde detta perioden 2001- 2002, vilket stöder uppfattningen att det var då – innan 2004 – som OECD:s projekt var som mest lyckat. I korthet var förklaringarna till att dessa jurisdiktioner inte längre betraktades som skatteparadis som följer:

Barbados uppfyller inte skatteparadis-kriterierna längre eftersom de har väl fungerande informationsutbytesavtal med andra länder, och de är villiga att ingå sådana avtal med OECD-medlemmar som de ännu inte har avtal med. Vidare är jurisdiktionen ganska transparent, och nyligen (2002) åtgärder gör deras skatte- och regulativa regler ännu mer transparenta.

Maldiverna uppfyller inte kriterierna för skatteparadis-benämningen eftersom de inte har en offshore-sektor för geografiskt mobila aktiviteter såsom den finansiella näringen. Vidare är de i hög grad transparenta, samt så har de inga administrativa praktiker som förhindrar ett effektivt utbyte av information.

Tonga har nyligen (2001) gjort lagstiftade ändringar och tagit administrativa åtgärder för att identifiera de områden som ledde till skatteparadisklassificeringen. Vidare har de låtit meddela att de kommer att vidta lagstadgade förändringar för att bli kvitt möjliga skadliga skattepraktiker.

Detta var glädjande besked nog för OECD, men föga talande i ljuset av den obefintliga fortsatta utvecklingen av skatteparadis som gör sig kvitt sina skadliga skatteregimer. En obefintlig utveckling rådandes än idag. Därmed (miss)lyckades OECD med tre av ca fyrtio skatteparadis uppfylla 2005-målet. Dessa tre länder är transparenta för OECD och villiga att informera respektive skatteverk med data som gör det möjligt för dem att tillämpa sina skattelagar. Detta är finala lösningar likvärdiga med ett multilateralt avtal innefattandes alla OECD-medlemmar och "skatteparadiset" ifråga, och inte partiella lösningar som de fåtalet bilaterala informationsutbytesavtal mellan något OECD-land och ett skatteparadis är till sina konsekvenser.

Två sammanhängande faktorer i det här sammanhanget ser jag som konkreta delförklaringar till varför man inte lyckades att uppfylla sin finala deadline:

- Ett, man började samarbeta med skatteparadiserna och lät dem vara med och påverka t.ex. sådant som hur informationsutbytesavtalen skulle implementeras.
- Två, sättet som avtalen medgavs kunna implementeras på, dvs. man gav möjlighet till skatteparadiserna att förhålla implementeringen av informationsutbytesavtals-skrivandet

genom att låta dem ske på bilateral basis. Att förhandla fram sådana avtal med alla intresserade OECD- länder uppställda i långa köer tar lång tid – något man klart och tydligt erfar än idag.

I appendix 6 redogörs för vad OECD år 2001 hade för plan med de samarbetsvilliga skatteparadiserna. Kraven på deras åtaganden mot ökad transparens och informationsutbyte förtäljer ingenting om att detta bara skall gälla vissa OECD- länder, dvs. de som väl skriver bilaterala informationsutbytesavtal med skatteparadiserna. Snarare talas det i bredare termer om att information skall tillhandahållas av de samarbetande skatteparadiserna i kriminella och civila skatteärenden. Det står inget om att bara vissa skall få del av detta, utan underförstått är det för hela OECD:s räkning man talar. Man hänvisar vidare till ett gemensamt framarbetande av en mall för informationsutbyte som skall möjliggöra för skp:ns åtaganden:

“The committed jurisdictions have been invited to work with OECD Members to develop an exchange of information instrument that could be used to satisfy their commitments.”¹

Ett år senare -2002- kom mallen², i vilken möjligheten till bilaterala avtal ges. Fortsättningen kan ni!

Vad som har gjorts för att låta de olydiga jurisdiktionerna att rätta sig till de samarbetsvilligas led?

OECD försöker naturligtvis att besvara skatteparadisens motstånd och kämpa för sin sak med olika metoder. De defensiva åtgärder som de ideligen hotar icke samarbetsvilliga skatteparadis med är ett exempel här. Dessa var dock åtminstone i mina ögon inte så farliga. De handlade mest om att bevaka företag med anknytning till skatteparadis extra noga och att sticka in nålar och störa så pass mycket att det inte lönar sig att använda sig av icke samarbetsvilliga skatteparadis, eller skatteparadis överhuvudtaget (ty vokabulären ändrar sig lite med åren och rapporterna nämligen). 1998 hette det nämligen att bekämpa skadlig skattekonkurrens. År 2000 var det bekämpning av icke samarbetsvilliga skatteparadis, och 2004 hette det bekämpning av skatteparadis via koordinering av ett antal rekommendationer av åtgärder.

En annan handlingskraftigare metod torde dock eftersökas för att få fart på processen igen. Det är långt, med betoning på långt, kvar tills att alla OECD- länder har tillräcklig insyn i alla skatteparadis för att kunna tillämpa sina skattelagar. Och det börjar bli lite längesedan det målet skulle ha varit verklighet (ca 2005). De nämnda nålarna tror jag inte påverkar i någon större utsträckning företagares val att använda sig av skatteparadis eller inte. En av fördelarna med skatteparadis är ju inte minst att det är svårt att se vad som döljer sig bakom sekretessen, vilket gör det svårt för en stat som Sverige att störa för alla skatteparadis-användare.

Vilka skall vara föremål för koordinerade defensiva åtgärder

Om det nu är de icke samarbetsvilliga skatteparadiserna, eller alla skatteparadis med skadliga skattepraktiker (vilket gäller samtliga), som ska vara föremål för koordinerade sanktioner är antagligen en flytande fråga. OECD:s morot till skatteparadiserna för att de skulle samarbeta var från början att bara utfästa sanktioner mot icke samarbetsvilliga skatteparadis, vilket skulle öka

¹ Appendix 6, s. 1 ff.

² Länk till mallen: <http://www.oecd.org/dataoecd/15/43/2082215.pdf>

incitamenten till just samarbete för skatteparadisen. Däremot står det i samband med alla sådana rekommendationer om koordinerade sanktioner att alla länder får tillämpa tillbörliga åtgärder mot alla typer av skadliga skattepraktiker. Detta är paradoxalt eftersom de "samarbetsvilliga" skatteparadisen utgör skadliga skatteregimer i sig själva; gränsdragandet är därmed antagligen flytande beträffande vilka som skall vara föremål för bekämpning och ej. I grund och botten är dock onekligen tanken att alla skadliga skattepraktiker skall bekämpas, vilket får som konsekvens att även de vitlistade skatteparadisen kan träffas av sanktioner, eftersom de är så sega med att förändra sina regimer. På utlandsenheten upptäckte jag ingen uppdelning av skatteparadisen, och Torstens prioriteringslista på vilka skatteparadis man ville binda informationsutbytesavtal med var endast grundad på uppfattningen om vilka som innebar den största skadan för de nordiska länderna, dvs. vart nordens flytkapital förmodades hamna, och således inte beroende på om skatteparadisen var svart eller vitklassificerade. De sanktioner Norden hotar med riktar sig mot de skatteparadis som inte är villiga att samarbeta med just Norden, och om de överrensstämmer med OECD:s svartlistade jurisdiktioner verkar inte vara intressant. Följaktligen verkar inga typer av skatteparadis kunna gå säkra i förhållande OECD-länderna. OECD:s svart- och vitlistning åsyftar nog snarare ett försök till att få även de vresigaste skatteparadisen att närma sig förhandlingsborden, vilket faktiskt varit ett ganska lyckat arbete.

Skatteverket

Under hela förverkligningsprocessen av att införa transparenta regimer jobbar det svenska skatteverket, och säkerligen alla andra länders motsvarigheter, på för allt vad de är värda. Resultatet av OECD:s arbete är deras väl och ve i sitt dagliga arbete. Verktygen för att motverka den illegala skatteflykten bestäms av OECD:s framfart med sitt projekt. Får man insyn kan man tillämpa sin skattelag. Får man det inte försöker man spåra skatteflykten, och ju närmare man kommer smitarna, desto mer avancerade blir deras skattupplägg.

På en ännu mer grundläggande nivå villkoras skatteverkets framfart av den svenska politiken. Vilka regler och möjligheter som utlandsenheten har till materialutkrävande av misstänkta företag osv. bestäms på det politiska planet. På utlandsenheten kände de att de fick gehör för sina behov: mycket pengar har satsats på att utvidga utlandsenheten och lagförändringar för att underlätta deras arbete är ingen omöjlighet. Vissa saker försvårar dock deras arbete; det tar lite väl lång tid på departementen att utreda förhållandevis små ärenden från utlandsenheten. Och den politiska osäkerheten kring hur länge förmögenhetsskatten är lika med noll gör att flytkapital kanske inte kommer hem som det skulle under visshet att skatten kommer att förbli noll även efter nästa val.

På utlandsenheten uttrycktes konsensus kring hur mycket resurser riksskatteverket tilldelade dem i relation till andra aktiviteter. Däremot skulle mera pengar till skatteverket som helhet göra nytta.

En faktor som begränsar utlandsenhetens framgångar är att det finns en seghet i utvidgningsprocessen av verksamheten. Kompetensen är enligt egen utsägo mycket god – de vet precis vad som gäller inom den progressiva skatteplaneringen, men att bli ännu större och således kunna hänga med, eller till och med gå om, ökningstakten av progressiv skatteplanering och skatteflykt osv. begränsas av att det tar lång tid att lära upp duktiga skatteutredare, samt så måste personerna ifråga från början besitta talang för yrket. Därför får en investering nu i utvidgandet av utlandsenheten inte full effekt förrän på längre sikt – något som torde tala för framgångsmöjligheter för skattesmitarna och deras konsulter.

Ett alternativ till att lära upp nytt folk är att rekrytera reda kunnigt folk på arbetsmarknaden. Utlandsenheten konkurrerar om personal med revisionsbolag och juristbyråer. En vanlig karriärsutveckling är att börja på skatteverket, för att sedan gå över till den privata näringen. Sedan kommer en del tillbaka. De senare är antagligen väldigt värdefulla rekryter för utlandsenheten. Att kunna locka tillbaka fler skatteplanerare/utredare är antagligen en snabb nyckel till framgång, som dock begränsas av lönenivåerna på skatteverket. Andra faktorer till ett attraktivt arbete tycker de sig ha. Det är t.ex. helt i sin ordning att jobba sina fyrtio timmar i veckan, vilket kanske inte alls är kutym på den privata sidan. Trots sina lägre löner tycker sig dock utlandsenheten stå sig bra i konkurrensen om personal, och faktum är att kunskapsgapet har minskat mellan den och den privata sidan, ty för 20 år sedan försvann nästan alla duktiga direkt. Nu återfinns några av de främsta skatterevisorerna på utlandsenheten, och således inom den offentliga sektorn.

Vart leder allt detta?

På utlandsenheten verkar optimismen finnas beträffande om att transparens på sikt skall råda. Likaså sade Torsten. Oskar Engdahls bok skatteparadis förmedlar bl.a. en annan idé, förvisso framförd av skatteplanerarna själva, men ändå intressant – att verksamheten flyttar på sig, och till slut kanske inte ens blir territoriellt förankrad.

Min idé ligger någonstans mittemellan. Ibland har hoten mot skatteparadisen varit skarpa. USA har vid ett tillfälle sagt att de kanske skall göra allt vad som står i deras makt för att stänga igen dem. OECD hotar med att vidta åtgärder mot de icke samarbetsvilliga, och likaså gör dess medlemsländer var för sig. Italien m.fl. gjorde en ordentlig framstöt när de lockade hem flykttkapital. Men i övrigt känns hoten faktiskt verkningslösa. Inte många åtgärder med allvarliga konsekvenser för off- shore verksamheten har jag tagit del av. När USA tar ton verkar skatteparadisen lyda, men när USA bara talar för sig själva går det trögare för de övriga "goda" länderna.

Jag tror att frågan är så pass allvarlig, det är alla frågor om enorma summor pengar förstås, att stort intresse och engagemang kommer att riktas mot skatteparadisen även om USA:s nästa administration bara agerar i eget intresse. Men transparensen kommer nog bli mer dyrköpt utan USA:s engagemang i framtiden. En del skatteparadis av mer sofistikerad sort kommer antagligen att sälja sin sekretess, medans andra kommer att göra allt för att behålla den, eller föra utvecklingen av skatteupplägg mot andra höjder, vare sig de blir icke territoriella eller ej. Ju fler skatteparadis som öppnar upp sig, desto färre finns det kvar att gömma sina pengar i, och desto mer attraktiva blir de senare. Med andra ord: de transparenta och samarbetsvilliga skatteparadisen blir fler, men verksamheten kommer inte att försvinna för det. Nya stater, eller icke territoriella forum, kommer att tillgodose de behoven, och skatteplanerarna kommer inte vara sena att hitta nya tidvis ogenomträngliga lösningar. Det har dem miljarders och åter miljarders skäl till.

Sveriges och övriga nordens skatteavtal med Isle of Man

Vid en första anblick kändes det konstigt att Norden, och däribland Sverige, skriver dubbelbeskattningsavtal med ett skatteparadis – något som de på utlandsenheten sade vara icke önskvärt. Vad jag och antagligen de åsyftade med dubbelbeskattningsavtal var det så kallade exempt- fallet. Exempt betyder att en aktivitet bara är skattepliktig i ett av de två aktuella länderna, vilket vid olika skattenivåer länderna emellan skulle kunna betyda att man förlade sin verksamhet, eller delar av den, i det skatteförmånligare landet. Detta skulle i så fall onekligen leda till en laglig skatteflykt från Sverige till Isle of Man. Något som vore väldigt dåligt helt enkelt! Men, det faktumet

att bara sjö- och luftfartsavtalet är av exempt typ, gör att en sådan såkallad laglig skatteflykt från Sverige till Isle of Man undviks inom alla andra näringsverksamheter. För när credit tillämpas försvinner möjligheten som exempt innebär, dvs. att bara skatta i Isle of Man för en ekonomisk aktivitet som egentligen är skattepliktig i båda länderna. Annorlunda uttryckt: det fyller mer eller mindre ingen funktion för företagen att med en lämplig företagsstruktur t.ex. vinstskatta i Isle of Man det kapital som också är skattepliktigt i Sverige. Skatten blir totalt sett densamma, som om man bara skulle skatta i Sverige. Den enda skillnaden är att Sverige inte får riktigt hela kakan, utan Isle of Man får också sin del utefter sin sina skattesatser, som dock är ganska låga!

Vidare låter det rimligt med ett exempt- avtal inom sjö och luftfart. Att bekvämlighetsflagga är en gammal företeelse där i grunden svenska fartyg är registrerade i andra länder för att vinna skattefördelar. Att även ge Isle of Man denna möjlighet torde därmed inte innebära några större förluster för Sverige. Att skriva credit- avräkningsavtal låter också orimligt för sådana branscher som sjö- och luftfart. Skulle de då skatta överallt de går iland och bedriver ekonomiska aktiviteter? Det låter orimligt nitiskt och omständligt.

Således verkar morötterna från svensk och övriga nordiska länders sida vara högst godtagbara förluster i jämförelse mot vad man kan vinna med informationsutbytesavtalen. Däremot kan tänkas att sådana här avtal rörandes ganska betydelselösa summor för de nordiska länderna är större vinster för en liten stat som Isle of Man, än vad de är förluster för Norden. Troligt är dock att den totala effekten av den här byteshandeln med Norden kostar mer än den smakar för Isle of Man på kort sikt. Kanske är de beredda att genomföra den ändå i syfte att satsa på mer hållbara ekonomiska aktiviteter i framtiden. Eventuellt är detta ett steg för dem mot att lägga om deras inkomstkällor och ekonomiska aktiviteter mot sådana som har större tillförlitelse i framtiden än dem de åtnjöt i och med sitt sekretesskydd. Och faktum är ju trots allt att de har kvar sin sekretess gentemot andra inkomstkällor såsom tyskt och franskt flykttkapital. På sätt och vis blir denna deal med Norden ganska bra för dem eftersom de kan utvärdera deras nya inkomstkällor, samtidigt som de kan väga dem mot eventuella förlorade inkomstkällor, och under hela tiden ha kvar sin sekretessverksamhet mot andra länder som en trygghet att falla tillbaka på om det skulle visa sig behövas.

Det tycker mig finnas två vinnare i denna upphandling: både Norden och Isle of Man!

Teoriernas bidrag

Nu kommer jag att applicera teorierna på mitt empiriska material.

Gaventa

Om vi försöker se utvecklingen av offshoreverksamheten på skatteparadisen, och de "goda" staternas motståndskamp, ur ljuset av Gaventas maktbildningsprocess, vad ser vi då?

Offshoreverksamheten med skatteparadisen som härförare är ett gammalt fenomen, men aldrig så kritiserat och i den politiska fokusen som under det senaste decenniet. Om vi backar längre tillbaka i tiden, i vilket av Gaventas stadium bör vi placera den eran då? Den första ansatsen innebar öppen manifest konflikt, så nej, kritiken var lågmäld förr om åren. Ansats två då? Latent konflikt tack vare inget tillträde till beslutsarenorna och forumen, eller rädsla för den andra partens makt. Ja kanske, som OECD påpekat är det bara via internationellt samarbete som man kan bekämpa ett sådant globalt fenomen som offshoreverksamheten. Internationella organisationer må ha funnits, men till

föga nytta om inte alla, och i synnerhet de mäktiga, staterna engagerade sig i uppgiften. Torsten och utlandsenheten påtalade ju att det var Clinton- administrationen som drev fram arbetet under nittioalet. Kanske var det först då OECD- medlemmarna enade sig i kampen mot offshoreverksamheten, och på sätt och vis först då lyfte fram problematiken på de stora beslutsarenorna som EU och OECD osv. Mycket står nog och hänger med USA:s vilja som Torsten och utlandsenheten påpekade. Innan de ville ta tag i problemen och lösa dem via internationellt samarbete, så var det nog föga meningsfullt för andra, mindre stater att försöka hävda sig och driva kampen själva. På sätt och vis ger ju Sverige och Norden intrycket av att de inte ens skulle vara beredda att försöka om USA inte gick i bräschen för projektet. Detta tyder på förklaringsvärde hos den andra ansatsen i bedömandet av perioden innan USA:s och OECD:s påbörjade arbete på nittioalet.

Den tredje ansatsen är ett tillstånd där den missgynnade parten har internaliserat den gynnade partens värden, normer och allmänna syn på saker och ting. Därmed accepterar och legitimerar den missgynnade gruppen sin (egentligen orättvisa) situation. I denna maktaspekt står den missgynnade partens verkliga intressen bortom deras medvetande. Hur väl beskriver denna ansats de "goda" ländernas tillstånd innan nittioalet? Föga väl skulle jag säga. Norden och de övriga OECD- länderna var säkerligen medvetna om skatteflykt genom klassiska sekretestater som Schweiz t.ex. Men verksamheten var inte alls så omfattande som idag,, och därför lät sig nog krafttagen mot verksamheten att vänta på sig. Problemet var identifierat men inte prioriterat, och antagligen inte heller lösbart för ett litet land som Sverige allena.

Enligt Gaventas maktbildningsprocess går en utmaning från den tredje ansatsen till den första (förutsatt att maktdominansen gått så långt som till den tredje ansatsen); alltså från att genomgå en problem- och handlingsformuleringsprocess för att medvetandegöra sig maktsituationen och handlingsmöjligheterna, via en mobilisering av handlande i enlighet med en egen ideologi, riktad mot och genom de uppsatta barriärerna, tills man slutligen kan "komma till tals" på beslutsfattandearenor med ett väl medvetet, och artikulerat missnöje i en manifest konfliktsituation.

För de länder som eventuellt inte var så medvetna om offshoreverksamheten innan nittioalet måste arbetet inom EU och OECD, och andra organisationer med för den delen, under just nittioalet varit en problem- och handlingsformuleringsprocess där de blev medvetna om situationen. Således, om inte alla OECD länder var medvetna ännu innan nittioalet, dvs. de var så att säga kvar i den tredje ansatsen och inte i det andra ansatstillståndet ännu, så blev de definitivt det under nittioalet. EU:s och OECD:s arbete mot skadliga skattepraktiker kan ses som de barriärer som de "goda" länderna byggde upp och verkade genom i enlighet med sin ideologi, eller kort och gott: syn på saker och ting. Mycket riktigt fick inte skatteparadisen komma till tals inom de här projekten under nittioalet. De var avskärmade helt enkelt. Det var OECD- länderna själva som handlade i uppsättandet av kriterierna för skadliga skattepraktiker och vilka som var goda, och tvärtom: vilka som var onda, och vad som skulle ske. Således, om OECD- ländernas utveckling inte helt och hållet riktigt låg i den andra maktbildningsansatsen, så gjorde den definitivt det nu. Det var helt enkelt OECD som på allvar försökte bestämma, och de avgjorde även vilka som fick vara med.

Tvåtusentalets början och fram till nu, vad karakteriser denna period? Kanske kan man säga att den karakteriseras av informationsutbytes- avtalsskrivanden. OECD- länder som förvisso inte fått igenom sin vilja utefter sin målblad, men som trots allt skridit till handling med ett väl medvetet och

artikulerat missnöje i en manifest konfliktsituation. Situationen karakteriseras av ett förhållande mellan de "goda" länderna på ena sidan och skatteparadiserna på den andra i konfliktsituationen. Parterna strider om fördelar i enlighet med sina respektive och konkurrerande intressen. Tvåtusentalet hör således hemma i ansats ett. De verktyg varmed man kan bruka makt enligt denna ansats är organisatorisk styrka, förhandlingserfarenhet och arbetsinsats etc. Dessa verktyg stämmer onekligen väl med den bild av tvåtusentalet jag fått och presenterat i empiriavsnittet.

OECD:s, EU:s och Nordens organisatoriska styrkor har visat sig vinna mark i kampen om flytkapitalet. Torsten poängterar sin förhandlingserfarenhet i framgångarna Norden åtnjutit, och nämner även Australiens goda framfart som ett resultat av deras arbetsinsats på det här området.

Historieutvecklingen tycks följaktligen följa maktbildningsprocessens förlopp. Det torde betyda att det är nu det avgörs vart utvecklingen skall gå. Skall det bli mer transparens över skatteparadisens verksamhet, eller förblir de ogenomträngliga och icke samarbetsvilliga jurisdiktioner.

I maktbildningsprocessen finns det uppenbara fördelar att liera sig med parter med gemensamma fiender. Hela OECD kan kanske ses som ett uttryck för detta. Vad vi förstått av empiridelen är ett framtida lierande med USA:s nästa administration avgörande för utvecklingen. Frågan är om skatteparadiserna inte också tänker så, och egentligen enda från början tänkt så. Sina nio informationsutbytesavtal fick USA till i början på 2000-talet. Det var efter deras ökade engagemang tack vare elfte september-attentaten. Alla avtal fick man igenom inom nästan ett års tid. Var det ett strategiskt drag från skatteparadishåll att liera sig med USA för att få dem att engagera sig mindre i dessa frågor genom OECD, och därmed för fler länders möjligheter till informationsutbytesavtalskrivande?

Hur som helst, maktbildningsprocessen har alltså gått från en konkret problemlösning identifierad och representerad av OECD:s rapport från 1998, varefter den samlade bilden hos OECD, och även de första samarbetsvilliga skatteparadiserna, sade att sekretessen måste bort. De som inte har internaliserat, eller snarare har låtit sig acceptera!, detta synsätt får helt enkelt inte vara med vid förhandlingsborden där "morötter" numer delas ut. Detta är även det ett sätt att liera sig på; att locka till sig tidigare fiender, vilket får splittrande effekt bland skatteparadiserna, och följaktligen försvagar deras motståndskraft.

Detta tyder kanske på att maktbildningsprocessen till viss del har gått från manifest konflikt och tillbaka till den andra barriäransatsen, fast nu med OECD som den dominerande parten. Detta gäller dock bara i förhållande till de skatteparadiserna som på sätt och vis låtit sig lieras och börjat röja sin sekretess för OECD-medlemmarna.

Hur som helst, ett förlopp som går från ansats tre och upp till ett, är en utmaning av den underlägsna parten. Detta säger oss att OECD-länderna från början varit den underlägsna parten, medans skatteparadiserna dominerat tillställningen. Detta förhållande är nu således utmanat. Märk väl att det inte är OECD-länderna som klättrat upp på ansatsstegen, medans skatteparadiserna halkat ned på densamma, utan det är maktförhållandet och situationen som genomgått detta förlopp. Det betyder emellertid att OECD-länderna skaffat sig makt på bekostnad av skatteparadiserna, enligt den här maktmodellen.

Det intressanta med det här är att man kan förutspå den framtida utvecklingen. Från ansats ett går det tids nog till ansats två. Med andra ord, antingen blir OECD- länderna den dominerande parten som bestämmer vad spelet skall handla om, och vilka som får delta, vilket som ovan diskuterat kanske till viss del kan sägas råda i förhållande till delar av skatteparadisgruppen; eller så befäster skatteparadisen sin överlägsna position igen, genom att inte låta OECD- ländernas talan och utmaningar påverka deras verksamhet, vilket å sin sida är en tendens man kan se hos ett begränsat antal skatteparadis- de fortsätter som om ingenting utan att egentligen hotas eller påverkas i någon större utsträckning. Precis i enlighet med den andra maktaspekten besvaras inte kritiken, utan den förleds i det oändliga utan att konfronteras i en manifest dispyt.

Är det tendenserna till två motsatta, och egentligen ömsesidigt uteslutande, maktprocesser vi identifierat här?

Intressant, men hur ser vi på det faktumet att i viss utsträckning båda parterna verkar kunna uppnå beslut i samförstånd, och som de bägge är nöjda med. Utvecklingen har ju gått till att OECD- länderna ger något lukrativt i byte mot att får informationsutbytesavtalen. Innan EU gjorde undantag på sekretessen för sina egna medlemmar var det mer tal om att alla skatteparadis helt enkelt bara skulle bli transparenta, medans det nu, som Torsten sade, mer handlar om att ge och ta i förhandlingarna. Man hotade med åtgärder mot de som inte samarbetade, medans man nu mer lockar med morötter till de som vill samarbeta. Förvisso hotas det fortfarande emellanåt, men som det sett ut har dessa hot inte varit så allvarliga. Och kraftiga tag som på ett allvarligt sätt skulle hota ett skatteparadis verksamhet har inte varit många, om ens förekommande. Samtidigt är ju sanktioner mot de icke samarbetsvilliga skatteparadisen morötter för de samarbetsvilliga, eftersom det förstärker de senares position gentemot de förras.

Vinn- vinn situationer är något som Korpis maktresursmodell beskriver bättre. Vilket vi snart kommer till. Men innan dess vill jag snabbt titta på två aspekter, varav en hänför sig till skatteverkets maktposition, och den andra för Nordens dito.

- På utlandsenheten sades att de överhuvudtaget inte får ställa frågan till skatteparadisen om informationsutgivelse i skatteärenden; en barriär de mycket riktigt inte heller provocerar. Här kan man kanske skönja den uppgivenhet Gaventa kategoriserat till den andra maktaspekten. Ryktet och rädslan för makten och eventuella repressalier, samt förväntningar om nederlag, ger upphov till passivitet.

Passiviteten från skatteverket är dock naturligtvis inte fullständig, utan de driver ju fram sin talan och utmaning genom det nordiska projektet och OECD:s projekt. Däremot vore en sådan framfusighet ett försök till och utmaning att gå igenom barriären och lyfta upp förhållandet till den första maktaspekten, innebärandes en mer manifest konfliktsituation, istället för att inte alls komma till tals.

- Till den tredje maktaspekten hör även vissa mer indirekta psykologiska och socialpsykologiska dimensioner, som förklaringar till varför maktförhållanden inte utmanas. Det kan t.ex. vara att:

1. Deltagande i politiska sammanhang ökar medvetandet för politiska frågor och utan detta medvetande är det naturligtvis svårare att få till stånd förändringar, eller:

2. Känslan av total maktlöshet ökar benägenhet till att internalisera de dominerandes syn, system och värderingar för att på så vis inte ge sig själv skulden till misslyckande, utan mer ge sin missgynnade tilldelning av resurser en "naturlig" förklaring/anledning inom det rådande systemet.

Den första socialpsykologiska dimensionen är något som torde öka nordens möjligheter till framgång i sitt projekt, även om nästa administration i USA inte hjälper till.

Den andra, kanske mer psykologiska dimensionen, är väl dock precis det som Torsten gav uttryck för när han sade att det inte vore realistiskt att tro att Norden på egen hand skulle kunna fortsätta att ingå avtal och åtnjuta framgång med sitt projekt, när det så att säga blåser motvind och man ev. redan slutit avtal med de högst prioriterade skatteparadiserna. Och därmed är två perspektiv på Sveriges fortsättning utan USA:s stöd identifierade.

Men, för att man skall slippa välja, bör man försöka liera USA i en fortsättning av projektet. En maktresurs i det sammanhanget är att USA inte med sina informationsutbytesavtal alena kan stoppa sådant som finansiella krascher och oroligheter. För det krävs transparentare och mer reglerade skatteparadis även för övriga världens del. Detta är en maktresurs som skulle kunna få USA att engagera sig i OECD:s projekt även framöver. Mer om maktresurser nedan:

Korpi

Informationsutbytesavtalsskrivandet ur en spelteoretisk synvinkel

Maktresursmodellen ger uttryck för rationella aktörer som tar andra aktörers rationalitet i åtanke i sina handlingar. Detta är ett fenomen som beskrivs av spelteorin¹. Alla spel handlar om att göra de drag som maximerar nyttan för en själv och sina intressen². Ett spel som identifierats i intervjun med utlandsenheten och i tidigareforskningen är att skatteparadiserna bevakar varandra och finner flockbeteende som nyttomaximerande för sig själva. Man vågar helt enkelt inte att gå med på informationsutbyte av rädsla att allt ens kapital skall föras över till sina konkurrerande jurisdiktioner. Dock så menade Göran att man även kunde urskilja en tendens (ett annat spel) där det var nyttomaximerande för den enskilde att vara bland de första som öppnade upp sig och gick mot ökad transparens. Anledningen var att de skulle kunna åtnjuta fler vita affärer om deras rykte som finansiellt centrum förfinades genom att alla smutsiga affärer och narkotikarelaterade pengar försvann i och med det utvidgade informationsutbytet.

Kanske är det ett historiskt skeende Göran ger uttryck för. Innan två tusen var det i princip inga informationsutbytesavtal skrivna mellan de skatteparadis- klassificerade jurisdiktionerna och OECD-medlemmarna. Därefter däremot verkar vissa skatteparadis gått i bräschen för transparensen, och de har således skrivit ett antal informationsutbytesavtal och därmed rentvätt sina rykten. Isle of Man och Netherlands Antilles är de två skatteparadis med flest informationsutbytesavtal.

I samma spel – där det var nyttomaximerande att vara först, och således inte göra som alla andra – kan det också tänkas vara nyttomaximerande att vara sist med att öppna upp sig och bli transparent. Anledningen till det borde kunna vara att det alltid kommer att finnas smutsiga pengar och de som inte drar sig för olagliga skatteupplägg. Följaktligen torde det finnas ett par skatteparadis som aldrig

¹ Varian, Hal R. *Intermediate micro economics: A modern approach* (7:e uppl.). kap. 28

² Ibidem

kommer att bli transparenta – av den enkla anledningen att det finns så pass stor efterfråga på deras tjänster.

Då har vi alltså med hjälp av spelteori och utlandsenhetens verklighetsuppfattning sett två parallella, och i nyttohänseende taktiskt konträra, spel. Antingen är det bäst att vara en utstickare, eller så är det bäst att gömma sig i mängden. Kanske är dessa fenomen aktuella för olika tidsperioder, eller så är de helt enkelt uttryck för en dispersion bland skatteparadisens respektive strategier. Nio informationsutbytesavtal skrevs inom tidsperioden 2000 till 2003, varav tre först började gälla 2006; alla avtal var mellan (olika) skatteparadis och USA (således som enda OECD- land). De tre avtalen med framlagd implementering berörde Guernsey, Jersey och Isle of Man. Det ger vid handen sex avtal skrivna med mer eller mindre direkt implementering (i alla fall vad jag erfarit, utan att gå in i detalj i de aktuella avtalen), och som sagt var alla med USA. Kan det månne vara som så att det första knappa decenniet för OECD:s projekt karakteriserades av att skatteparadiserna bevakade varandra, och att det första spelet: "göra som alla andra" gällde, medans det från mitten av det första tvåtusendets decennium karakteriseras av ett spel där vissa ville vara först med att rentvå sina rykten och bli ledande rena finansiella centra bland skatteparadiserna? 2004 skrevs nämligen inga avtal. 2005 skrevs två stycken, och 2007 skrevs hela tolv stycken (varav i och för sig sju var med de nordiska länderna). Detta skulle i så fall betyda att ett nytt spel råder – ett spel där det gäller att inte göra som alla andra. Det implicerar en framtid, när flertalet skp öppnat upp sig, där det kommer att återfinnas ett antal skatteparadis som under inga som helst omständigheter kommer att förbättra sin transparens, till skillnad mot vad det första spelet implicerade – dvs. att om de flesta skriver informationsutbytesavtal så gör resten det med.

Ja, kanske. Eller så är det i huvudsak det gamla spelet som i grund och botten råder, med den skillnaden att förutsättningarna förändrats radikalt genom att skatteparadis som skriver på informationsutbytesavtal kan få andra avtal och morötter i byte. Torstens förklarade ju varför det gick trögt med informationsskrivandet efter 2003 delvis som ett resultat av att EU gett sina egna medlemmar möjlighet till att slippa informationsutbyte på skatteområdet, och han förklarade att man nu fick ge dem något i utbyte som kunde stärka deras ekonomier på andra sätt.

Förutsatt att vi fortfarande är kvar i det gamla "göra som alla andra spelet", sätter jag min peng på att spelet kommer att förändras i takt med att OECD- länderna "mutat" allt fler skatteparadis till transparens. Till slut kommer det att vara för lukrativt att fortsätta med sina skadliga skattepraktiker, däribland sekretessen, att de kvarvarande skatteparadiserna inte kan motstå den lockelsen, och således förbli icke samarbetsvilliga.

Observera att det inte gick att finna några sidoavtal/morötter mellan Isle of Man och USA i samband med deras informationsutbytes- avtalsskrivande 2002 på Isle of Mans på området aktuella hemsida¹. Där återfanns dock alla sidoavtal mellan de nordiska länderna och Isle of Man, vilket också gällde i Nederländernas fall. Är detta ett uttryck för USA:s maktposition, eller ett uttryck för tidsandan – att på den tiden (innan 2003) var det inte tänkt att byta informationsutbytesavtal mot något väsentligt i gengäld. Kanske är det en blandning – att USA besitter en sådan maktposition att de inte behöver ge något i byte, samtidigt som det inte var aktuellt att göra det innan EU började med undantag för sina egna medlemmar. Det är svårt att avgöra, för efter 2003 har USA inte skrivit ett enda informationsutbytesavtal med något skatteparadis – en intressant notering i sig. Var det ett spel för

¹ Se: <http://www.gov.im/treasury/incometax/technical/internationalagreements.xml> 08-01-30

galleriet att jaga skatteparadisen efter att skandaler som Enron samt terroristattentaten i början på decenniet kunde härledas till skatteparadis, eller nöjde sig USA med att skriva avtal utefter en prioriteringslista där de skatteparadis som åsamkar USA mest skada gick först, och att man nöjde sig efter avtal med de nio värsta? Prioritering är ju en metod som Norden har sagt sig ha?

Det är svårt att säga, men både Torsten och de på Utlandsenheten sade att Bushadministrationen inte riktat samma intresse mot att lösa skatteparadisproblematiken som Clintonadministrationen gjorde, i alla fall inte medelst en internationellt förankrad samarbetsapproach – ett faktum som ytterligare verifieras i boken "Skatteparadis". Det förefaller inte otroligt att Bushadministrationen vid sitt tillträde drog ner på samarbetet och utgifterna kopplade till att jaga skatteparadisen tills attentaten och skandalerna uppdagades. Då fanns det all anledning i världen att komma åt problematiken, men det var antagligen enklare att tvinga skatteparadisen till att öppna sig bara för USA:s vidkommande, och inte för övriga OECD:s del; för att sedan, efter lyckade operationer (9 avtal), återigen lugna ner arbetet och återgå till deras annars så liberala syn på låga skatter och konkurrens! Man skall trots allt inte glömma att ett företag med mindre kostnader kan producera fler varor till ett lägre pris än med betungande skatter. Det ger i USA verksamma företag, men i skatteparadis skrivna företag, en internationell konkurrenssituation som torde gillas av den oreglerade marknadsekonomins förespråkare. Dvs. att göra det omöjligt för amerikanska företag att som tidigare via skp fly beskattning, skulle försvaga deras marknad i förhållande mot innan. Kanske är detta en visshet som gjort att Bushadministrationen bevisligen inte skrivit fler avtal med skatteparadisen.

Vi nöjer oss där och återgår till maktresursansatsens essens – nämligen den om identifieringen och användningen av maktresurser.

Maktresurser

I dessa och andra spelteoretiska situationer av ömsesidigt beroende val, så återspeglar en aktörs handlingsmöjligheter och förväntningar på andras handlande fördelningen av maktresurser mellan parterna i gruppen. Det nordiska projektet slutar, som Torsten sade, om man skrivit skatteavtal med de prioriterade jurisdiktionerna, och under förutsättning att USA inte vill driva arbetet vidare samfällt inom OECD eller annan lämplig organisation. Det ger enligt den nyss genomgångna teorin en vink om hur maktresurserna är fördelade. Man förväntar sig helt enkelt att skatteparadisen inte vill förhandla vidare i det fallet, och man ger uttryck för att man har klart begränsade handlingsmöjligheter att driva projektet vidare själva, eller ens i samarbete med övriga OECD-länder.

Enligt den här synvinkeln verkar USA besitta de största maktresurserna, större än skatteparadisen tillsammans och i synnerhet större än Nordens, och eventuellt övriga OECD-medlemmar inräknade. Givetvis skulle man kunna erbjuda mer morötter till skatteparadisen, men det finns naturligtvis en gräns för när det inte är lönsamt längre. Och den verkar man vara tvungen att passera om man skulle driva projektet vidare med framgång utan USA:s uppbackning.

Skatteverket och skatteplanerarna

Skatteverkets experter på skatteparadistransaktioner sade att de inte ens får fråga skatteparadisen om information beträffande ägarstrukturer och transaktioner osv. hänfödda till deras jurisdiktioner. Vidare sade de att de inte ens hade någon kontakt med företrädare för skatteparadis och skatteplanerare som lockade till sig ekonomiskt besuttna personer eller företag. I det första fallet

begränsas de av lagar, medans de förklarade det andra fallet härstamma ur traditionens makt – man jobbade historiskt sett inte så på skatteverket i Sverige, tillskillnad mot andra länder. Två fenomen begränsar således deras handlingsmöjligheter. Förväntningarna som de ger uttryck för i uttalanden som: ett studiebesök på ett skatteparadis skulle antagligen inte vara annat än en turistresa, och: skatteplanerarna har god koll på oss och vet vad som gäller och vad vi kan – vi ser inte att vi skulle kunna påverka dem via närmare kontakter. Detta får nog tolkas som begränsningar i maktresurser för skatteverkets del.

Andra lagar som ger dem rätten att kräva eller åtminstone få fråga om information skulle naturligtvis öka skatteverkets maktresurser. Det är självklart, men det kan vara värt att påpeka. Det är ju ändå precis det här allt handlar om: att skapa förutsättningar via informationsutbytesavtal för skatteverket, så de kan tillämpa svensk skattelagstiftning.

När det gäller misstron till att det ens är idé med infoträffar och kanske andra mer progressiva uppföljningar av skatteplanerare tror jag att man kanske bör tänka om. Från två skatteplanerare har jag fått respektive persons verksamhetsbeskrivningar. Den ene – grundaren av Utlandsjuristen – har jag förkovrat mig i genom deras hemsida och bok: skatteplanera för den nya ekonomin. Jag har även presenterat valda delar av den empiriavsnittet. Den andre är: Kurt Rengholt skattekonsult på Lindebergs Grant Thornton, Göteborg, och tidigare skattedirektör på skatteverket i Linköping. Intervjun med honom handlade allt från att förstå vissa ekonomiska termer, till att tala om skatteplanering i stora drag. Det skulle bli onödigt skrymmande och en väldigt konstig struktur att redovisa den intervjun i närmare detalj, men som ni märkt hänvisar jag till den intervjun emellanåt när det behövs. Ett sådant tillfälle är nu t.ex.

Kurt talar om att det är stora företag med rejäl omsättning och andra särskilda omständigheter som de rekommenderar en företagsstruktur innefattande bolag på skatteparadis. Bengt Valdemarsson på Utlandsjuristen däremot rekommenderar små och medelstora företag att skatteplanera med hjälp av skatteparadis, och han skriver att det är just medelstora företag som är deras vanligaste kunder. Kurt sade att de inte ofta använder sig av skatteparadis- jurisdiktioner, medans Valdemarsson bygger hela sin verksamhet på dessa jurisdiktioners författningar. Kanske är dessa två representanter från olika rumsrena förhållanden. När jag nämnde Utlandsjuristen för Kurt hade han inte hört talas om dem. När jag sade att de driver sin verksamhet från Gibraltar sade han: "då är det skojar". Gemensamt för dessa två representanter, tillsynes olika progressiva i sina skatteupplägg, är att båda bestämt säger att alla upplägg skall vara lagliga. Valdemarsson skriver: uppläggen skall tåla en juridisk prövning, men bör inte göras synliga för att helt enkelt slippa uppvaktning från skatteverket och eventuella juridiska påföljder. Min poäng är att när de på utlandsenheten talar om att det är svårt att exakt sätta gränsen för vad som är lagligt och inte i vissa upplägg, så skulle eventuellt ett närmare förhållande med skatteplanerare kunna minska felet i upplägg gjorda av "något sånär" lagliga skatteplanerare. Utlandsenheten talar om en stor gråzon för gränsen för vad som är lagligt och lämpligt. Om inte ens de vet det exakt, torde det vara ännu mindre chans för skatteplanerare från den privata sidan att veta det. Tillsammans, genom ökade kontakter, skulle de eventuellt kunna utveckla praxis för vad som är lämpligt och mindre lämpligt. Skatteplanering handlar ju trots allt om att betala så lite skatt i onödan som möjligt, men inte därmed sagt att den måste vara illegal. Kanske skulle de som erbjuder mer progressiva lösningar - mer juridiskt utmanande lösningar – men ändå med ambitionen att hålla sig inom lagens armar, slippa vara just progressiva och utmanande om de mer fick klara riktlinjer för vilka upplägg som är godkända och ej (vilket de också i viss utsträckning

informerar via hemsidan, men skulle kunna informera och utveckla genom närmare kontakter och på så vis eventuellt kunna förebygga fel och även påverka skatteuppläggarna till att välja en lämpligare väg). Det skulle i sådana fall vara för skatteverket att öka sina maktresurser och på så sätt kunna tillämpa svensk skattelagsstiftning på ett enklare sätt. Ett annat övergripande mål för skatteverket är: ett samhälle där alla vill göra rätt för sig. Kanske skulle en ökad kommunikation och kontakt leda till det. Åtminstone torde det vara lättare att göra rätt för sig om man har en mindre gråzon och klarare riktlinjer att förhålla sig till.

Användandet av olika maktresurser

Maktresurser ses som medel eller egenskaper hos en aktör som gör det möjligt för denne att genom belöning till, eller bestraffning av, en annan aktör uppnå sina mål. En förutsättning för makten är att det finns ett ömsesidigt beroende och intresse för varandras egenskaper/resurser bland aktörerna. Utan detta ömsesidiga beroende kan en aktörs egenskap inte ses som en maktresurs och vice versa.

När det gäller användningen av maktresurser finns det två typer av kostnader: dels mobiliseringskostnader och dels användningskostnader. Användningskostnaderna kan i sin tur delas upp i tre kategorier med olika kostnader knutna till sig. Störst kostnad har tvångsresurser som skapar stark negativ attityd mot användaren. Sedan kommer betalningsresurser, vilka tenderar att skapa en kalkylerande inställning. Och minst kostnader är förknippade med normativa maktresurser. De skapar i allmänhet en positiv inställning bland de utsatta.

Om man tittar tillbaka på processen mot ökad transparens bland skatteparadisen verkar det som om målen var högt satta från OECD:s sida från början, och förfarandesättet var inte utarbetat i detalj. Som Torsten sade – man visste inte riktigt hur man skulle förmå skatteparadisen att öppna sig. Tonen var mer bestämd och hårdare i de första rapporterna än i de senare (se den kronologiska utvecklingen i empiridelen och jämför citat presenterade i förförståelsedelen från 1998 och 2000 med de senare citaten i den kronologiska utvecklingsdelen i empiriavsnittet, om ni inte har dem i minnet!). Från USA:s sida sades kort efter terrorattentaten att de kanske kommer att göra allt som står i deras makt för att stänga ner offshorecentrumen. EU uppmanade vid något tillfälle att utplåna skatteparadisen. Sådana uttalanden med den beslutsamheten har jag inte funnit de senaste åren. Istället talar man om ömsesidiga förtjänster av samarbete osv. Och de rekommenderade defensiva åtgärderna mot de icke-samarbetsvilliga paradisen ger en inte hjärtklappning direkt. Samtidigt, vad jag erfarit, börjar det bli några år sedan Italien m.fl. genomförde sina amnestier för att locka hem kapital, och från skatteverkets sida hade de inga förslag på kraftiga åtgärder som borde vidtas och framföras till politiker osv.

Jag har kanske fått fel uppfattning, men av det materialet jag tagit del av, och presenterat valda delar av, verkar tonen mjukna och utvecklingen gå från tvång till ömsesidiga belöningar. I början på OECD:s projekt mot skadliga skattepraktiker verkade det som en självklarhet att skatteparadisverksamheten skulle bekämpas. Ett uttalande i OECD:s rapport från 1998: regeringar kan inte stå passiva när deras skattebaser eroderar tack vare agerandet av stater som låter kapital nyttja deras jurisdiktion på ett sätt som låter skattepliktigt kapital förbli obeskattat, vittnar om självklarheten i att skadliga skattepraktiker skulle bort. Hotfullheten som upplevs från OECD:s sida i och med sådana uttalanden, kombinerade med uttalanden som att: skatteparadis som inte är villiga att samarbeta och implementera transparenta jurisdiktioner kommer att utsättas för kollektiva defensiva åtgärder, samt av EU:s uppmaning: utplåna skatteparadisen!, gick inte skatteparadisen

obemärkt förbi. Dessa defensiva åtgärder upplevdes nog från skatteparadisens sida som farligare än de senare verkade bli. Sex skatteparadis gjorde nämligen utfästelser år 2000, så fort de fick höra om att OECD utarbetade en lista över skatteparadis, om att eliminera sina skadliga skattepraktiker. Det var länder som Bermuda, Cayman Islands, Mauritius och tre andra som det senare skulle visa sig inte tog bort sina skadliga skattepraktiker. Dock fick som sagt vetskaper om att OECD utarbetade en skatteparadislista dem att snabbt vara tillmötesgående. 2002 hade 31 skatteparadis givit utfästelser om att implementera transparens i enlighet med OECD:s krav innan utgången av 2005. I "Skatteparadis" skriver Oskar att hoten från OECD hade fått 35 av 41 skatteparadis att utlova och påbörja förändringarna. Efter det var det, som tidigare nämnt, många som backade ur med hänvisning till att en del av OECD:s egna medlemsländer inte var bättre själva med sin sekretess osv. Poängen är att den skarpa tonen och det målmedvetna arbetet från OECD:s sida verkade förmå skatteparadisen till att bli transparenta till en början. På den här tiden handlade det med om att implementera transparenta system och avveckla skadliga skattepraktiker överhuvudtaget. Det betyder att de inte skulle vara skadliga gentemot något OECD-land. Ett kriterium som knappt ett enda skatteparadis lever upp till än idag 2008 (bara 3 tidigare skatteparadisklassificerade jurisdiktioner har avvecklat sina skadliga skattepraktiker så att de inte längre bedöms skadliga för OECD:s medlemsländer, och således inte heller uppfyller kriteriumen för att bli klassificerade som skatteparadis). Observera att de samarbetsvilliga skatteparadisen trots allt bara skrivit på informationsutbytesavtal med ett par OECD-länder. Det gör dem ju inte mindre skadliga för de övriga OECD-länderna.

Detta gör att jag vill klassificera interaktionen mellan skatteparadisen och OECD under det första knappa decenniet av OECD:s projekt (startade 1996) som exploatering, i enlighet med Korpis maktresursmodell. Exploateringen uppstår då OECD använder sig av tvångsresurser såsom hot om bestraffningar, medan skatteparadisen svarar med att följa OECD:s vilja, dvs. med belöningar. Detta skulle enligt teorin skapa en stark negativ inställning hos den underlägsne. Kanske var det den som kom upp med tiden i uttalanden som det från Cayman Islands, efter att britterna satt press på dem (i egenskap av kronkoloniatör av dem) med att: de inte tänkte stödja någonting som kunde förstöra för deras finansindustri. Och de hade ju fått anledning till att komma med motgifter. Det var inte bara så att OECD-länder själva hade kvar sin sekretess, utan Storbritannien hade vissa typer av obligationer på den såkallade "eurobondmarknaden" som de lyckats undvika att reglera och beskatta i enlighet med OECD:s förpliktelser, samt att bevara deras eurodollarmarknad fri från skatt. Ytterligare föreställer jag mig att skatteparadisen inte upplevde hoten om kollektiva defensiva sanktioner mot dem som så farliga längre. Hoten blev antagligen ihålliga till slut, de verkar ju inte ha skadat skatteparadisen i någon större utsträckning i alla fall. Kanske kände OECD sig genomskådade och lite handfallna när skatteparadisen tog ton och satte sig på tvären. Kanske fick detta dem att använda andra maktresurser sedermera.

Efter 2003 hände nämligen inte så mycket med skatteparadisens väg mot transparens. OECD verkar ha mjuknat. I princip inget skp eliminerade sina skadliga skattepraktiker tillfyllest till 2005, ändå fortsätter OECD att rapportera framgångar i deras rapporter och skrivelser. Bara tre skatteparadis är svartlistade. Det betyder att 35 skatteparadis betraktas som samarbetsvilliga. På vilka grunder då kan man fråga sig? Enda anledningen till att de är på de vita listan är för att de lovat att bli mer transparenta. Men framstegen är ju, får man trots allt säga, väldigt små. Vissa skatteparadis har varit på den vita listan under hela 2000-talet, men i princip inte gjort något för att bli mer transparenta, annat än att lova att bli det!

Detta faktum får mig att göra två klassificeringar för att beskriva interaktionen efter 2003. Dels har vi de som går med på utbyte av information i byte mot andra förmåner, dvs. ett ömsesidigt belönande och således en interaktion under klassen byte. Andra verkar inte vara villiga att ge upp sin sekretess med mera, ens vid möjligheten att erhålla andra förmåner i gengäld. Eftersom de inte erhåller dessa belöningar om de inte vill samarbeta finns det ingen kategori i Korpis modell som beskriver förhållandet. Däremot väljer jag att klassificera denna relation under kategorin exploatering – där OECD är de som använder sig av belöningsresurser och skatteparadisen är de som använder sig av bestraffningsresurser, dvs. förhållandet är omvänt i relation med vad det var under första delen av OECD:s projekt.

Vad ger mig rätten till en sådan klassificering? Att från OECD håll bedöma 35 skatteparadis som samarbetsvilliga och inte listade för sanktioner är rena belöningen till dessa stater. Att vidare fortfarande skramla om defensiva åtgärder för de svartlistade, känns som att möta en revolverman med penna och papper. De defensiva åtgärder som OECD rekommenderar, och som jag redovisat i empiridelen, skrämmer ingen. Vidare är det åtgärder som de själva inte arbetat fram, utan som de iakttagit en del av deras medlemsländer nyttja under årens gång, och som OECD som sin enda insats rekommenderar att fler av deras medlemmar skall tillämpa i koordinerad regi. Utefter omständigheterna känns detta som symboliska straff, utan reell verkan, och sådana metoder kallar jag rena rama belöningen för de icke samarbetsvilliga skatteparadisen, med tanke på vilken skada de åsamkar OECD- länderna i gengäld.

För att en interaktion skall klassificeras som exploatering krävs att de dominerande använder bestraffningsresurser gentemot de dominerade. Falska avtal som ger intrycket av att skatteparadiset ifråga är samarbetsvilligt, men att inte gör något som gör dem mer transparenta är rena bestraffningen till det "godtrogna" OECD. Och även de som skriver informationsutbytesavtal gör det med en och en. Det är att förleda utvecklingen i alla evighet, utan att vara särskilt samarbetsvilliga.

Man skall inte glömma att det handlar om små stater som möjliggör penningtvätt, enorm skatteflykt, instabila finansmarknader osv. för de stora staterna inom OECD som är själva källorna till allt kapital. Skatteparadisen säger att det är OECD- länderna som har problem med sina medborgare som flyr deras skatter, och att de själva bara agerar på ett lagligt, och för sig själva rationellt, sätt. Det må hända, men att erbjuda kapital sådana underlättningar som skatteparadisen gör, är att undergräva OECD- ländernas rätt till att fungera som autonoma stater med egna skattelagar osv. Jag håller med skatteparadisen om att var stat har rätt att besluta över sig själva. Men att erbjuda säker skatteflykt för andra staters medborgare och kapital, är att göra intrång på de senares rätt att besluta över sig själva. De måste kunna tillämpa sina skattelagar utan att andra stater likt medbrottslingar erbjuder sekretesskydd och annat för att gömma skattepliktigt kapital. Med det i åtanke tycker jag utvecklingen gått till att endel, eller egentligen de flesta, skatteparadisen exploaterar OECD- länderna.

Konflikt, byte och växelkurs

Maktresursmodellen menar att det är mycket troligare att bestraffning tillämpas av parten med starkare maktresurser än den med de svagare. Omvänt är det troligt att den svagare finner sig i den starkares vilja och belönar honom genom sin lydnad. Så uppstår ett exploateringsförhållande.

I konflikt däremot är det troligare att båda parter har jämnstarka maktresurser. Konflikt innebär att två parter tillämpar bestraffningsresurser mot varandra. Det sätter förhållandet mellan OECD och

skatteparadisen i en intressant sits. Konflikten handlar i grund och botten om en dispyt om växelkursen för varandras tjänster. När båda är nöjda med den blir det en situation av byte – båda belönar varandra. Men vid öppen konflikt finns ingen förnöjsam part.

Det är lätt att tro att detta betyder att det inte finns någon konflikt mellan OECD och skatteparadisen. Det är nog snarare som så att den är av mer latent natur nu, det finns så att säga en intressekonflikt, men som inte är en öppen konflikt i nuet. Skatteparadisen verkar få sin vilja igenom medelst att fortsatt bedriva sin verksamhet mer eller mindre utan hänsyn till OECD:s, i alla fall ursprungliga, vilja. Med tanke på att skatteparadisens verksamhet inte på något allvarligt sätt hotas av OECD, får jag nog säga att det är OECD som belönar skatteparadisen med sin lydnad. Därmed inte sagt att de är nöjda med växelkursen. Växelkursen i det här sammanhanget är informationsutbytesavtalen. Vad skall det kosta för OECD att göra skatteparadisen transparenta? I ett underläge får den underlägsne ta det minst sämsta erbjudandet. Att långsamt och åter långsamt blir mer transparenta, en efter en, gentemot ett efter ett OECD-land, torde i det här sammanhanget tolkas som det minst sämsta alternativet ur OECD:s ögon. Deras verkliga vilja måste nog dock ses som att har varit att avveckla de skadliga skattepraktikerna helt och hållet hos skatteparadisen senast 2005. Enligt teorin skulle det faktum att OECD verkar acceptera den långsamma utvecklingen mot transparens tyda på att de accepterar den växelkursen. Då blir förhållandet definitionsmässigt ett byte. Förvisso sker ju ett byte, i långsam takt men ändå, i form av sekretessen i gengäld mot andra avtal. Men ur ljuset av hur utvecklingen artade sig, vilka mål man hade från början osv. så bär det emot att karakterisera förhållandet som ett byte. Det faktum att alla skatteparadis (förutom de tre) fortfarande tillämpar sekretess gentemot de flesta OECD-medlemmarna, och att OECD någorlunda verkar ha accepterat det, får mig att karakterisera interaktionen som en exploatering. OECD går i praktiken med på det sämre läget nu- det är åttlydnad och således belöning. Skatteparadisen får fortsätta att tömma OECD-medlemmarnas skattebaser på många miljarders euro. Det bara måste ses som en bestraffning. Och ur detta ljus blir interaktionen således karakteriserad av exploatering.

Att få USA ordentligt engagerade igen efter deras val 2009, är nog den maktresursen OECD önskar förvärva. Det är antagligen vad som behövs för att ur denna teorins synvinkel byta underläge mot överläge i förhållande till skatteparadisen.

Utvecklingen ur maktresursernas kostnadsperspektiv

Ett annat sätt att se på utvecklingen är att se på den ur de olika kostnadsalternativen. Tvångsresurser i form av hot om koordinerade sanktioner, svartlistning och USA:s uttalanden om att använda sin makt till att stänga igen skatteparadisen osv. kan sägas vara den främsta resursen OECD använde sig av till en början. Sedan övergick det till belöningsresurser i form av gentjänster gentemot de skatteparadis som kunde tänka sig att skriva bilaterala skatteavtal. Normativa maktresurser omfattande fördelning eller manipulation av symboliska belöningar och försakelser kan nog sägas varit förekommande under hela projektets gång i form av möjligheten till att vitlistas och klassas som samarbetsvillig, och således inte vara föremål för sanktioner. En klassificering som samarbetsvillig kan antagligen i sig vara en tvättning av ett finansiellt centrums renommé.

Som tidigare nämnt följer ovan ordning kostnadsstorleken från högst till lägst. Det betyder att rationella aktörer som OECD t.ex. har att vinna av att omvandla tvångsresurser till normativa maktresurser. För ett ögonblick tyckes det vara precis vad som gjorts, men då drar man en förhastad slutsats. Till viss del kanske det var strategiskt att sluta med det upplevda tvånget, ty skatteparadisen

anklagade OECD för att själva inte vara samarbetsvilliga och att vara diktatoriska över vad som skulle ske. Den kritiken tog OECD till sig. Kanske tänkte de att det var ett smart drag att i mer eller mindre samråd komma fram till lösningarna. Men historien säger oss att efter övergången till den mer öppna attityden så förlorade OECD kontrollen över utvecklingen. Vad det beror på har vi tidigare filosoferat kring. En sak som konstateras bör är att omvandlandet av användandet av tvångsresurser till betalnings- och sedan förmodligen normativa resurser var inte lyckad, oavsett om det var planerat eller ej.

Förutsättningen för ett sådant omvandlande är en så att säga vunnit strid med tvångsresurserna till hjälp. Kanske var tvången inte tillräckligt övertygande, kanske identifierade skatteparadisen USA utgöra auktoriteten, och därför tänkte att det räcker med att skriva skatteavtal och vara tillmötesgående med dem. Troligen hade det behövts mer långtgående tvång gentemot skatteparadisen, och troligen hade OECD behövt USA:s stöd i dessa aktioner. Hade ett tiotal skatteparadis från början förmåtts att avveckla sin sekretess och sina skadliga skattepraktiker hade kanske läget varit annorlunda och helt enkelt redo för en omvandling till betalningsresurser och normativa resurser. Förmånerna till dem som avvecklade sin sekretess hade i och för sig kunnat vara stora, men bara gällt dem som helt neutraliserade sina skadliga skattepraktiker. Men för att så skulle ske, var det nog tvunget att ha utövat sådant tryck på skatteparadisen att de mer eller mindre tänkte att samarbete var enda vägen för dem att gå. Då hade man antagligen kunnat växla från tvång till betalning/belöning och till sist till normativa symboliska belöningar i olika former successivt och utan att förlora greppet över utvecklingen. Det hade inneburit högre kostnader till en början, men sedan, efter omvandlingsprocesserna, lägre kostnader fast med bibehållna fina resultat.

Om man nöjer sig med de till synes reviderade målen att vart och ett skatteparadis i sinom tid förhandlar bort sin sekretess med ett OECD-land i sänder, så är i och för sig den nya strategin lyckad, men om man önskar att göra alla skatteparadis transparenta inom säg en 5 års tid bör man nog ta ett steg tillbaka och se över möjliga tvångsresurser igen. Några lyckade sanktioner med USA i förgrunden hade säkerligen fått fart på utvecklingen igen och fler skatteparadis hade kunnats förmå att följa Barbados, Maldivernas och Tongas exempel – att avveckla sina skadliga skatteregimer, och således undvika skatteparadisstämpeln.

Slutligen passar det med att citera ett stycke ur teoriavsnittet: "Byte kan sammanfattande sägas vara olika nyttigt, samt olika tillfredsställande, och sist men inte minst olika fritt eller påtvingat; allt beroende på skillnaden i maktresurser kompanjonerna emellan."

Identifiering av övriga omvandlingsprocesser av maktresurser

Mycket står att vinna i att slippa använda maktutövning under former som kan väntas utlösa konflikter. Maktutövningskostnader minimeras om man ordnar det så att allt sker efter ens vilja mer eller mindre av sig självt. Till förfogande står ytterligare tre omvandlingsprocesser utöver den nyss genomgångna. Den senare går under titeln Medvetandet – då det just handlar om att gå från påtagligt tvång, via belöningar som styr den andres handlingar, till de normativa och symboliska motiven. Som påtalat kunde just det att få skatteparadis att själva vilja rentvå sitt renommé som finansiella centren, och pålitliga framtida alternativ till den kritiserade klassiska skatteparadisverksamheten, skötas via klassificeringar av skatteparadisen i olika nivåer från OECD:s sida. Något som också gjorts, men som kanske skulle kunna göras med hårdare krav på att bli vitlistade, samt att eventuellt införa fler nivåer i betygssystemet.

Nu tittar vi på de övriga omvandlingsprocesserna.

Mobiliseringskanaler

Här är OECD som internationell organisation en mobiliseringskanal som i sig själv underlättar kollektivt handlande. Mycket riktigt syftar och uppmanar OECD hela tiden till samkoordinerade förhållnings- och tillvägagångssätt. Det nordiska samarbetet är ytterligare en sådan kanal. Istället för att en och en förhandlar i tur och ordning med olika jurisdiktioner, kunde flera länder skrida till målet snabbare än utan ett sådant samarbete.

Skatteparadisen å sin sida minns vi 1998 startade en världsomspännande lobbyorganisation för deras gemensamma intressen. Och på den privata sidan finns mängder av mer eller mindre kommersiellt orienterade sammanslutningar som informerar om offshoreverksamhet och dess spridning. En sådan är (eller kanske var) Offshore Profit Center International - en internationell online- organisation vars verksamhet sköts från Venezuela men som bara kan nås via Internet. En intressant detalj är att denna organisation inte längre går att finna på nätet. Samma gäller flera andra privata organisationer inom samma domän. De verkar försvinna, medans andra ploppar upp i dess ställe. Jag har ingen bra förklaring till varför. Kanske finns det instrument från OECD håll som jagar sådana här organisationer för att försvåra deras verksamhet. Många profiler vill antagligen inte har ljus på sig från skatteverk runt om i världen, utan bara från välbemedlade investerares strålkastare. Offentligheten får därför kanske kompromissas efter ett tag.

Tillbaka till mobiliseringskanalerna. Skatteplanerare och revisionsbolag osv. med breda kontaktnät och kompetenser inom alla jurisdiktioner runt om i världen kan också ses som organisationer som förenklar kollektivt handlande. För ju närmare skattmasarna kommer skattesmitarna, desto mer sofistikerade och internationellt planerade upplägg eftersträvas, och erbjuds.

Institutionalisering av makt

är en annan omvandlingsprocess. Via investeringar kan maktresurser användas för att strukturera villkor för och situationer i vilka handlande och beslutsfattande äger rum, samt så kan institutionella strukturer för beslutsfattande och konfliktlösning skapas. Med andra ord kan man genom investeringar i nuet för framtiden bestämma kontexten och villkoren för beslutsfattande till sin fördel, på ett sådant sätt att belöningar och bestraffningar fördelas ojämnt mellan olika parter.

Cash is king! På skatteparadisen har det visat sig att privata aktörer och statliga tjänstemän och lagstiftare går hand i hand! De juridiska och strukturella villkoren som möjliggör förmering av kapital i framtiden bestäms i nuet. Vilka som verkar ha mest inflytande på skatteparadisens verksamhet är knappast Västvärldens stater och organisationer som OECD osv. Tvärtom är det västvärldens kapitalister som via sina kapitalstarka investeringar i tillmötesgående stater lägger grunden för framtida villkor för deras kapital.

Andra tänkbara investeringsmöjligheter för att institutionalisera makt är via internationella eller varför inte överstatliga domstolar. Den som kan få med sig andra stater på sådana sammanslutningar torde också kunna bestämma kontexten och villkoren för beslutsfattande till sin fördel. EU:s initiativ med att Luxemburg m.fl. måste harmonisera sig med övrigas skattesystem kan kanske vara ett sådant exempel med straffliga påföljder för den som protesterar. Cypern och Malta är två andra EU medlemmar och skatteparadis som borde kunnas kontrolleras inom ramen för gemensam skatterätt osv.

Om man backar ett steg och tittar längre bak i strukturerna kan man, som i och för sig tidigare nämnt, se skp som oaser för starka marknadsresurser där en elit styr ön i sin anda. Men om vi blickar vidare och tänker oss att man i västvärlden i sin helhet fördelar makt på samma basis som de politiska valen – där var och en har en röst, lika mycket värd – hade onekligen majoriteten velat stoppa offshore- verksamhetens urholkning av nationernas rikedom. Marknadsaktörer i Sverige t.ex. har via lättillgängligheten till skp kanske inget emot dem då de tjänar deras intresse: att generera vinst, varför man bör se skp som deras institution och kontext som tjänar deras intressen. Skatteverket å sin sida bör i det här sammanhanget ses som medborgarnas institution som försöker leva upp till medborgarnas, via politikernas, förmedlade intressen. Och häri ligger egentligen hela förklaringen till konflikten. Det handlar om en intressekonflikt med kapitalstarka marknadsaktörer på ena sidan, och nationalstaternas och folkflertalets vanliga medborgare på den andra.

Föregripande reaktioner

Den tredje omvandlingsprocessen rör föregripande reaktioner.

”Maktresursmodellen pekar på att främjandet av föregripande reaktioner kan ses som en viktig investeringsstrategi för att göra användningen av maktresurser mer ekonomisk. En betydelsefull aspekt i detta sammanhang är trovärdigheten hos hot om bestraffningar. Kostnaderna att använda påtryckningsresurser kan sänkas avsevärt om hot är effektiva. Användare av maktresurser har därför skäl att investera för att öka trovärdigheten av hot, t.ex. genom att binda sig att verkställa hotet och genom att statuera exempel.”¹

I det här sammanhanget måste jag återigen säga att OECD:s hot om sanktioner, även påtalade från det nordiska samarbetets sida, men aldrig iscensatta, är ett misslyckande. Som sagt fick det fart på skatteparadisen till en början då flera av dem verkade vara rädda för att överhuvudtaget identifieras som skatteparadis. Nu känns sådana utsagor utvattnade. De enda defensiva åtgärder jag funnit med ordentliga eftersmak för skatteparadisen, är de skatteamnestier Italien m.fl. i olika omgångar erbjudit sina medborgare för att locka hem kapital. Fortfarande är det dock så att OECD och även Norden med jämna mellanrum hotar om defensiva åtgärder riktade mot de icke-samarbetsvilliga jurisdiktionerna. Hot om hårdare redovisningskrav på företag med anknytning till skatteparadis osv. är i min mening meningslösa. Visst, de fullföljs säkerligen av respektive OECD-medlem, men andra krafttag och starkare sanktioner, med statuerade exempel, skulle säkerligen få fart på utvecklingen mot transparenta jurisdiktioner. Min poäng är att det inte är idé att hota om åtgärder som inte skrämmar ”förbrytarna”.

Skatteparadisen å sin sida verkar fullfölja sina hot. Många av dem spelar på att de inte går med på utvecklingen mot ökad transparens om inte alla andra konkurrenter gör det med – något som de också följer upp med att inte ta bort sin sekretess och skadliga skattepraktiker.

Medvetande

Den fjärde omvandlingsprocessen var som sagt den om att påverka andras medvetande så att deras handlingar styrs därefter, och i enlighet med den dominerande partens intressen. Den extremaste formen av detta står Utlandsjuristens Bengt Valdemarsson för på deras hemsida och i hans bok ”Skatteplanera för den nya ekonomin”. Bengt Valdemarsson försöker där inte enbart styra andras

¹ Korpi, s. 77- 78

handlande via belöningsresurser, utan via normativa resurser också. Hans bok ger sig onekligen inte bara in på vilka ekonomiska förmåner man kan erhålla via hans expertis, utan en stor del handlar om att ideologiskt marknadsföra och sanktionera sina skatteupplägg.

Detta citat belyser det. Märk att boken heter skatteplanera för den nya ekonomin, men att, som han själv säger, den ideligen återkommer till skälen till att skatteplanera. Dessa skäl är långt ifrån bara ekonomiska utan ideologiskt förankrade i många fall. T.ex.

”(I boken)... ges direkta exempel på skattelösningar, men hela tiden förs ett resonemang om skälen till att skatteplanera. Varför man har en plikt mot sig själv och sina anställda att skatteplanera. Varför det är bra för samhället i sin helhet.”¹

Med detta uttalande blir det som en samhällelig plikt att skatteplanera. Den förminskas inte direkt i följande citat:

”Sveriges ekonomi är på väg att bli mycket bättre, men det leder inte till att arbetslösheten sjunker nämnvärt. Detta beror på ett systemfel. Det beror inte på att det behövs färre arbetande människor i den moderna världen. Det finns massvis av saker som behöver göras i Sverige, men mängder av människor försörjs genom den skatt, som andra måste betala. I en friare marknad och i ett flexiblare samhälle skulle sakerna kunna jämnas ut varandra. Det skulle finnas arbete i stort sett till alla arbetsföra och de skulle söka sig till dessa arbeten.”²

Som läsaren ur förförståelsedelen kan påminna sig om går det på så här ganska mycket. Ytterligare exempel är:

”Sverige är ditt, inte statens eller skattemyndighetens!”³

”Skatteparadisen existerar för att de behövs”⁴

Efter ideologiska motiv till skatteplanering via skatteparadis blir resonemangen mer av praktisk natur. Vem som bör skatteplanera osv.:

”För den som vill är det rätt enkelt att sänka skatten till en rimlig nivå på ett i det närmaste riskfritt och lagligt sätt. Detta under förutsättning att man arbetar internationellt.

Offshorebolag är användbara på många sätt, även för dem som bor i Sverige - dock är bolagen inte lämpade för affärsverksamhet inom Sverige. Men har affärerna internationell karaktär kan offshorebolag fungera bra, speciellt om de har en momsagent. De är inte illegala i något avseende, och det går att undvika eller minska beskattningen i Sverige, även utan att tillgripa anonymitetsskyddet.”⁵

Ideologiskt marknadsföra Valdemarsson sina idéer till kunderna - så att de känner att de gör det rätta. Praktiskt ger han tips och exempel på vilka som kan tjäna på skatteplanering via skatteparadis. Det handlar således om en omvandlingsprocess där han försöker gå från belöningsresurser till normativa resurser för att påverka handlandet hos mer tveksamma kunder. För alla näringsidkare är kanske

¹ <http://www.ujoffshore.com/specifikt-svenskt/kmf-forord.htm> 08-01-03

² <http://www.ujoffshore.com/specifikt-svenskt/kmf-forord.htm> 08-01-03

³ Ibidem

⁴ Ibidem

⁵ <http://www.ujoffshore.com/specifikt-svenskt/kmf-forord.htm> 08-01-03

skatteparadis och offshoreverksamhet inte tillräckligt tilltalande företeelser i sin egenskap av att de är skatteeffektiva. Ett annat moraliskt samvete kanske står i vägen. Detta kan vara målen med sådan normativ propaganda som Valdemarsson ger uttryck för.

Betalningsresurser, t.ex. i form av besparad skatt, är mer kostsamma än normativa resurser. Den som handlar på ett sätt och inte på ett annat, pga. ideologiska och symboliska skäl, torde kosta mindre för revisionsbolaget att få att handla på deras förespråkade sätt, om det nu är i enlighet med kundens ideologi. Detta gäller i synnerhet de företagare som är moraliskt mer tveksamma till skatteflykt medelst skatteparadis – dem får man antagligen locka med mer betalningsresurser – pengar – än vad man behöver med andra, vilket kanske innebär att man måste dra ner på arvudet för sina tjänster osv.

I boken och på hemsidan går han också igenom fördelar med länder såsom Malta och Cypern när det gäller en framtida emigration. Emigration är nämligen ett nödvändigt förfarande för att som privat företagare kunna tillgodoräkna sig de genom skatteuppläggen uppskjutna (i Sverige) skattepliktiga vinsterna.

Boken finns i sin helhet upplagd för *gratis* nedladdning på hemsidan! Inte ens OECD ger ut sina senare rapporter gratis!

Hannah Arendt

Först Gaventa och sedan Korpi; båda presenterar till slut maktens möjligheter på ett medvetandestadium. För Arendt har makt dock inga andra stadier. Makt är inget annat än kollektiva medvetanden. Detta ger oss ett alternativt sätt att se på framtiden när det gäller skatteparadisfrågan. De tidigare teoretikerna, och mitt, utifrån deras teoretiska hållpunkters resonemang, pekar på en återgång till våld, auktoritet, styrka och kraft i befallning osv. som lösning för att återfå kontroll över utvecklingen för OECD:s del. Kanske är lösningen snarare att fortsätta de omvandlingsprocesser som kunnat skönjas – mot ett grepp om aktörers medvetanden.

Skatteparadisen verkar ligga en bra bit framme när det gäller medvetandeprocesser. Slår man på internet finner man otaliga missionärer som vill kolonisera läsarens medvetande. Ett starkt exempel på det fann vi i Utlandsjuristens fall.

Folkmeningen är makt, men ett omedvetet folk är lika mycket det ett uttryck för makt, fast i händerna på de fåtalet medvetna. Förslag har förts fram i USA om att man inte skall investera fackförbundsmedel och pensionsfonder i företag med anknytning till skatteparadis, eller ge dem offentliga kontrakt osv. I Sverige känns en sådan debatt avlägsen. Men varför inte använda ekonomernas egna dogm: konsumenten visar sin vilja och sina preferenser genom sina konsumtionsval. Låt allmänheten veta vilka företag - IKEA, Tetra Pak osv. som bedriver skatteflykt. Opinionsbildning är ett grepp som miljöaktivister inte varit sena att tillämpa, men som överhuvudtaget inte finns beträffande det oegentliga i progressiv skatteplanering i Sverige. Genom t.ex. rangordningar från skatteverkets del av revisionsbolag – hur progressiva skatteupplägg innefattande skatteparadis osv. de tillämpar – skulle en allmän opinion kunnas ge chansen att påverka skatteparadisutvecklingen, långt ifrån OECD:s kostymer, konferenser och projekt.

Arendts maktbegrepp ger oss med en mer filosofisk- lingvistisk syn på processen mot ökad transparens. Makt och våld är konträra begrepp. Observera att våld nu inte i första hand betyder

fysiskt våld, utan även andra betingelser. Att, som jag diskuterat för OECD:s del, gå tillbaks till en mer tvångsinriktad strategi gentemot skatteparadiserna, vore enligt Arendts syn på makt helt enkelt ge den ifrån sig i det långa loppet. Hon menar nämligen att med våldet kan makten hos måltavlorna undertryckas och göras latent. Men våldet leder inte till makt, utan är snarare ett bevis på förtyndande makt. Maktövertaget (i vanlig språklig bemärkelse) kan upprätthållas med våld en tid. Våldet åsamkar dock ett större och starkare motstånd mot våldsförövarna än vad vore fallet utan våldsbruk. Med tiden leder opinionsbildningen alltid till tvivel över sin egen rättfärdighet hos våldsmakarna. Detta är att makten bryter ner och segrar över våldet. Våldet är instrumentellt och skulle kunna verka i evighet om det inte vore för att det alltid står påverkbara människor bakom alla instrument.

Om vi applicerar det här resonemanget på OECD:s möjliga utveckling i skatteparadisfrågan, torde det vara användarna och tillhandahållarna av skatteparadiserna som skulle få mer makt på sikt genom ett bemötande av våld nu. De skulle säkerligen svetsas samman starkare och bli ännu mer motiverade i sin verksamhet. Något som på sikt kanske får motsatt effekt gentemot vad som var tanken från början genom ett ev. mer tvingande inslag från OECD:s sida.

Motiv och vilja att styra pengar till skatteparadis är makt i sig, och kommer inte att försvinna medelst ett bemötande av våld. Våld kan bara förtrycka kanalerna och möjligheterna till skatteflykt, medans fenomenet progressiv skatteplanering växer fram igen när våldet inte är verksamt längre, eller felriktat, eller när våldsmakarna inte längre kan rättfärdiga sitt våldsbruk. Dessa tankar implicerar att skatteparadis- verksamheten alltid kommer att existera om den bemöts med våld. Skillnaderna över tid kommer bara att utgöras av fluktuationer i omfattningen av verksamheten. Endast genom en påverkan på folkmeningen – Arendts maktbegrepp – kan skatteparadisverksamheten rent teoretiskt helt och hållet försvinna. Något som i praktiken dock torde vara väl så svårt att genomföra!

Nu är ju inte våldsutövningen den väg OECD slagit in på, utan faktum är att förhandlingar med skatteparadiserna sedan början på 2000 talet sketts via kommunikation och en uttryckt önskan om samförstånd framom tvång. Om önskvärda mål kan uppfyllas via en sådan kommunikativ approach är resultatet av ett sådant tillvägagångssätt mycket mer hållbara än under tvång, eftersom makten konsolideras runt det gemensamt valda tillvägagångssättet snarare än att skapa en undertryckt opinion. Vad jag kan se som lite problematiskt med ett sådant tillvägagångssätt är att makten inte bara verkar åt ett håll - som en messias som bara koloniserar skatteparadisrepresentanternas medvetanden - utan lika mycket påverkas antagligen OECD:s representanter och bakom dem stödjande regeringar, skatteverk osv. i de här frågorna.

Den nöjsamhet som kunnat skönjas i och med uttalanden som bl.a. detta: "framgång har nåtts, och vi ser fram emot att fortsätta arbetet på den inslagna vägen" hos OECD över de förhållandevis små faktiska framgångar som nåtts, är kanske ett resultat av en sådan påverkan. OECD m.fl. har kanske fått insyn och börjat hysa empati för skatteparadisens situation (vilket de faktiskt med skriver i någon rapport) och motstånd. Fördömningar av skatteparadisverksamheten i likhet med de som fanns i OECD:s första rapporter, återfinns inte i de senare. Torsten Fensby talar om faktiska framgångar med OECD:s och även Nordens projekt, positiv respons och bra bemötande bland skatteparadiserna, och på utlandsenheten fanns det framtidshopp om att sekretessverksamheten skulle försvinna tids nog. Någon självkritisk bild över OECD:s projekt och faktiskt uppnådda resultat har jag inte stött på. Enda kritiken jag funnit riktad mot OECD är sådan från skatteparadiserna om att

de är egocentriska, skall sköta sig själva snarare än att bara kör över skatteparadiserna osv. Även denna typ av kritik verkar ha stagnerat med tiden. Kanske är detta ett resultat av den mer kommunikativa maktapproachen som slagits in på. Faktum är ju att många skatteparadis var med om att utveckla tidsplan och implementeringssätt för processen mot ökad transparens, och nu verkar det som att kraven på den utvecklingen inte är annan än att det räcker för skatteparadiserna att förhandla om sin sekretess på en marknad med OECD- länderna som budgivare. Detta är annat än att alla "vita" skatteparadis skulle eliminerat sina skadliga skattepraktiker sista december 2005. Men som sagt, en återgång till en mer hårdför tvingande hållning från OECD vore kanske ett bevis på förtyndande makt. Och den maktbildning som ändå skett via det mindre instrumentella och mer kommunikativa förhållningssättet skulle då kanske vara förlorad. Motstånd och mindre konsensusbildning kring framtiden skulle antagligen bli resultatet. Det vore de facto att gå några steg tillbaka i utvecklingen.

Sammanfattande

,i kunskapen vunnen ur de tre teoretiska perspektivens appliceringar på problemområdet, kan sägas att det samtida valet för OECD:s, och de nationer de företräder, vidkommanden handlar om att förhålla sig till följande fråga och därpå alternativa tillvägagångssätt:

1. Är man nöjd med dagens utveckling?
2. Om ja, då handlar det om att fortsätta sitt arbete i likhet med den senaste tiden, och att försöka upprätthålla utvecklingen genom att få med USA:s nästa administration i engagemang kring en världsomfattande princip kring informationsutlämning.
- 3.1 Om nej, då finns det två tillvägagångssätt där båda naturligtvis underlättas av USA:s ev. framtida engagemang. Det ena är att återgå till ett mer instrumentellt förhållande gentemot skatteparadiserna, och helt enkelt mobilisera tvångsresurser tillräckliga för att få dem att rätta sig.
- 3.2 Det andra är att med klart större engagemang och emfas fortskrida på den inslagna vägen med ett kommunikativt förhållningssätt där samförstånd är ledstjärnan för utvecklingen.

På nationell nivå är detta också ett möjligt förfarandesätt för det svenska skatteverket – att i större samråd utveckla praxis kring redovisningssätt och skatteupplägg osv. Tidigare verkar just det svenska skatteverket haft en mer instrumentell förhållning till revisionsbolag och bolag med anknytning till skatteparadis, där framgångsmetoden verkar baserats på att jaga misstänkta smitare och tvinga fram uppgifter osv., snarare än att i samråd försöka utveckla och sätta gränser för skatteuppläggen.

Sist men inte minst finns möjligheten att skapa opinionsbildning bland allmänheten genom att upplysa dem om problemen och att t.ex. ge möjligheter till samhällsmedborgarna att utföra aktiva konsumentval i sina dagliga liv. Folkflertalets vilja är nämligen en mäktigare makt än minoritetens vilja i längden (enligt Arendt). Passivitet från allmänheten, dvs. ickehandlandet, är till sin konsekvens ett medgivande till det man egentligen, om man vore medveten om omständigheterna, inte vill ska råda. Detta är lika med att ge bort makten från folkflertalet, till minoriteten.

Tidigareforskning

Tidigareforskning är något man i vanliga fall brukar lägga i början av en uppsats. Jag väljer att lägga den här, eftersom jag under största delen av mitt arbete inte kunde ta del av relevant tidigareforskning på området – då den första relevanta vetenskapliga artikeln publicerades i december 2007. Det är precis den artikeln jag talar om som Torsten nämnde i intervjun. Del ett publicerades i december, medans del två, den näst sista delen, publicerades i januari 2008. Således hade jag i princip skrivit färdigt uppsatsen innan jag kunde ta del av dessa artiklar. Därför blir det på något sätt logiskt och mer rättvist att förlägga dem här. Den tredje delen i artikelserien om internationellt skattesamarbete är planerad att publiceras i februari 2008¹, men har i skrivande stund inte kommit ännu. Därför faller den utanför tidsramen för min uppsats. Den handlar om en ökad transparens i förhållande till internationell korruption, några eventuellt vägledande domar inom skattemål där olika länder dömer sina respektive medborgares skattesmitning i andra länder, och behandlingen av två OECD- rapporter från 2007², varav den första ”Tax Co- operation: Towards a Level Playing Field – 2007” är en av deras stora rapporter om uppföljningen av skatteparadisfrågan. Denna rapport har jag bara tagit del av i fragmentariska utklipp publicerade på hemsidan. Det är nämligen så att den fortfarande kostar en väsentlig summa pengar att köpa. Den andra rapporten handlar om framsteg i processen mot ökad bankinformation i skattehänseende. Den har jag i sin helhet tagit del av, men den bidrar inte så mycket till uppsatsen. Vi får hoppas att utelämnandet av del tre av artikeln inte innebär att allt för mycket relevant material går förbi uppsatsen.

Då artiklarna stämmer väldigt bra överrens med mina egna resultat, presenterar jag bara intressanta komplement till min egna undersökning. Den misstroende läsaren hänvisar jag till egen läsning av artiklarna för verifiering av överrensstämmelse. Under presentationen av artiklarna sticker jag in med kommentarer och reflektioner där det påkallas. Slutligen återanknyter jag till frågeställningarna på ett sätt som ämnar ge så rättvisa svar som möjligt på dem.

Artikeln ”International Tax Cooperation”

Del 1

Det är det internationella arbetet genom OECD, och andra som försöker lösa globaliseringsproblemet, som undersöks i Spencers och Sharmans artikel³. Jag använder artikelns egna rubriker nedan.

Icke samarbetsvilliga skatteparadis

Bara tre skatteparadis återfinns på denna OECD:s lista över icke samarbetsvilliga skatteparadis, nämligen Andorra, Liechtenstein och Monaco⁴.

På deras lista över alla skatteparadis har de inte formellt lagt till någon av de jurisdiktioner som de nämnde som finansiella centren 2004, såsom: Dubai, Hong Kong- Kina, Macao- Kina, Malaysia, Singapore och Uruguay¹.

¹ Spencer, David & Sharman, J.C. (2008, januari). International Tax Cooperation – part 2. *Journal of International Taxation*. s. 2

² Ibidem

³ Spencer & Sharman, del 1

⁴ Spencer & Sharman, del 1, s. 2

Status på OECD:s arbete för informationsutbyte

2005 rapporterade OECD att många informationsutbytesavtal är under förhandlingar. Sedan dess har inte många avtal skrivits dock. Informationsutbytesavtals- lösningen på skadliga skattepraktiker implementeras, om än långsamt.²

Man kan indela de ursprungliga 41 skatteparadisen i fyra grupper baserat på respektive jurisdiktions inställning till informationsutbytes- avtalsskrivande. En grupp utgörs av de som fullständigt negligerar OECD:s initiativ. De övriga tre differentieras beroende på deras attityd gentemot principen om ömsesidiga förtjänster av informationsutbyte, samt deras hängivelse till "level- playing- field- principen".³

De uthålliga

Andorra, Liechtenstein och Monaco är de tre staterna i denna grupp som inte fogar sig efter OECD:s krav för att bli klassificerade som samarbetsvilliga, nämligen utbyte av skatteinformation och transparens. Trots de senaste bifallandena från Liberia och Marshall Islands är *lite* framsteg att vänta här.⁴

Jersey- positionen

Dessa skatteparadis ser informationsutbytesavtal, TIEAs (Tax Information Exchange Agreements), som något de själva tjänar på. Avtalen är att markera "good international citizenship" och skall skrivas även om de förlämnar få förtjänster; de höjer ens rykte.⁵

I Melbourne 2005 beslutade OECD att informationsutbytes- avtalsskrivande skall innebära förtjänster för båda parter. Detta vilar på andra förtjänster som OECD- länder är villiga att ge i byte mot informationsutbytesavtalen. Australien t.ex. erbjuder utbyte på den lokala aktiemarknaden, samt avtal om ömsesidiga pensions- och studentutbytesarrangemang. USA tillåter konvent och seminarier utspelandes i Nordamerika vara skatte- avdragsgilla för de jurisdiktioner de har informationsutbytesavtal med.⁶

Skatteparadisen i denna grupp kan tänkas kalkylera med att de är skyddade mot eventuellt progressivare defensiva åtgärder i framtiden bland OECD- medlemmarna. Å andra sidan kanske ett sådant påstående inte är välgrundat eftersom vissa OECD- länder såsom och latinamerikanska länder vidhåller sina listor på skatteparadis utan att revidera dem utefter hur samarbetsvilliga vissa av jurisdiktionerna är. Vidare planerar USA åtgärder under deras projekt "Stop Tax Havens Abuse Act" (som behandlas i del 2) riktade mot jurisdiktioner som de redan har TIEAs med.⁷

Isle of Man- positionen

Precis som den andra gruppen är Isle of Man beredda att släppa "level- playing- field- villkoret" – enligt vilket ingen jurisdiktion är begärd att ingå något TIEA innan alla jurisdiktioner, såväl OECD- stater som utanförstående, gått med på att skriva TIEAs under samma tidtabell och konsekvenser för icke samarbetsvillighet. År 2000 var just detta villkor en del av Isle of Mans "commitment letter"

¹ Ibidem

² Spencer & Sharman, del 1, s. 3

³ Ibidem

⁴ Ibidem

⁵ Spencer & Sharman, del 1, s. 3 ff.

⁶ Ibidem

⁷ Spencer & Sharman, del 1, s. 4

med OECD, vilket kopierades av i princip alla andra skatteparadis när de skrev deras respektive "commitment letters".¹

Skillnaden mot den andra gruppen är att man har en striktare tolkning av de ömsesidiga förtjänsterna som TIEA- skrivande skall innebära. Isle of Man argumenterar att de generella morötterna från OECD- länderna inte är tillräckliga för att få dem att ingå TIEAs. Isle of Man föreslår som modell för avtalsskrivandet deras avtal med Nederländerna från 2005: ett TIEA tillsammans med överenskommelser inom sjö- och luftfart, vilket OECD informellt indikerade i Melbourne 2005 var för generöst.² Författarens kommentar: Avtalet såg ut som de med Norden, dvs. det fanns övriga morötter utöver de om sjö- och luftfart, kan tilläggas. Intressant är också att OECD antyder att dessa avtal är för generösa!

Eftersom många avtal är under förhandling är det emellertid svårt att avgöra hur många i den här gruppen som har de hårda kraven på ömsesidiga förtjänster "a la Isle of Man" eller de lösare som Jersey med flera³.

Ickeförhandlingarna

Den fjärde gruppen har helt klart flest medlemmar. Den utgörs av de skatteparadis som gått med på principerna om informationsutbyte och transparens, dvs. de är "samarbetsvilliga" jurisdiktioner trots att de inte skrivit ett enda TIEA. Teoretiskt sett skulle dessa utbyta information i civila och brottsliga skatteärenden fr.o.m. 31 december 2005. Dessa skatteparadis insisterar att de i princip är villiga att börja utbyta information, men att de i enlighet med deras "commitment letter" vägrar att göra det innan alla OECD- länder också gör så. Förvisso innehåller Liberias med OECD nyskrivna avtal ingen sådan hållhake. Det gör däremot Marshall Islands "commitment letter".⁴

Utöver detta finns det jurisdiktioner som vill ha omfattande skatteavtal snarare än TIEAs, t.ex. Barbados och Samoa. Ett starkt argument till detta är att 15 OECD- medlemmar har sådana skatteavtal med Förenade Arabemiraten som har en nollskatteregim i likhet med klassiska skatteparadis. Således kan inte OECD hålla kvar vid principen att inte skriva skatteavtal med skatteparadis, säger Marshall Langer som är en av dem som hävdar att omfattande skatteavtal med skatteparadisen skall skrivas.⁵

Hursomhelst är helt klart majoriteten av skatteparadisen inte närmare informationsutbyte i skattehänseende än de var år 2000, underlåtandes att fullfölja de avtal som gjorde dem per definition samarbetsvilliga. Och OECD:s bekämpning av skadliga skattepraktiker kan inte vara framgångsrik utan utbyte av skatteinformation.⁶

Till grupp 4 hör de skatteparadis som skrivit TIEA med USA, fast explicit negligerat avtalsskrivande med andra länder. Därmed konkluderar Sharman och Spencer att⁷:

¹ Spencer & Sharman, del 1, s. 4

² Ibidem

³ Ibidem

⁴ Ibidem

⁵ Spencer & Sharman, del 1, s. 4 ff.

⁶ Spencer & Sharman, del 1, s. 5

⁷ Ibidem

”A TIEA with United States seems to reflect more an awareness of the power of the United States than a precedent for further similar agreements.”¹

Följaktligen kan sägas att Luxemburg och Schweiz, i egenskap av OECD- medlemmar, utgör bromsklossar i och med ”level- playing- field- villkoren” inskrivna i skatteparadisens ”commitment letters”, då de vägrar att delta i OECD- initiativen eller vara bundna till dess slutsatser.²

Ett annat problem i förhandlingarna om TIEAs är att delstater i USA, samt Storbritannien och andra OECD länder inte själva möter de krav de sätter på skatteparadiserna i deras ”commitment letter”, nämligen att myndigheterna skall ha fullständig information om ägarstrukturer, bankinformation och redovisningar för sin finanssektor och de där verksamma aktörerna, såsom bolag, trustar osv., så att de kan utföra sina åtaganden i och med ett skatteinformations- utbytesavtal.³ Författarens kommentar: Som den noggranne läsaren minns frågade jag explicit Torsten om hans uppfattning beträffande Storbritanniens syn på skatteparadisproblemen, och han sade att de var drivande i OECD:s projekt, eller åtminstone inte motsatte sig det. Att de själva hade problem att anpassa sig var inget Torsten nämnde, anpassningsproblem som mycket riktigt boken Skatteparadis lyfter fram och poängterar, vilka är motsägelsefulla i förhållande till en ev. vilja att förmå skatteparadiserna till att öppna upp sig.

OECD har hamnat i en svår situation tack vare ”level- playing- field- villkoret” inskrivna i de flesta ”commitment letters” med skatteparadiserna. Den intuitiva tolkningen av dessa avtal är att samarbetet och åtagandena är villkorliga i förhållande till att alla andra också måste ansluta sig till att avveckla sina sekretesser osv., samtidigt som de enligt avtalen är skyddade mot sanktioner mot icke samarbetsvilliga jurisdiktioner. OECD har dock förnekat att åtagandena är villkorliga tillskillnader mot vad skatteparadis sagt, och som den intuitiva tolkningen av avtalen låter säga. I tysthet har dock OECD och skatteparadiserna sedermera kommit överens om att inte utmana den andre partens tolkning av avtalen.⁴

Är hängivelsen åt ”level- playing- field- villkoret” bara spel för gallerierna av skatteparadis som från början aldrig i ärlighetens namn tänkt uppfylla åtagandena? För en del verkar det onekligen så. Vissa jurisdiktioner smyger inte ens med att de inte tänker gå med på OECD:s krav; Schweiz, Luxemburg och de mini- kungadömena: Andorra, Liechtenstein och Monaco har inte gått med på OECD:s initiativ, och OECD har inte heller verkställt sanktioner mot dem. Andra skatteparadis- jurisdiktioner såsom Singapore har inte officiellt kategoriserats av OECD som skatteparadis.⁵ Författarens kommentar: Kanske vill inte OECD förstöra bilden av att utvecklingen går framåt genom att tillföra nya skatteparadis till listan? Kanske blir det för många jurisdiktioner att arbeta med och styra mot transparens och informationsutbyte om fler läggs därtill?

Hursomhelst antyder OECD- medlemmar såsom Australien, Frankrike, Tyskland, Storbritannien och USA att de inte är villiga att vänta och att de är beredda att vidta motåtgärder mot de skatteparadis

¹ Ibidem

² Ibidem

³ Ibidem

⁴ Ibidem

⁵ Spencer & Sharman, del 1, s. 5 ff.

som inte utbyter skatteinformation. Finansdepartementet i Storbritannien har skickat signaler att vart skatteparadis måste ingå åtminstone tolv TIEA "to prove its good faith".¹

2006 U.S. Senate Hearing

"The Permanent Subcommittee on Investigations of the U.S. Senate Committee on Homeland Security and Governmental Affairs held a hearing "Failure to Identify Company Owners Impedes Law Enforcement""²

I de flesta fall har amerikanska stater ingen aning om vem som ligger bakom företagen som de har inkorporerade. Personer som vill starta ett amerikanskt bolag delger i regel mindre information än vad som är nödsakat vid öppning av ett bankkonto eller för att få körkort. I de flesta fall behöver man inte delge vare sig namn, adress eller identitetsbevis för en enda ägare till företaget. Detta är resultatet av att staterna har tävlat med varandra om att starta nya bolag, inte bara snabbare och billigare än innan, utan även med större anonymitet för bolagsägarna.³

Senator Levin betonade att FATF gett USA i uppgift att till 2008 rätta sig efter deras regel 33 av 40, vilka:⁴

"... have become international benchmarks for strong and effective anti- money laundering laws"

Och 33:an är just regeln om att myndigheter skall ha tillgång till ägarinformation osv. för deras lokala företag.⁵

Två parter kunde skiljas i senaternas föredrag. En majoritet vädjade om lagförändringar som gav myndigheterna behörig information. Den andra parten, utgörandes av representanter från tre delstater: Delaware, Nevada och Massachussets, beskrev deras regelverk: Massachussets hade tagit steg mot att samla in ägarinformation, medans Delaware och Nevada inte var samarbetsvilliga. Senator Carper från Delaware hävdade att avgifter relaterade till företagsinkorporeringar utgör ungefär 25 % av delstatens statsinkomster.⁶ Författarens kommentar: Kanske inte 50 % då som Torsten nämnde, men väl en betydande andel av deras statskassa!

2007 U.S. Senate Hearing

Detta föredrag tog bl.a. upp förhandlandet om TIEAs. Från OECD hade ett skriftligt uttalande skickats. Den sade att i de allra flesta fall finns det ömsesidiga vinster vid tecknandet av ett TIEA. Om inte själva utbytet av information är förtjänstfull för den ena parten, så åtnjuter den andra förmåner i form av sidoavtal och överenskommelser. En av de uppenbara fördelarna med att teckna TIEA är ett utökande av partens rykte som legitimt finansiellt centrum. Vidare har en del länder såsom Australien och Nya Zeeland erbjudit särskilda regler beträffande skatterättigheter för vissa typer av inkomster förtjänade av t.ex. pensionärer, studenter, lärlingar, och de har även erbjudit ömsesidiga överenskommelser beträffande internprissättningsregleringar. Kanada föreslår att tillämpa exemption på vissa typer av utländska inkomster som härrör från länder med TIEA. Andra länder överväger att erbjuda saker utanför skatteförmånsområdet såsom tillträden till deras universitet osv.

¹ Spencer & Sharman, del 1, s. 6

² Spencer & Sharman, del 1, s. 8

³ Ibidem

⁴ Ibidem

⁵ Ibidem

⁶ Ibidem

Klart är hursomhelst att OECD- länder generellt sett är ovilliga att ingå omfattande skatteavtal med skatteparadis.¹ Författarens kommentar: Frågan är om Nordens och Nederländernas dubbelbeskattningsavtal med Isle of Man inte är ganska omfattande trots allt. Att OECD antydde att sjö- och luftfartsavtalen var för givmilda, antyder i sin tur att Norden och Nederländerna kanske är de stater som är beredda att erbjuda mest bland OECD- länderna, på gott och ont – det torde nämligen vara synnerligen svårt att i framtiden erbjuda någon annan jurisdiktion mindre än vad som en gång givits till någon annan, i detta fallet till Isle of Man. Vi ska inte heller glömma att OECD i sina rekommenderade koordinerade defensiva åtgärder i varje lista påtalar att omfattande skatteavtal inte bör skrivas med skatteparadisen (observera att jag bara skrivit med detta påbud i två av de tre presenterade listorna på OECD:s rekommenderade defensiva measures – för att inte bli för repetitiv – men de återfinns i originalen av alla listor). Frågan är således om nordens skatteavtal med Isle of Man är ”omfattande”. I alla fall känns det som att de är på gränsen till vad OECD rekommenderar.

OECD Tax Intermediaries Project

syftar till en studie om förmedlarna/realiserarna av skattupplägg innefattande skatteparadis. Motiveringarna till studien kan summeras i två punkter: Först oron över de bevisade förhållandena med skatteminimerande upplägg där skattebetalaren antingen tar en position (a) som är försvarbar, men har oväntade och icke menade skatteinkomsts- konsekvenser för företaget, eller en position (b) som är uppenbar beträffande att upplägget är skatteförmånligt, utan att det är uppenbart om det råder osäkerhet beträffande skatteuppläggets överensstämmelse med lagen. Och den andra motiveringen härrör ur tron att sådana här angelägenheter bara kan lösas via ökad förståelse och ökat samarbete mellan alla parter i skatteplaneringen – som t.ex. företagsägarna och företagen som erbjuder uppläggen såväl som de som tillhandahåller trustar och stiftelser, som de som är förmånstagarna av dem.²

Studien behandlar förslag beträffande lagstadgade skyldigheter för de olika parterna; skall investeringsbanker i andra länder se till att deras investerare uppfyller alla relevanta skatteregler i sina länder osv.³ Man talar om rollen som förmedlarna har:⁴

”... in promoting compliance and reducing noncompliance by their clients (with domestic tax laws).”

Vidare identifieras det att:⁵

“...international noncompliance (with tax laws) is a significant and growing problem.”

Författarens kommentar: Fler frågor än svar verkar OECD:s ”tax Intermediaries- projekt” leverera. Sharman och Spencer ställer upp flertalet frågor beträffande vilka parter som skall ha vad för skyldigheter – får en förmedlare bryta skattelagar i andra länder än den de verkar från?, skall de behöva intyg från investerarna att de följer lagarna i sina hemländer osv.⁶ En viktig detalj i sammanhanget är att de frågar sig om det här projektet kommer att adaptera det mindre effektiva informationsutbytet ”exchange of information on request” dvs. standarden i OECD:s förslag i

¹ Spencer & Sharman, del 1, s. 9

² Spencer & Sharman, del 1, s. 9 ff.

³ Ibidem

⁴ Spencer & Sharman, del 1, s. 10

⁵ Spencer & Sharman, del 1, s. 11

⁶ Spencer & Sharman, del 1, s. 11 ff.

bekämpningen av skadliga skattepraktiker, eller den mer stringenta och effektivare "automatic exchange of information standard"¹. Här identifierar författarna en svaghet i de föreliggande informationsutbytesavtalen, nämligen att t.ex. det svenska skatteverket får information från den andra parten endast vid en förfrågan. Det betyder att de antagligen först misstänker fuffens innan de kommer på att fråga om ägarstrukturer osv. – något som inte behövs om skatteverket automatiskt fick tillgång till information om ägarstrukturer och transaktioner kontinuerligt allteftersom de sker. I detta senare fall torde det bli färre skattesmitare som kommer undan.

Ytterligare frågar författarna sig om regeringar, som de facto underlättar för kapitalflykt, även de skall ingå i projektet och bli sedda, precis som investeringsbanker och skatteplanerare blir, som förverkligare av skatteflykt.² Och där var del 1 slut.

Del 2

Skatteflykt som korruption?

Korruption har blivit en stor fråga inom internationell finansiell rätt, med regeringar, internationella organisationer och privata sammanslutningar organiserades emot det. I sådana initiativ har dock korruption definierats smalt och snarare handlandes om mutade offentliga sektorer och maktmissbruk för privata intressen än om skatteflykt.³

Organisationer som Transparency International (TI), Världsbanken och Internationella valutafonden och många fler, har alla anti-korruptions policys. Deras gemensamma definition av korruption täcker dock inte skatteflykt i förhållande till de som flyr, och de som underlättar och möjliggör flykten. Det var just TI som skapade "the CPI ranking" (Corruption Perception Index), vilket är en lista över korruptionsnivåer i olika länder. Denna lista innehar en ledande position som indikator på korruptionsnivåer i olika länder för banker och allehanda institutioner världen över. Den har dock utmanats och kritiserats bland annat av "Tax Justice Network" som säger att den bara tjänar privata intressen genom att arbeta emot korruption i form av mutor i utvecklingsländer, men inte korruption i form av privata näringsformers skatteflykt och rika länder möjliggörande därtill. Mycket riktigt är TI också en privat sammanslutning. Deras nya VD har dock sagt att⁴:

"TI will apply more pressure against Western governments and companies, and will call for more stringent repatriation of onshore and offshore financial centers."⁵

Förenta nationerna har ingen explicit definition av korruption, men deras synsätt på korruption sträcker sig vidare än TI:s definition genom innefattandet av den privata sektorns korruption.

Vidare visar det sig att OECD redan betraktar skatteflykt som korruption i en artikel publicerad i TI:s nyhetsbrev⁶. Författarens kommentar: Identifieringen och kritiken mot en snäv bild och definition av korruption tjänandes rika företag och länder med offshore centren kan kanske leda till att få med skatteflykt under många fler organisationers definition av korruption och arbete mot den. Detta

¹ Spencer & Sharman, del 1, s. 12

² Spencer & Sharman, del 1, s. 12

³ Spencer & Sharman, del 2, s. 2

⁴ Spencer & Sharman, del 2, s. 3 ff.

⁵ Spencer & Sharman, del 2, s. 18

⁶ Spencer & Sharman, del 2, s. 4 ff.

torde sätta stor press på avvecklandet av sekretessregimer världen över, och få alla som underlättar skatteflykt till att vara varsammare i sina verksamheter då de är under luppen och vars handlingar kan komma att ses som grav kriminalitet. En sådan utveckling vore ett jättesteg för OECD och deras kompanjoner i projektet emot skadliga skattepraktiker.

USA:s Stop Tax Haven Abuse Act

är ett förslagsprogram som tagits fram inom senaten för att komma tillrätta med skatteparadisens skadliga praktiker som dock inte är iscensatt än. I identifieringen av offshore sekretess- jurisdiktioner har ett par stater som av OECD inte är skatteparadisklassificerade identifierats. Vidare har, som i del 1 nämndes, ett par stater som USA redan har TIEA med identifierats.¹

Listan tas fram utefter praktiska erfarenheter av IRS, USA:s skatteverk, gällandes möjligheter till att erhålla information från de här jurisdiktionerna. Samtidigt antyds eventuellt att föreliggande TIEA:s upon request inte är tillräckliga då "prompt, obligatory and automatic exchange of such information" (skattelrelaterad info) antyder att informationen skall kunna tillgå automatiskt.² Författarens kommentar: Detta innebär onekligen att en del av USA:s TIEA:s inte implementeras på adekvat sätt, eller att ett TIEA- upon request inte är tillräckligt för att erhålla all behövlig information för IRS.

Skatteamnestier

Artikeln framför en kritik till skatteamnestier. De menar att framtida skatteamnestier är ett sätt att planera för bl.a. pengatvätt idag.

Artikeln i förhållande till mina undersökningars resultat

I stort, och mer eller mindre i sak, stämmer denna artikel överrens med mina undersökningar och analyser. Några kompletterande fakta bidrar den med, men största bidraget är nog ändå att den verifierar den bild mitt eget arbete målat upp.

Återanknytning till frågeställningarna

Jag vill inte kalla denna del för resultat. Resultat finns nämligen i icke analyserad form i empiridelen, det finns i analyserad form i delar av det inledande partiet av analysen under rubriken – övergripande bild – och det finns resultat i frukterna ur teoriernas appliceringar på det empiriska materialet, ävensom i tidigareforsknings- delen. Således bär det emot att reducera resultaten till några få punkter syftandes till att ge konkreta svar på frågeställningarna.

Denna del handlar snarare om att ge koncisa och konkreta svar på frågeställningarna, på ett sätt som mer handlar om att väga *hur mycket* jag finner mig ha grund till att säga, än att *uttömmande* återge alla resultaten av detta mitt arbete. I uppfyllandet av detta mål lämnas naturligtvis många resultat därhän, till förmån för fördelen att lyfta fram något konkret och koncist och representativt för samtliga resultat.

Det skall även sägas att återanknytningen till frågeställningarna inte erbjuder något sofistikerat maktanalytiskt material. Anledningen är som sagt att jag vill kunna ge konkreta och koncisa svar här, men även läsliga för den som inte tagit del av maktteorierna och deras begrepp innan de tillägnar sig den här delen. För fylligare och komplexare maktteoretisk diskussion av mitt material är det bara att

¹ Spencer & Sharman, del 2, s. 6 ff.

² Ibidem

höja blicken och backa till det analysavsnittet. På något sätt har jag naturligtvis försökt att syntetisera maktanalysen till begripliga svar i återanknytnings- delen, så visst återfinns där maktperspektivet, om än i väldigt reducerad och vardagsspråklig form.

Frågeställning

Övergripande frågeställning

Hur ser relationen och utvecklingen mellan det svenska skatteverket, OECD, och de av dem klassade skatteparadisen, ut ur ett maktperspektiv?

Tre faser kan urskiljas:

1. Första fasen, innan nittiotalet, då inte mycket gjordes för att bekämpa skatteparadisen och då eventuellt inte alla parter var införstådda i deras verksamheter, samt då skatteflykten var av lindrigare volym.
2. Del två, under nittiotalet, drogs ett enat arbete emot skatteparadisverksamheten igång – man identifierade jurisdiktionerna och problematiken kring skadliga skatteregimer. Samtidigt organiserade och llerade sig skatteparadisen å sin sida. Skatteflykten ökade
3. Del tre, från år tvåtusen och framåt, utmärks av iscensättningen av ett program som artar sig som en kamp där OECD och sina allierade försöker förmå skatteparadisen till att avveckla sin skadliga skatteregimer, medans skatteparadisen å sin sida, efter år 2003, har uppdelats i fyra urskiljbara grupper i förhållande till OECD:s initiativ: varav vissa inte låter sig påverkas det minsta, vissa sakteligen följer med då de ser dessa initiativ som en möjlighet för dem att utveckla sina ekonomier, åter vissa som sakteligen följer med i initiativen men som vill ha mycket i gengäld för detta, och slutligen den största gruppen vars medlemmar gått med på att följa initiativen, men som slingrar sig genom åberopandet av vissa detaljer i avtalen för att slippa göra något av sina åtaganden – som bedöms kunna innebära förlust av affärer och kapital i sina finansiella system. Skatteflykten kulminerar och kan framöver inte förväntas minska i någon markant mening.

Under den trefasiga utvecklingen har relationen från OECD och sina allierades sida, gentemot skatteparadisen, gått från en instrumentell, tvångsinriktad, till en kommunikativ, samarbetande approach. Även här torde året 2003 vara en god riktlinje för den fullbordningen av vändningen.

Operativa frågor

För att utreda denna vida frågeställning har jag ställt upp några del- frågor som jag söker konkreta svar på, för att på så vis operationalisera arbetet med att behandla den övergripande frågeställningen.

Hur har utvecklingen artat sig när det kommer till OECD:s mål i förhållande till skatteparadisens?

OECD har misslyckats kapitalt! med att uppfylla sitt uppsatta mål om att ha avvecklat de skadliga skatteregimerna på skatteparadisen till trettioförsta december av 2005. Efter det har konkreta mål i likhet med detta inte satts upp.

Ett sådant konkret mål är dock (fortfarande) att OECD- medlemmarna skall skriva informationsutbytesavtal med skatteparadisen för att på så vis eliminera deras skadliga

skatteregimer. Information skall tillhandahållas efter förfrågan, och effektiviteten i detta förfarandesätt är ifrågasatt. Automatisk informationstillgång är mycket mer effektivt för skatteverken, och kanske visar det sig att ansträngningarna att få tillstånd de aktuella informationsutbytesavtalen inte är tillräckligt för att respektive skatteverk skall kunna tillämpa sina skattelagar på ett adekvat sätt.

Ytterligare ett misslyckande är att informationsutbytesavtalen är bilaterala, och inte multilaterala, vilket diskuterades till en början i OECD:s projekt. Om bilaterala avtal skrivs mellan samtliga OECD-länder och samtliga skatteparadis, är de till sina konsekvenser lika dugliga som multilaterala avtal, men tidsspannet för att få igenom sådana ambitioner är mycket långt, om projektet är näst intill utopiskt. I förhållande till ambitionerna att skatteparadisen trots allt fortfarande skall avveckla sin skadliga skattepraktiker, får förfarandesättet med bilaterala framom multilaterala avtal ses som ett misslyckande isig.

Det faktum att OECD genom åren låtit skatteparadisen vitlistas och klassas som samarbetsvilliga, och således givits möjligheten till att tvätta sina respektive renommé, genom att underteckna avtal om att vidta vissa åtgärder, utan att i praktiken behöva uppfylla några av dessa åtaganden i gengäld, måste också ses som ett misslyckande isig.

Vad OECD däremot lyckats med är att få igång en diskussion och ett närmande mellan skatteparadisen och OECD- medlemmarna mfl. Små framsteg har gjorts i form av att tre tidigare skatteparadis inte längre bedöms som skatteparadis tack vare avveckling av sina skadliga skattepraktiker, och 23 bilaterala informationsutbytesavtal har trots allt skrivits inom OECD:s projekt. Dock så innefattar dessa inte de länder som Tyskland och Frankrike, som traditionellt sätt oroat sig mest över skatteintäkts- förluster till skatteparadisen, och varit drivande i arbetet emot dem.

Blir det fler eller färre skatteparadis?

Tre färre jurisdiktioner återfinns på OECD:s lista över de från början fyrtioen skatteparadisen. Däremot uppkommer det fler jurisdiktioner som av andra klassas som skatteparadis, men som OECD inte tillfört sin lista. Oavsett lista och synsätt, verkar det finnas ungefär lika många nu som det fanns under nittioalet. Av de, enligt OECD nuvarande, trettioåtta skatteparadisen anses officiellt bara tre som icke- samarbetsvilliga, tillskillnad från den första listan år 2000 då trettiofem ansågs som icke samarbetsvilliga.

Möter de OECD:s krav och anpassar sig, eller inte? Vad har gjorts och vad har det resulterat i?

OECD startade sitt projekt om skadliga skattepraktiker år 1996 och kom 1998 fram med en rapport som identifierade problemen och kriterierna för de problematiska. År 2000 pekades skatteparadisen ut i och med författandet av en lista, som senare förvandlades till två listor – en för samarbetsvilliga skatteparadis, och en för icke samarbetsvilliga skatteparadis. Samtidigt sattes krav och förutsättningar upp för skatteparadisen beträffande vad som krävdes för att undvika, eller för den delen kvalificera in till, de olika listorna, samt så framlades i stora drag vad som på sikt skulle ske med skatteparadisen (alltifrån sanktioner till omvändelse av sina verksamheter till framtida ekonomiskt hållbara sådana).

Det såg lovande ut till en början på tvåtusenålet då flertalet skatteparadis skrev på kontrakt som band dem till åtaganden som innebar att eliminera sina skadliga skatteregimer. Ett antal

informationsutbytesavtal skrevs under förhållandevis kort tid (vilket är en viktig del i avvecklandet av de skadliga skattepraktikerna).

2003 gick utvecklingen i stå. Tre faktorer har identifierats som avgörande: EU gav då bifall till egna medlemmar om att inte behöva röja sekretessen förrän år 2010, inom OECD återfinns det fortfarande idag skatteparadisliknande finansiella centren med banksekretess osv. (vilket det i avtalen med de samarbetsvilliga skatteparadiserna inte får göra. Om det ändå är så, behöver skatteparadiserna inte uppfylla sina åtaganden som samarbetsvilliga, och ändå fortsatt klassificeras som det.), samt att USA:s Bushadministration engagerade sig mindre i de stora organisationerna för att lösa skatteparadisfrågan samfällt. Ev. kan en fjärde faktor med identifieras: nämligen att hoten från OECD och deras medlemsländer blev tomma då inget gjordes för att på ett allvarligt sätt hota skatteparadisens verksamheter.

Efter detta har förhandlingarna med skatteparadiserna handlat om att ge och ta, dvs. ett ömsesidigt åtnjutande och förtjänstfullhet av eventuella samarbeten förutsätts från båda sidor. Innan 2003 däremot kunde en mer homogen grupp av skatteparadis urskiljas, vilkas medlemmar bevakade varandra innan de själva tog några steg.

Vad använder skatteparadiserna sig av för metod för sitt fortbestånd?

I regel visar de sig samarbetsvilliga precis i den utsträckning som behövs för att inte förläna alltför negativ inställning gentemot sig. De drar ut på förhandlingarna, pekar på svagheter inom OECD som de säger sig invänta åtgärder mot innan de själva är beredda att "förbättras", de förhandlar till sig förmåner som stärker och delvis omvandlar deras ekonomier, utan att för den delen helt avveckla sina skadliga skattregimer, och de struntar i att förverkliga sina åtaganden.

Hur relaterar skatteverket sig värdemässigt och sitt arbete gentemot skatteparadiserna?

Skatteverket driver inget eget projekt som direkt riktar sig till beslutsfattare på skatteparadiserna, utan de engagerar sig inom OECD för att lösa "skatteparadisfrågan". däremot kommer de indirekt i kontakt med skatteparadis- jurisdiktioner i och med utredandet av näringsidkare i Sverige som skatteplanerar i skatteparadis, utan att skatteverket för den delen har någon som helst kommunikation med skatteparadiserna. De ser på skatteplanering som ett naturligt och fullkomligt acceptabelt inslag i företags vardag och individers liv. Skattepliktigt kapital skall beskattas, men om det göres i Sverige eller någon annanstans är inte det väsentliga. Det betyder att legal skatteplanering medelst skatteparadis är helt i sin ordning.

Hur relaterar det nordiska samarbetet sitt arbete gentemot skatteparadiserna?

Norden har i ett gemensamt initiativ börjat förhandla till sig informationsutbytesavtal med skatteparadis som innebär att de nordiska länderna kan tillämpa sina skattelagar på ekonomiska aktiviteter utspelandes på de aktuella jurisdiktionerna. Sverige och Norden har dock hitintills visats befinna sig, på gott och ont, på den övre gränsen till vad som av OECD är rekommenderat, och i praktiken av övriga OECD- medlemmar efterlevt, när det gäller att erbjuda saker i gengäld för att få skatteinformations- utbytesavtal med skatteparadis.

Vad kunde ha gjorts annorlunda, och vad kan göras i framtiden?

Åtgärder mot icke-samarbetsvilliga skatteparadis-kunde ha iscensatts och varit mycket mer kraftfulla till sina naturer än vad som föreslagits och gjorts. Vidare kunde OECD kanske inte bara hängett sig till att rekommendera koordinerade sanktioner mot skatteparadisen, utan även koordinera dem och förverkliga dem själva. Samtidigt kunde kravbilderna från OECD gentemot skatteparadisen innefatta avvecklandet av alla sina skadliga skattpraktiker, och inte bara de gällandes transparens och informationsutbyte – som utvecklingen begav sig. En sådan kravbild hade gett mindre utrymme till att fortsätta skatteparadisverksamheten i klassiskt manér, och kanske släckt hoppet hos en del skatteparadis om en framtid inom den typen av verksamhet, och således lett till substantiella förändringar.

I framtiden handlar det om att få med sig USA igen som engagerade krafter inom de stora internationella organisationerna för att driva arbetet mot skatteparadisen framåt, inte bara för dem själva, utan till alla världens marknadsekonomiers fördel. Fler organisationer och parter bör med engageras för att etablera ett större tryck och krav gentemot skatteparadisen, vilket också verkar vara den stundande utvecklingen i och med att fenomenet skatteflykt börjar, eller åtminstone föreslås, klassas som korruption – stöld av en stats egendom – och således läggas under fler organisationers bekämpningsorgan. Men det faktiska bredare engagemanget är också dels ett resultat av redan i skatteparadisproblematiken engagerade organisationers/länders försök att få upp ögonen på andra för att etablera ett starkare stöd i sina frågor. Ur ett maktperspektiv litar de sig för att bli en mäktigare part i förhållande till skatteparadisen.

Även skatteparadisen tycks till viss del liera sig med USA genom att många av dem skrev på informationsutbytesavtal med USA efter elftseptember-attentaten 2001, då USA åter, efter Clintons avsteg från tronen, riktade stor uppmärksamhet åt skatteparadisen. Dessa avtal verkar dock bara reflektera medvetandet om USA:s maktposition i världen, snarare än en fingervisning om ökat samarbete och fler undertecknade avtal. Medvetandet om USA:s maktposition verkar naturligtvis med vara väl representerat inom Sveriges och OECD:s part, vilket ju kom fram såväl i intervjun med dem på utlandsenheten som i den med Torsten.

På nationell basis kunde, och kan, folk medvetandegöras om skattepengarna de undanhålls – vilka som erbjuder skatteflykterna, och vilka som nyttjar dem – för att på så vis skapa opinion och konsumentmönster bland befolkningen. Exempel på det omvända har identifierats där skatteplanerare och företrädare för offshorebranschen marknadsför sina progressiva upplägg, visavi skatteparadisverksamheten i sin helhet, på ett ideologiskt plan. Vidare handlar det om att identifiera personer, företag, men även regeringar, bakom möjliggörandet av skatteflykt, och att på ett allvarligt sätt, i kraft av nya lagar, påföra bestraffningar på deras verksamheter – något som också på sina håll diskuteras och verkar vara på väg.

Hur ser framtiden ut?

Oavsett om skatteparadisen kommer att återfinnas i deras klassiska författningar eller inte, kommer progressiv skatteplanering och framgångsrik skatteflykt att fortbestå, tack vare att efterfrågan på sådana tjänster kommer att öka exponentiellt i relation till det eventuellt minskande antalet tillhandahållare av dessa tjänster. Icketerritoriella lösningar där banker i och med internet eller satellitstyrning inte är förankrade till någon stat är en möjlig utveckling om OECD och dess allierade tillfullo får igenom sina initiativ.

Källor

Internet

<http://www.oecd.org/>

<http://www.norden.org/>

<http://www.regeringen.se/>

<http://www.gov.im/>

<http://www.ujoffshore.com/>

Facklitteratur

Engdahl, Oskar. (2004). *Skatteparadis*. Stockholm: Atlas akademi/Agora.

Varian, Hal R. *Intermediate micro economics: A modern approach* (7:e uppl.). New York: W.W. Norton & Company.

Webster, Maud. (2003). *Maffians värld: Historien om Cosa Nostra*. Lund: Historiska Media.

Gaventa, John. "Makt och deltagande". i Petersson, Olof (red.). *Maktbegreppet*. (1987). Stockholm: Carlssons bokförlag.

Korpi, Walter. (1985). "Handling, resurser och makt – om kausala och finala förklaringsmodeller". i *Sociologisk forskning 1*. Stockholm

Arendt, Hannah. (1970). *Om våld [On violence]*. Stockholm: Aldus/Bonniers

Holme, I.M. & Solvang, B.K. (1997). *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder* (2:a uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Wood, Linda & Kroger, Rolf. (2000). *Doing discourse analysis – methods for studying action in talk and text*. London: Sage

Skinner, Tina. (2005). "Researching people in power: practice, analysis and action" in *Researching gender violence – feminist methodology in action*. Skinner, Tina & Hester, Marianne & Malos, Ellen. Cullompton: Willan

Thurén, Torsten. (2000). *Källkritik*. Stockholm: Liber AB

Denscombe, Martyn. (1998). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

De Vaus, David. (2002). *A. :Surveys in social research / David de Vaus*. London: Routledge

Vetenskaplig artikel

Spencer, David & Sharman, J.C. (2007, december). International Tax Cooperation – part 1. *Journal of International Taxation*. Publicerad i decemberutgåvan 2007. Hämtad 15:e januari 2008 från: <http://www.westlaw.com/>

Spencer, David & Sharman, J.C. (2008, januari). International Tax Cooperation – part 2. *Journal of International Taxation*. Publicerad i januariutgåvan 2008. Hämtad 7:e februari 2008 från: <http://www.westlaw.com/>

Intervjuer

Intervju 1

Haglund, Göran. Analytiker. Björk, Katrina. Ansvarig för skatteparadistransaktioner Utlandsenheten, Skatteverket, Stockholm. 15/6- 2007 kl. 15:00 – 16:30. Konferens rum, Utlandsenheten, Skatteverket, Stockholm.

Intervju 2

Fensby, Torsten. Ansvarig för förhandlingar om informationsutbytesavtal med skatteparadisen Nordiska Ministerrådet, Paris. 21/12- 2007 kl. 16:00 – 16:45. Telefonintervju från Göteborg till Paris.

Intervju 3

Rengholt, Kurt. Skattekonsult Lindebergs Grant Thornton, Göteborg. 9/1- 2008 17:00 – 18:00. Konferensrum, Lindebergs Grant Thornton, Göteborg. Plus flera kortare telefonintervjuer under 2007 och 2008.

Mailkorrespondens

Fensby, Torsten. Ansvarig för förhandlingar om informationsutbytesavtal med skatteparadisen Nordiska Ministerrådet. 08-01-02

Christina Rosen. OECD- anställd. 07-09-04

Appendix 1

Sex skatteparadis som snabbt utlovade att sluta med skadlig skattepraktik i enlighet med OECD:s principer därom, och därmed inte representerades i OECD:s första offentliga lista över skatteparadis:¹

1. Bermuda
2. Cayman Islands
3. Cyprus
4. Malta
5. Mauritius
6. San Marino

¹ <http://www.oecd.org/dataoecd/60/28/2664438.pdf> s. 7 ff 07-08-21

Appendix 2

De trettiofem skatteparadis representerade i OECD:s första offentliga lista över just skatteparadis:¹

(Olustigt nog återfinns bara 34 skatteparadis i den lista som utges innehålla 35 stycken skatteparadis på OECD:s hemsida, men 35 är den korrekta siffran då Jersey saknas²)

1. Andorra
2. Anguilla – Overseas Territory of the United Kingdom
3. Antigua and Barbuda
4. Aruba - Kingdom of the Netherlands *a)*
5. Commonwealth of the Bahamas
6. Bahrain
7. Barbados
8. Belize
9. British Virgin Islands - Overseas Territory of the United Kingdom
10. Cook Islands - New Zealand *b)*
11. The Commonwealth of Dominica
12. Gibraltar - Overseas Territory of the United Kingdom
13. Grenada
14. Guernsey/Sark/Alderney - Dependency of the British Crown
15. Isle of Man - Dependency of the British Crown
16. Liberia
17. The Principality of Liechtenstein
18. The Republic of Maldives
19. The Republic of Marshall Islands
20. The Principality of Monaco
21. Montserrat - Overseas Territory of the United Kingdom
22. The Republic of Nauru
23. Netherlands Antilles - Kingdom of the Netherlands *a)*
24. Niue - New Zealand *b)*
25. Panama
26. Samoa
27. The Republic of the Seychelles
28. St Lucia
29. The Federation of St. Christopher & Nevis
30. St. Vincent and the Grenadines
31. Tonga
32. Turks & Caicos - Overseas Territory of the United Kingdom
33. US Virgin Islands - External Territory of the United States
34. The Republic of Vanuatu

a) The Netherlands, the Netherlands Antilles, and Aruba are the three countries of the Kingdom of the Netherlands.

b) Fully self-governing country in free association with New Zealand.

¹ <http://www.oecd.org/dataoecd/60/11/2664514.pdf> 07-08-21

² Enligt mail- korrespondens med: Christina Rosen 07-09-04

Appendix 3

Nuvarande 35 "vita" skatteparadis:¹

Anguilla (1)	Cook Islands (3)	Malta	San Marino
Antigua and Barbuda	Cyprus	Marshall Islands	Seychelles
Aruba (2)	Dominica	Mauritius	St. Lucia
Bahamas	Gibraltar (1)	Montserrat (1)	St. Kitts & Nevis
Bahrain	Grenada	Nauru	St. Vincent and the Grenadines
Bermuda (1)	Guernsey (4)	Netherlands Antilles (2)	Turks & Caicos Islands (1)
Belize	Isle of Man (4)	Niue (3)	US Virgin Islands (5)
British Virgin Islands (1)	Jersey (4)	Panama (Spanish), (English)	Vanuatu
Cayman Islands (1)	Liberia	Samoa	

1. Overseas Territory of the United Kingdom.
2. Aruba, the Netherlands Antilles and the Netherlands are the three countries of the Kingdom of the Netherlands.
3. Fully self-governing country in free association with New Zealand.
4. Dependency of the British Crown.
5. External Territory of the United States.

The OECD has determined that three other jurisdictions - [Barbados](#), [Maldives](#), and [Tonga](#) - identified in the 2000 Progress Report as tax havens should not be included in the List of Unco-operative Tax Havens.

- Barbados will not be included in the list because it has longstanding information exchange arrangements with other countries, which are found by its treaty partners to operate in an effective manner. Barbados is also willing to enter into tax information exchange arrangements with those OECD Member countries with which it currently does not have such arrangements. Barbados has in place established procedures with respect to transparency. Moreover, recent legislative changes made by Barbados have enhanced the transparency of its tax and regulatory rules.
- The OECD has determined after careful review of the current laws and practices of Tonga and the Maldives that these jurisdictions do not meet the tax haven criteria.

Respektive meddelanden lämnad OECD på sin hemsida:

31/01/2002 - In a joint press release, the OECD and **Barbados** announced that Barbados will not appear on the OECD's forthcoming list of uncooperative tax havens.²

The text of the release is as follows:¹

¹ http://www.oecd.org/document/19/0,3343,en_2649_201185_1903251_1_1_1_1,00.html 07-08-22

² http://www.oecd.org/document/23/0,3343,en_2649_201185_1820887_1_1_1_1,00.html 08-02-08

"Following detailed discussions since the release of [the 2001 Progress Report](#), Barbados and the OECD are pleased to announce that, for the reasons specified below, Barbados will not appear on the forthcoming list of uncooperative tax havens. These discussions have shown that Barbados has transparent tax and regulatory systems and has in place a mechanism that enables it to engage in effective exchange of information.

"Barbados has long-standing information exchange arrangements with other countries, which are found by its treaty partners to operate in an effective manner. Barbados is also willing to enter into tax information exchange arrangements with those OECD Member countries with which it currently does not have such arrangements. Barbados has in place established procedures with respect to transparency. Moreover, recent legislative changes made by Barbados have enhanced the transparency of its tax and regulatory rules.

"Both Barbados and the OECD acknowledge the importance of dialogue in addressing international tax issues. Barbados has played an important role in fostering such dialogue. Both parties look forward to a continuing and constructive dialogue on issues of mutual interest."

07/03/2002 - The OECD is pleased to announce that **The Maldives** does not meet the tax haven criteria set forth in its 1998 report, "Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue" and will not be considered for inclusion in any list of unco-operative jurisdictions. This determination was made after detailed discussions with the government of the Maldives regarding the current legal, regulatory, and economic situation in the Maldives. The Maldives does not have an offshore sector in geographically mobile activities, such as financial and other services, and is highly transparent. In addition, it has no laws or administrative practices which prevent the effective exchange of information.²

23/08/2001 - The OECD is pleased to announce that **Tonga** no longer meets the tax haven criteria set out in its 1998 report, "Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue" and will not be considered for inclusion in any list of uncooperative jurisdictions.³

Tonga has recently made legislative changes and taken administrative actions to address those areas that led to its identification by the OECD in June 2000 as a tax haven.⁴

The decision regarding Tonga's status was made following a bilateral meeting between the OECD and Tonga held in Auckland, New Zealand. Tonga has also informed the OECD that it is making legislative changes to remove the potential for harmful tax practices.⁵

¹ Ibidem

² http://www.oecd.org/document/21/0,3343,en_2649_201185_2072469_1_1_1_1,00.html 08-02-08

³ http://www.oecd.org/document/8/0,3343,en_2649_201185_1875720_1_1_1_1,00.html 08-02-08

⁴ Ibidem

⁵ Ibidem

Appendix 4

Marshallöarnas avtal i juli 2007 med OECD som ger dem avancemang från "svarta listan" till den "vita listan":¹

¹ <http://www.oecd.org/dataoecd/0/10/39074128.pdf> 07-08-22

REPUBLIC OF THE MARSHALL ISLANDS
MINISTRY OF FINANCE
P.O. BOX D
MAJURO, MARSHALL ISLANDS, MH 96960

July 17, 2007

Mr. Angel Gurría
Secretary-General
OECD
2 Rue André Pascal
75775 Paris Cedex 16
France

Commitment of The Republic of the Marshall Islands

Dear Mr. Secretary-General:

I am writing to you on behalf of the government of the Republic of the Marshall Islands (RMI) in connection with the OECD's work on harmful tax practices. The RMI has followed developments in this initiative very closely and has contributed to the Global Forum's assessment of the transparency and exchange of information practices of 82 countries.

The Marshall Islands wishes to be seen as a responsible international financial centre. As a result, the Marshall Islands has taken steps to comply with international standards and in particular has shown itself ready to co-operate in the fight against financial crimes such as money laundering. Our implementation of the new standards in this area has been recognized by international organizations such as the FATF. Indeed the RMI is an active member of the Asia/Pacific Group on Money Laundering and Egmont.

In recent discussions with the OECD, it has become apparent that, as a result of changes in our laws, the Marshall Islands already satisfies many of the standards that the OECD project promotes regarding transparency and exchange of information for tax purposes. In keeping with its policy of international cooperation, the Marshall Islands is committed to working with other countries to implement transparency and effective exchange of information for tax purposes. The Marshall Islands has had a tax information exchange agreement in effect with the United States since 1991 and Australia has recently made overtures concerning a similar Agreement. The Marshall Islands also stands ready to negotiate bilateral tax information exchange agreements with other OECD countries that will provide for effective exchange of information on request in criminal and civil tax matters in accordance with the principles reflected in the 2002 Model Agreement on Information Exchange on Tax Matters.

The Marshall Islands recognizes that for effective exchange of information for tax purposes to take place, it must take steps to ensure that its authorities have access to bank information as well as accounting and ownership information in respect of companies, partnerships, trusts and other

entities to the extent necessary to perform its obligations under a tax information exchange agreement. Details of these steps and a specific timetable will be agreed with the OECD Forum on Harmful Tax Practices.

Further, the Marshall Islands will not:

1. Introduce any new regime that would constitute a harmful tax practice under the OECD Reports.
2. Modify any existing regime for financial or other service activities in such a way that it would constitute a harmful tax practice under the 1998 OECD Report.
3. Strengthen or extend the scope of any existing measure that currently constitutes a harmful tax practice.

The RMI sees its cooperation with the OECD and its members as a partnership based on mutual respect and thus will protect its sovereignty, economic interests and fiscal autonomy in any future negotiations with the OECD and its members. It also shall be noted that the issue of a level playing field is critical to those interests. Therefore, this undertaking is based on the understanding that:

1. The RMI will not be included on any OECD list of uncooperative tax havens, nor shall it be subject to a coordinated framework of defensive measures by OECD countries especially bearing in mind that the cooperation requires confidence building and trust in the development of a fruitful relationship.
2. The RMI will be invited to participate fully and on an equal basis in the Global Forum or any similar grouping in the formulation of international standards of transparency and effective exchange of information applicable to the RMI.
3. With respect to exchange of information, the RMI reserves the right to decline a request for information if the disclosure of the information would be contrary to public policy or it is information which a country making the request cannot obtain under its own laws for purposes of the enforcement of its own tax laws. The RMI will not be required to collect taxes on behalf of foreign countries nor to institute legal proceedings for such collection.

We intend to make this letter of commitment public and would also welcome the OECD's release of the letter and removal of the Marshall Islands from the OECD list of uncooperative tax havens.

Sincerely yours,

Brenson S. Wase
Minister of Finance
Republic of the Marshall Islands

Appendix 5

OECD:s trettio medlemsländer och inträdesdatum för medlemskapet:¹

AUSTRALIA:	7 June 1971
AUSTRIA:	29 September 1961
BELGIUM:	13 September 1961
CANADA:	10 April 1961
CZECH REPUBLIC:	21 December 1995
DENMARK:	30 May 1961
FINLAND:	28 January 1969
FRANCE:	7 August 1961
GERMANY:	27 September 1961
GREECE:	27 September 1961
HUNGARY:	7 May 1996
ICELAND:	5 June 1961
IRELAND:	17 August 1961
ITALY:	29 March 1962
JAPAN:	28 April 1964
KOREA:	12 December 1996
LUXEMBOURG:	7 December 1961
MEXICO:	18 May 1994
NETHERLANDS:	13 November 1961
NEW ZEALAND:	29 May 1973
NORWAY:	4 July 1961
POLAND:	22 November 1996
PORTUGAL:	4 August 1961
SLOVAK REPUBLIC:	14 December 2000
SPAIN:	3 August 1961
SWEDEN:	28 September 1961
SWITZERLAND:	28 September 1961
TURKEY:	2 August 1961
UNITED KINGDOM:	2 May 1961
UNITED STATES:	12 April 1961

¹ http://www.oecd.org/document/58/0,3343,en_2649_34483_1889402_1_1_1_1,00.html 07-08-22

Appendix 6

Vad ett informationsutbytesavtal med OECD skall innehålla, hur och när det skall implementeras och hur jurisdiktionerna i detta arbete kommer att assisteras:¹

Commitments to Transparency and Effective Exchange of Information

36. A jurisdiction will not be considered uncooperative if, by 28 February 2002, it commits to transparency and effective exchange of information, as discussed in paragraphs 37 and 38.

37. By committing to transparency, a jurisdiction agrees that there will be no non-transparent features of its tax system, such as rules that depart from established laws and practices within the jurisdiction, "secret" tax rulings or the ability of persons to "negotiate" the rate of tax to be applied. Transparency also requires financial accounts to be drawn up in accordance with generally accepted accounting standards and that such accounts either be audited or filed. Exceptions to this standard may be warranted where the transactions of an entity are de minimis or the entity is engaged solely in local activities and does not have foreign ownership, beneficiaries, management or other involvement. A committing jurisdiction also agrees that its governmental authorities should have access to beneficial ownership information regarding the ownership of all types of entities and to bank information that may be relevant to criminal and civil tax matters. The information to be maintained to meet the transparency criterion should be available for exchange pursuant to legal mechanisms for exchange of information as described below.

38. By committing to effective exchange of information, a jurisdiction agrees to establish a mechanism for the effective exchange of information that includes the following elements. The commitment ensures that there is a legal mechanism in place that allows information to be given to a tax authority of another country in response to a request for information that may be relevant to a specific tax inquiry. An essential element of effective exchange of information is the implementation of appropriate safeguards to ensure that the information obtained and provided is used only for the purposes for which it was sought. The adequate protection of taxpayers' rights and the confidentiality of their tax affairs is essential to preserving the integrity and effectiveness of exchange of information programs. The OECD Member countries have agreed to provide technical assistance to establish such safeguards and more generally, to assist in the implementation of exchange of information programs in the jurisdictions. In the case of information requested for the investigation and prosecution of a criminal tax matter, the information should be provided without a requirement that the conduct being investigated would constitute a crime under the laws of the requested jurisdiction if it occurred in that jurisdiction. In the case of information requested in the context of a civil tax matter, the requested jurisdiction should provide information without regard to whether or not the requested jurisdiction has an interest in obtaining the information for its own domestic tax purposes. The committing jurisdiction is also asked to agree that it will have administrative practices in place so that the legal mechanism for exchange of information will function effectively and can be monitored. The committed jurisdictions have been invited to work

¹ <http://www.oecd.org/dataoecd/60/5/2664450.pdf> s. 11 ff 07-08-28

with OECD Members to develop an exchange of information instrument that could be used to satisfy their commitments. This work is described more fully in the section on Implementation of Commitments, below.

Implementation of Commitments

39. Each committed jurisdiction has agreed to develop together with the Forum a plan (an "implementation plan") describing the manner in which it intends to achieve its commitment to eliminate harmful tax practices by 31 December 2005. This is the date set in the 1998 Report for Member countries to remove the benefits to taxpayers benefiting on 31 December 2000 from any harmful preferential regimes, and is approximately 2-1/2 years after the main deadline by which Member countries have committed to remove the harmful features of their harmful preferential tax regimes.

40. Implementation plan discussions have been held with all of the advance commitment jurisdictions and will begin soon with those jurisdictions that have committed since the issuance of the 2000 Report. The Committee has decided that implementation plans should be completed within twelve months (rather than within six months) of making the commitment to ensure that committed jurisdictions have sufficient time to undertake those changes that are necessary to eliminate harmful tax practices by 31 December 2005.

41. A key component of the commitments is to establish a program of effective exchange of information. As foreseen in the 2000 Report, a collaborative process has been established between OECD Member countries and the committed jurisdictions to achieve that goal. The committed jurisdictions were invited in September 2000 to join a working group of OECD Member countries in the development of an instrument for effective exchange of information. The group has met twice in Paris and once in Malta and is holding a fourth meeting in Paris on 12-16 November 2001. The meetings of the working group are jointly chaired by the Netherlands and Malta.

42. The group has focused its discussions on developing an instrument that would provide a legal framework for effective exchange of information and at the same time would adequately protect the confidentiality of taxpayer information and prevent use of the information for unauthorized purposes. The group has considered the types of information that should be available for exchange and the means by which the information could be obtained. Considering the importance of the work on exchange of information, the Committee encourages the group to continue to advance its work.

43. The Committee recognises the importance of working co-operatively with jurisdictions. To further involve committed jurisdictions in the harmful tax practices work, committed jurisdictions will be invited to provide input into the development of relevant application notes. Committed jurisdictions also will be invited to participate in events organised under the auspices of the Global Forum that relate to their commitment. In this connection, committed jurisdictions participated in a meeting on harmful tax practices held in September 2001.

Assisting Committed Jurisdictions

44. The Council has instructed the Committee to work with interested international and bilateral assistance agencies to assist committed jurisdictions to fulfil their commitments and to work with

these jurisdictions during the transitional period to support their economies as they move away from harmful tax practices.

45. Some jurisdictions have indicated concerns about their administrative capacity to meet their commitments. OECD Member countries will offer, through the OECD and other organisations, specific assistance in strengthening and improving the design of the administrative capacities of those jurisdictions that require it.

46. The Committee has also explored with the Development Assistance Committee the forms of assistance that may be appropriate to help committed jurisdictions further develop their economies as they move to eliminate harmful tax practices. Other international organizations and development banks, such as the World Bank, have also offered to assist in this effort. OECD Member countries will continue to examine how their assistance programs can, on a bilateral basis, be re-targeted to assist committed jurisdictions and to encourage international organizations to take into account the special needs of committed jurisdictions in the design of multilateral assistance programs.

Appendix 7

Lista på informationsutbytesavtal skrivna mellan skatteparadis och OECD- länder, från projektet om skadlig skattekonkurrens början, av mig daterad i och med deras första rapport 1998, fram till och med den 25 december 2007:¹ (alla på bilateral basis förutom Isle of Mans multilaterala avtal med Norden)

- [Bermuda - United Kingdom](#) (4 December 2007)
- [Denmark - Isle of Man](#) (30 October 2007)
- [Faroes - Isle of Man](#) (30 October 2007)
- [Finland - Isle of Man](#) (30 October 2007)
- [Greenland - Isle of Man](#) (30 October 2007)
- [Iceland - Isle of Man](#) (30 October 2007)
- [Isle of Man - Norway](#) (30 October 2007)
- [Isle of Man - Sweden](#) (30 October 2007)
- [Jersey - Netherlands](#) (20 June 2007)
- [Netherlands Antilles - New Zealand](#) (01 March 2007)
- [Australia - Netherlands Antilles](#) (01 March 2007)
- [Antigua & Barbuda - Australia](#) (30 January 2007)
- [Australia - Bermuda](#) (15 November 2005)
- [Isle of Man - Kingdom of The Netherlands](#) (12 October 2005)
- [Aruba - United States](#) (21 November 2003)
- [Jersey - United States](#) (04 November 2002)
- [Isle of Man - United States](#) (02 October 2002)
- [Guernsey - United States](#) (19 September 2002)
- [Netherlands Antilles - United States](#) (17 April 2002)
- [British Virgin Islands - United States](#) (03 April 2002)
- [Bahamas - United States](#) (25 January 2002)
- [Cayman Islands - United States](#) (27 November 2001)
- [Antigua And Barbuda - United States](#) (06 December 2000)

¹ http://www.oecd.org/document/7/0,3343,en_2649_201185_38312839_1_1_1_1,00.html 07-12-26